

Gamle Modum

ÅRSSKRIFT FOR MODUM HISTORIELAG 2008
23. ÅRGANG

Gamle Modum

ÅRSSKRIFT FOR MODUM HISTORIELAG 2008

23. ÅRGANG

I redaksjonen:

Jon Mamen

Erling Diesen

Aase Hanna Fure

Asbjørn Lind

Kåre Norli

Andreas Øvergaard

Historielagets styre:

Wermund Skyllingstad, leder/sekretær

Per A. Knudsen, nestleder

Aase Hanna Fure, kasserer

Ingvor Sønju

Gunnar Hellerud

Arne Saastad

Björg Randi Hovde

Erling Løken

Historielagets adresse: Postboks 236, 3371 Vikersund

*Gamle Modums adresse: Jon Mamen
Fjerdingsstadveien 161, 3330 Skotselv
e-post: jon@mamen.no
Tlf. 32 75 30 65*

Innholdsfortegnelse:

ERLING DIESEN: Gunnar Andersen – verdensmesteren fra »Sutrimark»	3	KÅRE NORLI: Tok skjegget og fikk jobb	43
BRIT MAMEN OG GRETE OVERN: Gamle roser i Modum	12	PER-JOHAN B. BOGERUD: Sokneprest Bogerud	45
H. G. HEGGTVEIT: N. G. Moe – Botanisk Overgartner	15	ØYVIND HAUGEN: Mannen som førte den moderne treforedlingsindustrien til Drammensvassdraget	50
KÅRE NORLI: Den ukjente sabotøren	18	ARNT BERGET: Ekstremvær for 130 år siden	51
AASE MYHRVANG: Søndre Modum Frivillige Sykepleieforening	22	ARNT BERGET: Bombefelle på Vikersund bad	52
BIRGER HAMMERSTAD OG TERJE RØSTE: Lampefabrikken T. Røste & Co, Åmot	23	ARNT BERGET: Tømmerfløting i Kvernelva	53
ANDREAS ØVERGAARD: Situations Cart over Gaarden Skutterud	31	ARNT BERGET: Kristian Foss	54
ROAR BOTTOLFS: Kraftkar	35	OLAV SØRENSEN: Sulusa	55
ROAR BOTTOLFS: Håndfast grep på strykejernet	35	TORGUNN LARSEN: Det hvite huset ved Geithus torg	56
ROAR BOTTOLFS: LI-BO Instrumentfabrikk	36	INGAR HELLERUD: Buskerud Landbruksskole	57
ASBJØRN LIND: Minner fra realskolen høsten 1958	38	THORBJØRN FORMO: Dyrlege Grylling – en skøyer!	61
JON MAMEN: Alle bor på en gård	41		

Erling Diesen:

Gunnar Andersen – verdensmesteren fra «Sutrimark»

Gunnar Andersen ble født i Utrimark – eller «Sutrimark» som folk gjerne sier – den 26. februar 1909 som nummer seks i en barneflokk på ni. Foreldrene var fabrikkarbeider Aksel Emil Andersen og hustru Helga, født Olsdatter Riverud. Aksel kom til Geithus som smågutt med sine foreldre fra Sverige, da faren Anders Andersson begynte på «hollendera» på «Drammensælva». På «Drammensælva» hadde siden også Aksel hele sin arbeidsdag. Helga kom fra Notodden sammen med ei venninne for å ta arbeid på sortersalen på fabrikken, og de leide hus i Utrimark. Slik traff Helga og Aksel hverandre.

En kraftkar

Gunnar var litt av en kraftkar. Han begynte tidlig å trene sammen med de andre ungguttene i grenda med turnringer og manualer. Men Gunnar var den eneste som fortsatte med konkurranseidrett opp i voksen alder. Han var ganske allsidig, han drev også med friidrett. Og han kunne gå 50 meter på henda! Men det var som hopper han drev det lengst. I Gunnars aktive periode var kombinert hovedøvelsen, så han var også en habil langrennsløper. En vanlig treningstur gikk fra Geithus over jordene oppover til Sysle med retur forbi Kaggefoss og over Moane. All trening foregikk på fritida den gangen. Hopp-tinga skjedde først og fremst i «Vei hoppet» på Sønstebjordene. Men når det var snømangel nede i bygda, dro både Gunnar og andre hoppere helt opp til Gamledammen på Øståsen, der det var en treningsbakke. De rodde til Knutingsberjet nord for Kråkholmen, gikk over Øya og opp åsen.

De første hoppskiene kjøpte hans eldre bror Arvid til ham. Eldstebroren Oskar støtta også opp. Det var Hovdeski, et merke Gunnar brukte i hele sin karriere. Den første premien – ei glassmugge som første premie – vant Gunnar som 14-åring i en guttebakke i Geithus som ble kalt «Leirehølet». Han var veldig stolt av den mugga ifølge yngstebroren Håkon. Leirehølet lå innerst i den «dæl'n» som går helt fra Ytterevja og nordvestover mot Bråtan, vis-à-vis der familien Werner bodde. Mer alvor ble det seinere i 1920-åra, da han ble medlem av den legendariske «Modum Skiklub».

Verdensmesteren

Det suverene høydepunkt i Gunnar Andersens idrettskarriere kom da han fredag 28. februar 1930

Gunnar Andersen i svevet i Holmenkollen.

(Fra boka Norske skiløpere, Østlandet nord)

vant hopprennet i verdensmesterskapet på ski i Holmenkollen, foran Reidar Andersen fra Fossekallen, Hønefoss, og Sigmund Ruud fra Kongsberg. I Skiforeningens årbok skildres værforholdene slik: «Rennet begynte kl. 14 em. Fra morgen av var det klarvær og solskinn, men utover dagen kom tåken sigende innover bakken, og solen forsvant. Under løpet var tåken enkelte ganger så tett, at man fra foten av bakken ikke kunde skimte toppen.» *Buskerud Blad* brakte dagen etter, lørdag 1. mars, en fyldig reportasje fra rennet under overskriften: «Buskerud-løperne dominerte i Holmenkollen i går». «Busken» skrev bl.a.: «Andersen er først og fremst en dristig hopper og mangelen en gang har han hoppet med slik fynd og klem at man har været engstelig for at han ikke skulde slippe fra det.» Avisen hadde også en fyldig reportasje fra en storslagen premieutdeling i Colosseum kino med 1500 personer til stede.

Gunnar Andersens premiesamling.

(Foto: Einar Strand)

Mandag 3. mars følger avisen opp med en bred omtale av den nybakte verdensmesteren:

*«Moingen som blev verdensmester på ski
Noen ord om Gunnar Andersen og hjembygdens begeistring over hans prestasjon.*

En ukjent løper blev verdensmester på ski het det da Gunnar Andersen fra Modum blev «Kollens» vinner i spesielt hopprenn, og ukjent kan det være at mange var med denne storhopper, men det er ikke guttens skyld.

Nu er han 21 år, men gjennom de siste 4–5 år har han «herjet» i krets-, distrikts- og landsrenn og vunnet en hel utstilling av fine sølvvarer, - så noen kjempeoverraskelse var det ikke at han gikk bort og tok selve kaka – iallfall ikke for sambygdinger og Buskerudfolk for øvrig.

Gunnar Andersen er en kraftig og kjekt bygget gutt som har tatt skitreningen alvorlig. Som landsgutt har han hatt terrenget like utenfor stuedøren og borte i åskanten lå Gustadbakken og lokket. Det er allerede 4 år siden det begynte å gå ord om unggutten som kastet sig med større dristighet utfor hoppet enn noen annen og langet ned hele unnarenn. Med «skaufart» svevet han utfor hoppet og iveren var så stor at den vesle spirrevippen lå med tungen

helt frem på skituppene. Publikum formelig grøsset av spenning, mens dommere og målere var i villrede om de skulle le eller gråte.

Det var nemlig en vanskelig jobb å avgjøre om det var en sirkusfakl eller en sådan prestasjon som må regnes med i hopprenn. Et år blev det også avisskriving i Drammenspressen over gutten og hans «himmelsprell» og det var mange som tok forargelse av hans himmelflukt.

I 1926 ser vi Gunnar Andersen (han er like kjekk og sympatisk som sin navnebror i Lyn) erobret 1. premie i Livrennet på Hønefoss, 1. i Eikerrennet, 2. i «Gustan» og 1. pluss damenes i kretsrennet, samt 1. i Krødsherad.

I 1927 åpner han med å vinne 1. og damenes pokal i kretsrennet, fortsetter med 1. og ekstrapremie i «Gustan», 3. i «Vikkollen», 3. i hopperennet i «Gustan», 1. i «Livrennet» og 1. og damenes på Nakkerud.

I 1928 starter han med 3. i Eikerrennet og fortsetter med 1. og damenes i Bakke, 1. og ekstra i «Gustan», 1. i Hannibal og 1. i Nedre Sigdal. I fjor blev det 2. i kretsrennet, 1. pluss damenes i Snøggs landsrenn, 1. i Eikerrennet, 5. i Konnerudkollen, 2. i Holmenkollen og 3. i landsrennet.

Og så har vi årets prestasjoner oppnådd i kombinert

hvor han har sin første sesong. Det begyndte med 1. og damenes pokal i kretsrennet i Eggedal. Derpå 1. og damenes i distriktsrenn i Sigdal. I landsrennet i Kongsberg falt han dessverre i sitt andre hopp, men søndagen etter tok han revansje i samme bakke, og erobret 1. premie i det renn som Drafn måtte henlegge dit. Så var det 1. premie og damenes pokal i Livs landsrenn og aksje som beste kombinerte løper, derpå 1. premie og damenes i Snøggs landsrenn, og endelig 1. i Holmenkollen og t i t e l e n v e r d e n s b e s t e s k i l ø p e r i h o p p.

Dette er en utplukning av Gunnar Andersens prestasjoner. Det var ikke noe rart om moingene var stolte fredag da meldingene om hans fine hopp på 48 ½ og 48 ble meddelt, og det senere på kvelden gikk som en løpeild over hele bygden at han hadde blitt nr. 1 i dette fine selskap.

Modum skiklubb som gutten sogner til, har for øvrig hatt en serie av dyktige hoppere i farten i hele vinter, og foreningens kasse er blitt så slunken at det bare var ved hjelp av de siste rester de kunde sende Gunnar Andersen inn til Kollen, om hovedlandsrennet har det ikke vært tale under årets forhold. Da seiersbudskapet imidlertid nådde Geithus fredag kveld fant stedets befolkning ut at jammen måtte han med til Gråkallen, og hatten gikk fra mann til mann over «hele fabrikken» og videre til neste. Lørdag var saken i orden og klubbens sekretær kunde melde trønderne at de gjerne vilde ha med Gunnar Andersen. Vi går ut fra at denne etteranmeldelsen blev tatt meget nådig op av arrangøren.

Det kunde skrives meget om denne «ukjente gutten» fra Modum som nu på eterens vinger er fløiet ut til alle verdens skinsasjoner, men han vil nok selv senere la høre fra sig.

Om hans deltagelse i Kollens spesielle hopprenn kunde det imidlertid skrives et andet kapitel, og det var at fra først av var han visstnok ikke funnet god nok av dem som stelte med uttagningen i Oslo. Faktum er at han ikke figurerte på den liste som de uttatte omfattet. Meddelelsen kom som en stor overraskelse til Modum og klubbens sekretær satte sig øieblikkelig i forbindelse med rette vedkommende, og i siste liten blev så saken ordnet, til held ikke minst for dem som skulde ivareta Norges interesser.

Gunnar Andersen tilhører de fyrer man lærer å like. Selv er han beskjeden og liker ikke å holde sig fremme, men når det gjelder konkurranser og særlig i hopp da hugger han inn med alle krefter og har ingen skruper. *Det er stoff i den gutten.»*

Ja, slik skildrer journalisten «Odom» den store begivenheten den 28. februar 1930, to dager etter at hovedpersonen hadde fylt 21 år.

Opptakten til Gunnars deltagelse i dette rennet ble som beskrevet noe dramatisk. En drivkraft i Modum skiklubb den gangen var Per Bye, som godt voksne geithusinger husker som lokalkjøpmannen i Majorud. Han mente at Gunnars deltagelse måtte være selvskreven på bakgrunn av de resultatene han hadde oppnådd tidligere i sesongen. Klubben fikk i siste øyeblikk presset Gunnar inn på deltagerlisten.

Gunnar Andersen foran premiesamlingen.

(Foto: Buskerud Blad)

Men Gunnar hadde ikke rukket å få noe skriftlig bekræftelse på det, så da han kom til bakken med skiene på skuldra, ble han bryskt avvist av en kontrollør. Han ga seg til å argumentere med fyren, men til ingen nytte. Så dukket det opp en annen deltager i samme situasjon. Han visste om et hull i gjerdet, og så lurte de seg inn gjennom det begge to. Denne karen var Erling Nøkleby fra Rye i Oslo. Han ble faktisk nr. 4 i rennet.

Gunnar fortalte mange år etterpå at denne uvennlige mottagelsen hadde tent ham ekstra. Skiene hadde eldstebroren Arthur smørt for ham med et tynt lag klister og parafinvoks. Selvsagt hoppet Gunnar på Hovdeski også ved denne anledningen. Det paret hadde han rett og slett fått av skifabrikanten. Gunnar hoppa 48,5 meter i første omgang, mens den skarpeste konkurrenten Reidar Andersen hadde 47,5. Sportsmanden skrev etter første omgang: «Publikum var innstilt på applaus, men det blev ingen sving over det før Gunnar Andersen fra Modum presterte sitt elegante første omgangs hopp på 48,5 m. Den beskjedne hopperen vilde ikke frem i «hesteskoen» etterpå, men gjemte seg vekk».

Det er fortalt at en velmenende tilhenger hadde tilbudt Gunnar en «oppstiver» før den andre løypa. I annen omgang la Reidar Andersen på til 50 meter. Som siste startende, med nr. 148 på brystet, hadde Gunnar et sterkt press på seg. Han strakk seg til 48 meter, men slo konkurrenten på stil, slik at han vant med 1,4 poeng. Å slå den elegante Reidar Andersen på stil var nærmest sensasjonelt.

I dag har datamaskinene rekkefølgen klar omtrent

*Gunnar Andersen i svevet. («Teddy»-bilde utlånt av Per Jorsett)
På baksiden står det: Gunnar Andersen Modum, vant verdensmesterskapet i hoppøp idet han blev bestemann ved det spesielle hopprenn under Vintersportsuken. Ved det ordinære Holmenkollrenn vant Andersen 2. premie i B-lassen.*

samtidig med at siste deltager stopper på sletta. Den gang ble resultatene regnet ut med papir og blyant, så deltagerne måtte gå i spenning i flere timer innen resultatene var klare, gjerne til premieutdelingen om kvelden. Noen aviser, som Aftenposten og Sportsmanden, hadde sine egne eksperter med under mesterskapet. De spådde begge at Reidar Andersen hadde vunnet, og Gunnar blitt nr. 2. Så feil kan selv eksperter ta.

En dristig 17-åring i skibakkene i 1926

Vi støter på Gunnar Andersens navn i avisene fra 1926, den vinteren han fylte 17 år. I januar hadde han lengste stående hopp i Gustadbakken med 44,5 m. Han vant i Ytre Krødsherad. I Skarrabakken i Vestfossen vant han yngste klasse, damenes pokal (som beste hopper i kombinert klasse), og han hadde lengste hopp med 36 m.

Stor ståhei med mye avisskriving ble det etter Strøtvedtrennet i Drammen. Gunnar hadde to lange hopp, men fikk likevel ikke premie. En innsender i «Busken» skrev: «Det er intet mindre enn en skandale at en fremragende hopper som Gunnar Andersen, hvis eneste feil var at han overdrev «Bonna-stilen», og derved fikk en «knæk» på sig, men for øvrig hadde vakker skiføring, skal bli snydt for sin rætmessige premie». Andre sammenlignet slik hopping med «cirkuspræstasjoner».

Fordi det etter hvert ble tatt i bruk større bakker med høyere fart, hadde den kjente skiløperen Narve Bonna fra Lommedalen begynt å «legge si' på», som vi sa. Gunnar Andersen var den første fra vårt distrikt som fulgte opp denne nye stilen. Men som ved et hvert stilskifte gjennom skihistorien ble det bråk.

Gunnar avrundet sjøl en lengre avisdebatt med dette innlegget: «Som den omstridte deltager i Strøtvedtrennet vil jeg herved personlig bede oplyst, at jeg ikke er særlig misfornøyd med dommernes avgjørelse. En hver dommer må naturligvis ha lov til

at fastholde sin egen opfatning. Efter omstændighetene har jeg al grund til at være fornøiet, da jeg i vinterens løp et blit tildelt 4 første præmier, 2 damenes og 1 andre præmie henholdsvis ved Vestfossen, Øvre Eiker, Gustadrennet og i Krødsherad, samtlige præmier vundet ved cirkuspræstasjoner».

Det gikk ikke lang tid før Gunnar ble belønnet med gode stilkarakterer for sine «cirkuspræstasjoner». Han vant yngste klasse på Eiker, ble nr. 2 i Gustadbakken, vant i Livs landsrenn i Hønefoss, ble nr. 3 på Spikkestad, nr. 4 i Ørenkollen i Drammen tross fall på sletta, og «akrobaten fra Strøtvedtrennet» rundet av sesongen med 5. premie i Vikkollen i Mjøndalen.

Framgang i 1927

Framgangen fortsatte i 1927-sesongen. Gunnar vant yngste klasse i Spiten i Skotselva med bakkerekord på 38 m, ble nr. 3 i Tronstad i Lier, ble rennets beste hopper både i Natvedtbakken i Vikersund og i Gustadrennet, kom helt ned på 13. plass i Livrennet i Hønefoss med et fall på sletta, men ble nr. 3 i Vikkollen og fikk samme plassering i sesongavslutningen, som også fant sted i Gustadbakken.

– og i 1928

I 1928 åpnet Gunnar med 3. premie i Modums klubbrenn. Det var Reidar Moen og Sverre Werner som greide å tukte ham der. I Ullernbakken på Eiker ble det 3. premie tross fall i første omgang. I et distriktsrenn i Spiten i Skotselv vant Gunnar yngste klasse. I et flott Gustadrenn med 2000 tilskuere gikk han til topps i sin klasse, og fikk ekstrapremie som bestemann i spesielt hopp. I Livs landsrenn ble det igjen seier og dagens lengste hopp med 42 m, en tangering av bakkerekorden. I Hannibalbakken i Kongsberg ble Gunnar nr. 4. I Holmenkollen hadde han et av de lengste hoppene i første omgang med 45 m, men strakk seg nok litt for langt i andre, og måtte overende. Igjen ble sesongen avsluttet med klubbrenn i Gustadbakken med 800 tilskuere tross gråvær. Gunnar satte bakkerekord med 52 m under stor jubel og vant.

En snøfattig vinter i 1929

I 1929 var det lite snø. Et skirenn ble da flytta fra bygda opp til bakken ved Gamledammen oppe på Øståsen. Her var ikke Gunnar med. Men i Eiker Ski- og Ballklubbs 25 års jubileumsrenn i februar vant han yngste klasse og fikk damenes premie. I Konnerudkollen ble han nr. 5 i surt vær, men med 1000 tilskuere. I Holmenkollen ble han nr. 2 i yngste klasse. «Spesielt Gunnar Andersen fra Modum var glimrende opplagt og hadde uten tvil to av dagens beste hopp,» skrev «Busken». I hovedlandsrennet i Hannibalbakken i Kongsberg ble Gunnar nr. 3 i sin klasse. Det var 5000 tilskuere til stede, og rennet ble kringkastet.

Det minnerike året 1930

Vi er så framme i 1930-sesongen, som kom til å representere toppen på Gunnar Andersens skikarriere. Han startet nå i «voksen» klasse, 20 til 30 eller 32 år. Gunnar gikk til topps i kretsrennene i Hannibal i Kongsberg og i Mollerudbakken i Sigdal. I Natvedtbakken i Vikersund ble han beste hopper med 43,5 m, dagens lengste. Her ble han også nr. 2 i langrennet, og vant major Quales langrennspokal for Modum skiklubb sammen med Ole og Johan Hellerud. I Livs landsrenn ble det 1. premie, damenes pokal og Livs jubileumspremie. Han hoppet seg opp fra en fjerdeplass i langrennet, som for øvrig var lagt til Ringkollen på grunn av snømangel. Gustadrennet måtte avlyses av samme grunn det året.

Så kom verdensmesterskapsrennet i spesielt hopp i Holmenkollen fredag 28. februar. Allerede dagen etter, lørdag 1. mars, begynte de ordinære Holmenkollrennene. Langrennet gikk på formiddagen. Gunnar gikk på 1.22.45, mens vinnertiden var 1.15.37. I hopprennet på søndag hoppet Gunnar 46,5 og 44,5 m, «flott og avbalansert» for 60 000 tilskuere. Det holdt til 2. plass i kl. B etter Rolf Kaarby, Lyn.

Takket være innsamling blant entusiastiske geithusinger kunne Gunnar dra til hovedlandsrennet i Gråkallen i Trondheim. Her ble han nr. 21 i langrennet, men falt i hoppbakken etter to lange hopp. Han avsluttet sesongen med en femteplass i vårhopprennet i Hannibal.

Gunnar Andersen vant aldri noen kongepokal. Men i 1930, i landsrennet til Snøgg på Notodden like før verdensmesterskapet, var han meget nær. Ute i langrennsløypa sto det en onkel han ikke hadde sett på noen år og heia på ham. Gunnar stoppet like godt opp og slo av en prat med morbroren. Etter hopprennet var han bare 0,3 poeng unna kongepokalen. Men han vant B-klassen og damenes pokal som beste hopper. På slutten av sesongen ble Gunnar nr. 5 i Konnerudkollrennet, og han fikk samme plassering i vårhopprennet i Hannibal.

Sykdom ødela VM i Oberhof i 1931

I 1931 sto Myrabakken i Geithus ferdig. Modum skiklubb så at det var behov for en mer sentralt plassert treningsbakke. «Myraløypa» hadde et høyt trestillas, som sto rett sør for der skøytebanen på Furumo ligger i dag. «Busken» skrev etter åpningsrennet: «Verdensmesteren fra i fjor Gunnar Andersen var så uheldig å falle i første omgang, men leverte i anden omgang et av sine vanlige pene hopp», 27 m. Hovedkretsrennet for Modum og omegn gikk i Spiten. Her forbedret Gunnar sin egen bakkerekord til 38,5 m. Han vant damenes pokal og en pokal som bakkens eier, herr Nordstien, hadde stilt opp til dristigste hopper. Etter rennet hoppet noen av løperne med toppfart. «Busken» skildret dette slik: «Gunnar Andersen seilte i vanlig elegant stil 51 meter i høide med tretoppene. Man så han var forberedt på å «slå

gjennom», han rettet sig for meget op i slutten av svevet og falt følgelig bakover i nedslaget. Hadde bakken vært litt fastere, hadde han turdet «legge sig på», og han mente det skulde la sig gjøre å stå på et slikt hopp. Publikum hyldet imidlertid storhopperen til trods for faldet.»

Så tok en stor norsk tropp toget til verdensmesterskapet i Oberhof i Tyskland. Fra Modum deltok Gunnar Andersen og Kristian Hovde. Skiforbundet mobiliserte speidere i Oslo til å samle inn penger for deltagelsen. Men i Oberhof ble fire av deltagerne, blant dem Gunnar, sengeliggende med influensa. Gunnar sto for tidlig opp, og måtte til sengs igjen. Men alle stilte til start da konkurransene begynte, selv om nok ikke formen var helt på topp. Gunnar gikk 17 km langrenn og hadde to hopp på 53 m og ble nr. 10 i kombinert. I spesielt hopprenn hadde han et sikkert og pent hopp på 50,5 m i første omgang, men måtte over ende i annen. Dermed endte han helt ned på 53. plass. Den andre moingen, Kristian Hovde slapp unna sykesenga og gjorde det skarpt. Han ble nr. 2 på 17 km, nr. 4 i kombinert og nr. 5 på «femti'n».

Etter hjemkomsten vant Gunnar damenes premie samt en premie for beste kombinerte hopper fra Modum i Gustadbakken, der 3000 tilskuere så på. I spesialhopprennet i Holmenkollen falt han i første omgang, men sto på 47 m i annen. I kombinert ble han nr. 16. I hovedlandsrennet på Hamar ble Gunnar nr. 16 i kombinert. I «Drammens Holmenkollrenn» i Konnerudbakken uka etter ble han nr. 5 i kombinert med et ustøtt hopp på 43 og et utmerket på 47 m. Busken skrev: «Gunnar Andersen gjorde seg intet i første omgang, for i næste omgang å få publikum helt på sin side». Lagpokalen gikk til Modum ved Gunnar, Reidar Haugen og Trygve Røste. 1931-sesongen ble avslutta med klubbrenn i Gustadbakken med 135 løpere og 1000 tilskuere. Gunnar hadde et pent hopp på 40,5 m og – med lengre fart – et fin-fint på 48,5. Han ble nr. 4.

Ny snøfattig vinter i 1932

Vinteren 1932 kom snøen seint på Modum. De måtte til Øvre Sigdal for å finne snø i januar. Der vant Gunnar sin klasse i Gunnerudbakken i spesielt hopp. Helga etter ble Modum og omegns hovedkretsrenn også lagt dit. Gunnar hadde et fall, men etter et ekstrahopp vant han damenes premie for annen gang.

Hovedlandsrennet ble flytta fra Porsgrunn til Trondheim på grunn av snømangel, men der blåste det bort. Holmenkollrennet ble bare gjennomført med et nødsrik på grunn av snømangel. «I følge ved Skjennungen kom de to gode Modumløperne Gunnar Andersen og Hans Ingelsrud, og Ingelsrud leverte en virkelig god prestasjon,» skrev *Fremtiden* fra langrennet. Ingelsrud ble nr. 11 i kombinert denne gangen, og Gunnar ble nr. 25.

Skarpere konkurranse i Modum og omegn i 1933

1933-sesongen starta også i Gunnerudbakken i Øvre Sigdal med hovedkretsrenn. Gunnar ble nr. 2 i spesielt hopp etter en ny lokal storhopper, Bjarne Bryntesen. I Konnerudrennet hadde Gunnar to utmerkede hopp på 44 m, og ble nr. 15. I Prestfossrennet måtte Gunnar igjen ta til takke med anneplassen etter Bjarne Bryntesen, men han vant damenes vandrepokal for annen gang.

I Eggedal vant Gunnar med dagens lengste hopp, 41,5 m, og tok damenes premie til odel og eie.

I Hovedlandsrennet – Norgesmesterskapet – i Nydalen ble Gunnar nr. 14, og i Holmenkollen ble han nr. 25 i spesielt hopp. Så ble han nr. 10 både i et internasjonalt renn i Hannibalbakken i Kongsberg og i Gustadrennet. Gunnar rundet av sesongen med å bli nr. 12 i Livs landsrenn i Hønefoss. Den skarpeste konkurrenten fra VM i 1930, Reidar Andersen, vant.

Enda en elendig snøvinter – 1934

1934-sesongen åpnet med ikke mindre enn to klubbrenn i Myrabakken. Gunnar vant det første og ble nr. 4 i det andre. Modum skiklubb var nå en meget sterk hoppklubb, skrev «Busken», og interessen lokalt var på topp. Det møtte opp 3-400 tilskuere i den vesle bakken. Liv hadde landsrenn igjen, og Gunnar ble nr. 15. Men i landsrennet i Ullernbakken i Hokksund – med elendig føre på tilkjørt snø - gikk han atter til topps. Sammen med Nils Bottegård og Trygve Røste tok han premien for beste tremannslag til Modum. Gustadrennet hadde også vanskeligheter. Langrennet måtte avlyses, og hopprennet flyttes til Myrabakken. Da møtte det opp 5-600 tilskuere på Myrajordet! Gunnar vant og tok damenes premie. Men etter Holmenkollrennet skrev «Busken»: «Storhopperen Gunnar Andersen måtte over ende begge ganger. Det ser ut som han liker seg bedre i mindre bakker i år». I Norgesmesterskapet i Porsgrunn ble Gunnar nr. 31. På lite snø i Konnerudkollen ble han nr. 5. «Busken» skrev: «- og Gunnar Andersen var av dem som satte det rette humør i de tilstedeværende». Ved sesongavslutningen, også i Konnerudkollen, ble Gunnar nr. 15 i et tåkerenn.

Gunnar til Geithus AIL i 1935

Før 1935-sesongen gikk Gunnar over til Geithus arbeideridrettslag, som var stifta våren 1933. Det var jo slik i «de harde mellomkrigsåra» at vi fikk et eget arbeideridrettsforbund, som så det som sin fremste oppgave å aktivisere de titusenvis av arbeidsløse ungdommer på en positiv måte. Det oppsto i Geithus som ellers i landet klare fronter mellom de tradisjonelle foreningene, som i Geithus var Modum skiklubb og Geithus idrettsforening på den ene side og Geithus AIL på den andre. Etersom omtrent alle idrettsutøvere i Geithus var arbeiderungdommer, skulle en kanskje forvente at nesten alle ville gå til

AIL. Men det viste seg at andre hensyn enn ideologien var viktig for mange, så som tradisjon, familie- og naboforhold og utsikter til idrettslig utfoldelse. Motsetningene var så harde at «Busken» aldri refererte fra et arbeideridrettsarrangement. *Fremtiden* derimot hadde referater både fra arbeideridrettsarrangementer og fra «borgerlige» arrangementer.

Gunnar startet sin karriere som AIF-løper i Hønefoss. Idrettslaget Ravn åpnet sin nye hoppbakke i januar. Det var vanskelige snøforhold og dårlig vær. Men rennet ble åpnet med at Hønefoss Brugs hornmusikk spilte «Internasjonalen». Gunnar vant klassen sin, og fikk damenes pokal. I rennet som Funkis AIL, Drammen holdt i Hotvedtbakken helga etter, hadde Gunnar fall.

I slutten av januar var det stort åpningsrenn i Birkebeinerens nye bakke Bjørkedokken i Krokstad-elva. Idrettslaget Birkebeineren hadde tidligere vedtatt å overføre hele foreningen fra Norges Idrettsforbund til Arbeidernes Idrettsforbund. Også her ble rennet innledet med at den lokale hornmusikken spilte «Internasjonalen». Gunnar vant kl. B med dristige og pene hopp på 48 m – som ble notert som bakkererekord - og 47,5 m. På Jevnaker ble det arrangert AIF-renn i Kistefossbakken. Også her vant Gunnar klassen sin med «kraftige og nær stilrene» hopp på 37 og 38 m, i følge *Fremtiden*. Men i et landsrenn i Kongsberg måtte Gunnar over ende i annen omgang. Han satsa vel for fullt, som vanlig.

Likere gikk det nok ikke i AIFs Norgesmesterskap, som også ble arrangert i Bjørkedokken. *Fremtidens* referat har bilde av Gunnar i svevet, men han figurerer ikke på premielista. AIF-laget «Hauk» i Arendal arrangerte interkretskamp mellom Buskerud, Telemark og Aust-Agder i Bjønnesbakken ved Arendal for 1000 tilskuere. Aust-Agder ble beste krets, men Gunnar ble beste hopper, og han fikk igjen damenes pokal. Sesongen ble avslutta med at Funkis arrangerte landsrenn i «sin prektige storbakke Hotvedtbakken». Gunnar forbedret bakkerekorden med tre meter til 46,5, og vant klassen sin.

1936 – tilbake til Modum Skiklubb

I 1936-sesongen fikk Geithus AIL anledning til å bruke «Bringebærbakken» på jordene til den søndre Ørengården av eieren Andreas Øren. Etter klubbrennet i begynnelsen av januar skrev *Fremtiden*: «Gunnar Andersen viste her en overbevisende form ved kraftige og solide hopp. Han hadde dagens lengste hopp med 33,5 m. Han mente for øvrig at det fint kunne hoppes 5 meter lengre ved litt utbedring av bakken.» Og det skjedde under lagets kretsrenn senere i måneden. Da deltok 61 løpere, og det kom 600 tilskuere. Men overgangen i denne bakken var svært brå, og de som hoppa lengst, hadde vansker med å stå. «Gunnar Andersen hoppet 39 m i første omgang, men gikk rett på hodet i overgangen. I annen omgang hoppet han vakkert 39,5 m», i følge *Fremtiden*. Kongsberg AIL

Gunnar Andersen i svevet under VM i Holmenkollen 1930.

(Fra Skiforeningens årbok 1930)

arrangerte landsrenn i Stuhlkollen. Der ble Gunnar nr. 3 i spesielt hopp.

Men i slutten av januar var Gunnar tilbake i Modum skiklubb. Da var det stort Gustadrenn med 1200 tilskuere og i tillegg mange på «Gratishaugen». «Busken» skrev at Gunnar feiret «hjemkomsten» med ny bakkerekord, 56 m. Den hadde han mista året før, da han ikke var med. «Et flott comeback må man vel kalle Gunnar Andersens to gode hopp i går. Etter å ha vært i den politiske idrett en sesong fant han tilbake til sin gamle klubb.» Gunnar ble nr. 3.

Den store begivenheten på skifronten i Modum i 1936 var åpningen av Vikersundbakken. I slutten av januar var det prøvehopping. Reidar Andersen hoppet 86 m, Gunnar hadde 76 m som det lengste. *Fremtiden* skrev: «Bakken holder 39 grader, og den ligger meget ideelt til mot nordvest, i god ly av åsen, så vinden vil få liten eller ingen betydning under hoppingen». Åpningsrennet gikk samme søndag som hopprennet i det omstridte OL i Garmisch, 16. februar. Hilmar Myhra vant med et hopp på 85 m. Gunnar var ikke med da. Men helga etter vant han et jubileumsrenn i Åbybakken i Nedre Sigdal med ny bakkerekord på 50 m. I Vikkollen midt i mars ble han nr. 4. «Gunnar Andersen behersket og rolig begge gangene 59,5 og 64,5. Hoppene minnet om den gode, gamle Gunnar», skrev «Busken». Midt i mars var det nytt renn i storbakken, arrangert av Vikersund idrettsforening og Modum skiklubb i fellesskap. Det var satt opp ekstratog fra Oslo, Drammen, Kongsberg, Hønefoss og Krøderen. Drammensavisene spekulerte på om det ville bli hopp på 100 m. Noen var bekym-

Gunnar Andersen i Holmenkollen.

(Fra boka *Norske skiløpere, Østlandet nord*)

ret for hvor dette skulle ende. Det kom 5000 tilskuere til rennet. Kåre Walberg hadde lengste hopp på 78,5 m. Gunnar hoppa to ganger 70 m, og ble nr. 4. Det ble opplyst i forbindelse med dette rennet at den nye bakken hadde kosta kr. 6000,- i kontantutlegg, og at det var gjort dugnadsinnsats for omtrent kr. 5000,-.

Sesongen ble avslutta med et vårhopprenn i Gustadbakken. Gunnar hadde et flott hopp på 51,5 m i første omgang, men falt etter langt, vakkert hopp i annen. I en klubbkonkurranse i tilknytning til rennet knivet han med Nils Bottegård om en vandre pokal og en vandremedalje. Nils knep pokalen med en margin på 0,1 poeng, mens de endte likt i kampen om medaljen!

Snøen kom seint også vinteren 1937

Gunnar vant Eikerrennet i Ullernbakken i slutten av januar med hopp på 41,5 og 46 m, som var dagens lengste. Gustadrennet i 1937 markerte en milepel for

Gunnar Andersen tegnet av Peder Thon, Geithus.

(Foto: Einar Strand)

skiidretten i Modum. Da deltok for første gang løpere fra begge idrettsforbundene. Det ble kalt «forliksrenn». Isfronten mellom Norges Idrettsforbund og Arbeidernes Idrettsforbund var i ferd med å smelte. Gunnar ble nr. 9 i klasse 20-32 år med to støe hopp på 52 m. Yngste klasse ble vunnet av Asbjørn Ruud, Kongsberg «med stil som en svales glideflukt» i følge «Busken». Eller som *Fremtiden* sa: «Asbjørn Ruuds hopp var et syn for guder». I denne klassen ble Osvald Weum, Geithus AIL nr. 2. En del lokalpatrioter mente likevel at Osvald var best!

I hovedkretsrennet for Modum og omegns skikrets i Nedre Sigdal vant Gunnar, han hadde lengste hopp på 46 m. I et renn i Vikersundbakken dagen etter, arrangert av Åmot IF, hoppa Gunnar 67,5 og 70,5 m, sikkert og bra. Hilmar Myhra strakk seg til 82. I snødrev i Holmenkollen var Gunnar mindre heldig og kom helt nede på 46. plass. Og så avsluttet Gunnar sesongen med en tredjeplass i et kretsrenn i Eggedal. Åmot AIL innviet Kongskollen dette året. Osvald Weum vant åpningsrennet.

Personlig rekord i Vikersundbakken i 1938

1938-sesongen begynte tidlig. Allerede 2. januar deltok Gunnar i Birkebeinerens renn i Bjørkedokken og ble nr. 10. Dagen etter var det treningshopping i Vikersund med 1000 tilskuere! «Gunnar Andersen, Modum hadde et av dagens peneste hopp på 79 m», skrev *Fremtiden*. Dette ble det lengste hoppet i Gun-

nars karriere. I et aftenhopprenn i Midtstubakken i Oslo ble Gunnar nr. 11. Så var det flomlyssrenn i Myrabakken med 500 tilskuere. «Stjernehopperne Gunnar Andersen, Olaf Håvik og Nils Bottegård måtte alle over ende», skrev «Busken». Det samme gjaldt også Hilmar Larsen, i følge *Fremtiden*. Bjarne Narvesen vant. Vi synes vi også må ta med følgende fra *Fremtidens* referat: «Den gamle veteran Alex. Kristiansen, populær og kjent blant skiløpere under navnet «Hæbbet», tok nok en gang prisen i senior.» Senere ble Gunnar nr. 5 i kretsmesterskapet i Spiten, og i Ullernbakken helga etter ble han nr. 2 etter Magne Standnes. Sammen med Nils Bottegård hadde Gunnar lengste hopp med 51 m.

Gunnar deltok ikke i Gustadrennet dette året, men i Vikersund i slutten av februar ble han nr. 10. «Gunnar Andersen har forbedret seg mange grader siden han begynte i vinter», skrev «Busken». Gunnar endte på 23. plassen i Hannibal, og så avsluttet han sesongen med kretsrenn i Nedre Sigdal. «Av dem som måtte over ende merket vi oss særlig Gunnar Andersen, Modum, med et strålende flott hopp på 50 m i første omgang og 47 med fall i andre», var «Busken»s kommentar.

Gunnar Andersens siste sesong – 1939

1939-sesongen skulle bli Gunnars siste som aktiv. Han ble nr. 5 i kretsrennet i Aabybakken i Nedre Sigdal. I et stort renn i Melumbakken ble han nr. 32, der Birger Ruud vant. Drafnkollen ble åpnet denne vinteren. Gunnar ble her nr. 19. Arnold Kongsgaard satte den første bakkerekorden med 78 m. I Gustadbakken hoppa Gunnar 43,5 og 53,5 m, men ble faktisk uplasert.

Dermed var det slutt på en bemerkelsesverdig idrettskarriere, som begynte med ei glassmugge i «Leirehølet» i 1923, som nådde sin suverene topp med verdensmesterskapet i 1930, og som ble rundet av etter 16 år. Gunnar hadde da passert 30 år. Men etter at han la opp som aktiv, instruerte Gunnar de yngre hopperne i Gustadbakken. Under Gustadrennene hadde han i mange år jobben på hoppet med å vinke løperne utfor.

Enkle kår i 1920- og 30 åra

Det var ikke så enkelt i 1920- og 30-åra å komme seg fram til skirennene. Selvfølgelig hadde ingen av skiløperne i vårt distrikt egen bil den gangen. Til de nærmeste rennene gikk de til fots med skiene på skuldra, eller de gikk rett og slett på skiene. Gunnar og andre deltagere fra Geithus gikk for eksempel på hoppskiene til Eikabakken på Sysle. Så skrapte de av langrennssmørningen og la på hoppssmørning før de satte utfor. For å komme fram til litt fjernere renn var det å ta tog eller buss. Men det hendte også at det ble arrangert fellestransport med bil. Edvin Antonsen, som hadde drosje og lastebil i Geithus, kjørte mange

ganger deltagerne fra Modum skiklubb til rennene. Karene hadde alltid med seg nistepakke og kaffe hjemmefra. Kafe- eller restaurantbesøk var ikke aktuelt.

Stilmessig pioner i vårt distrikt

Som vi har sett, var Gunnar Andersen en foregangsman stilmessig. Og han satset for fullt i hvert hopp. Det var ikke snakk om å «luse» for å sikre en hederlig plassering. Men følgen var at han, som vi har sett, en og annen gang måtte over ende. Til *Bygdeposten* sa han i 1966 for øvrig følgende om datidens regelverk: «Jeg likte ikke bestemmelsen om at man måtte gå langrenn for å kunne hoppe. Jeg var ingen langrennsløper, og slitet i løypa gjorde også at jeg ofte hoppet dårlig. Jeg gjorde nemlig så godt jeg kunne også i langrennet. En del storhoppere tenkte annerledes. De bare «gikk rundt» for å kunne kjempe om «damesnes»». Nå var det vel litt for beskjedent av Gunnar å si at han ofte hoppa dårlig. Det var for øvrig lederne innen Skiforbundet, mange av dem med militær bakgrunn, som holdt så hardt på denne bestemmelsen.

Også den gangen utnytta næringslivet idrettshelter i reklamen. Sigarettmerkene «Teddy» og «Cromwell» hadde bilde av ei idrettsstjerne i hver pakke, blant andre av Gunnar i svevet. Bildene ble selvsagt samleobjekter, så sigarettsalget gikk strykende. Men de som var avbildet, fikk ikke så mye som fem øre. De var rene amatører.

En allsidig mann også utenom idretten

Yrkesmessig var Gunnar Andersen mest kjent som bygdeslakter. Slakting begynte han med allerede i 20-årsalderen. Ellers jobba han på Delinga på Bergsjø, han var ei tid ved en av papirmaskinene på «Drammensælva», og han jobba for murmester Jørgen Johansen i Vikersund. Han var med både på Kaggefossanlegget i 1940-åra og på kraftanlegget ved Embretsfoss i 1950-åra. Fra Delinga går det ennå frasagn om hans fysiske styrke. Han presterte å løfte det tunge rambukkloppet som ble brukt til å ramme ned tømmerstokkene til doppene, de som skulle holde lensene på plass.

Hele sitt liv var Gunnar en ivrig friluftsmann. Han var småviltjeger, og han fiska åbbor og annen fisk i Bergsjø.

I 1942 gifta Gunnar seg med Olga, født Austad. De første åra leide de i annen etasje hos Ingeborg og Oskar Bjølgerud, lengst nord i Utrimark. Siden fikk de i likhet med brødrene Arvid og Hilmar tomt av foreldrene og bygde sitt eget hus. Som brødrene tok han opp bantømmer i Bergsjø, og fikk det skåret til bygningsmaterialer. Gunnar Andersen bodde altså hele sitt liv i Utrimark med god utsikt over til Vikersundbakken på den andre sida av Bergsjø. Dit ble han invitert til skirennene så lenge han levde.

Under krigen var Gunnar aktiv i motstandsbevegelsen som deltager i Hjemmefronten. Han var med i

Gunnar Andersen i Holmenkollen under VM i 1930.

den avdelingen som hadde betegnelsen Gruppe I, 3. tropp, Geithus, og som ble ledet av Leif Tandberg.

I de første åra etter krigen trente en liten gjeng guttunger av oss friidrett på ei slette som ble kalt Kjellsbråtan – der friidrettsbanen på Furumo ligger nå – og på de fine stiene innover på Moane. Gunnar var en av de voksne som også deltok, og han instruerte oss. Ikke ante vi da at han noen år i forveien hadde vært i verdenstoppen i skihopp. Sånt nevnte han aldri. Gunnar Andersen var som nevnt en beskjeden mann på egne vegne.

Før vinterolympiaden i Oslo i 1952 ble det arrangert fakkelfstafett fra «Skisportens vugge», Morgedal i Telemark, til Bislett. Stafetten gikk over Eikerbygdene, og Gunnar gikk en av etappene der.

På nyåret er det 100 år siden Gunnar Andersen ble født. Han døde 26. juni 1988, 79 ½ år gammel og ble begravet på Heggen 30. juni. Etter Gunnars bortgang ga Olga hans imponerende premiesamling til Geithus idrettslag, som Modum Skiklubb stiftet sammen med Geithus Idrettsforening og Geithus Arbeideridrettslag i august 1940.

KILDER:

Mange og lange samtaler med Håkon Andersen, Gunnars bror
Informasjon fra Arnt Diesen, Viktor Holm, Bjørn Hovde, Einar Strand, Per Tronsen og Per Jorsett
Buskerud Blad, Fremtiden og Sportsmanden, diverse utgaver fra januar-april 1926-1939
Buskerud Blad, VM-bilag 14.2.1977, 18.2.1982, 29.6.1988 og 18.1.1992
Fremtiden 18.1.1992
Aftenposten 27.2.1966
Bygdeposten 12.3.1966
Foreningen til Skiidrættens Fremme, årbok 1930
Norske skiløpere, Østlandet nord, Oslo 1955
Jacob Vaage og Tom Kristensen: *Holmenkollen. Historien og resultatene*, Den norske bokklubben 1971
Knut Bjørnsen og Per Jorsett (red.): *Idrettshelter fra Buskerud*, Forlaget Tom og Toms 2005
www.skiforeningen.no/holmenkollen/skihistorie
Arne Thoresen: *Lengst gjennom lufta – Et 200 år langt svev gjennom hopphistorien*
Knut Fosse: *Motstandskampen i Modum og Sigdal 1940-45*, 1984

Gamle roser i Modum

På Heggen vokser en vakker, gammel rose. Hvor lenge rosen har stått der, vet vi ikke. Har den kommet dit allerede i første halvdel av 1800-tallet?

Heggenrosen

Rosen har en vakker, lyserød, fylt blomst. Den lukter herlig og blomstrer noen uker fra sankthans og utover i juli. Planten er rotekte, og derfor er den lett å formere med rotskudd. Den trives mange steder i distriktet, trolig takket være det klimaet og de vekstforholdene som finnes her. Rosen er en albarose (hvitrose), og den var mye brukt først på 1800-tallet. Kan den ha kommet til Modum på denne tiden? Folk som kjenner den fra Heggen, kaller den for *Heggenrose*. Andre gir den navn etter det voksestedet de kjenner den fra, eller etter folk som de har fått den av. Mange gamle roser kalles for *Prestegårdsrose*, men det er ikke et botanisk navn. Navnet forteller om at rosene har spredd seg utover i bygdene fra prestegårder eller storgårder.

Prestegårdsrose.

(Foto: Brit Mamen)

Gunhildrosen

I *Norsk Hagetidende*, nr. 9, 2005, kan en lese om *Gunhildrosen* på Bergan gård på Sysle hos Grete Overn.

Madeleine von Essen skriver at i siste halvdel av 1800-tallet ble det mer vanlig med prydhager på norske bondegårder. På Bergan gård, hvor Grete Overns oldefar bygget hovedbygningen i sveitserstil i 1880-årene, vokser et stort buskas av en yndig, blekrosa rose, en usedvanlig frisk, hardfør og blomsterrik buskrose som tåler regn godt. Dette er en antikvitert som fortjener å bli tatt vare på og spres til nye hagedyrkere. Dufter himmelsk gjør den også.

Denne ukjente, yndige albarosen er spredt på flere steder i Buskerud fra Krøderen til Hurumlandet, ofte kjent under navnet *Gunhildrosen*, fordi flere kvinner med det navnet har hatt den, slik som Grete Overns farmor på Bergan gård.

Heggenrosen/Gunhildrosen

Heggenrosen og *Gunhildrosen* viser seg å være samme rose. Vi har forsøkt å finne ut litt om denne rosens historie og utbredelse i distriktet. *Bygdeposten* trykket et bilde og rettet en forespørsel til leserne om hvor rosen vokser. Det kom mange henvendelser. De fleste fortalte om roser som vokser i Modum, men vi fikk også inn opplysninger om roser i Skotselv og i Lyngdal. Mange er registrert i nærheten av Heggen.

Rosen følger slekten

Fortellingene om rosens historie på gården, plassen eller ved huset er ofte knyttet til familiens historie, men fortellingene rekker sjelden lenger enn «manns minne». Her er noen av de kommentarene vi fikk inn etter oppslaget i *Bygdeposten* og egne forespørsler:

- *Rosa sto på gården da oldefar kjøpte den.*
- *Denne gammeldagse rosa har jeg tatt med fra hjemstedet til mor, men nå er det nye eiere der, og mye av den gamle hagen er borte.*
- *Sanne roser vokste på alle plasser rundt Disen.*
- *Kjerringene bytta planter med hverandre, og slik spredte rosa seg.*
- *Far hadde rosa utenfor butikken vår i Åmot sentrum. Nå er butikken borte.*
- *Morfar plantet mange slike roser rundt i Modum.*
- *Vi har rosa på gården jeg kommer fra i Lyngdal og har plantet den på hytta like ved. Der blomstrer den senere enn her, for det ligger høyere opp.*
- *Bestemor var så glad i denne rosa, men nå får den ikke så mye stell. Den overlever likevel.*

- *Da vi kjøpte plassen, hadde den forrige eieren tatt med seg rosa. Men etter en tid kom hun tilbake med den, for den hørte til her. Nå er den blitt en hekk langs hele huset.*
- *Rosa er fra barndomshjemmet mitt og vi kalte den for Bonderose.*
- *Ved min mors begravelse sist i juli blomstret Disenmoenrosa overdådig. Kista var dekket med en krans av denne rosa som hun var så glad i og stelte så godt med.*

Mange har et forhold til rosen. Vi ser at rosens historie er knyttet opp mot slektshistorien og fortellingen om gården/plassen/huset familien bor i. Enkelte steder har den stelt seg selv i mange år, andre steder er den blitt pleid og har fått nytt liv av eiere som har hatt hjerte for den. De som har henvendt seg til oss for å fortelle om den, har hatt og har tydeligvis stor glede av rosen som har fulgt familien/gården i generasjoner.

Gunhildrosens historie

I 1896 fikk den 9-årige Gunhild Halvorsdatter Bratåsen, som bodde på Disenmoen, et rotskudd fra denne rosen av «Gunhild prestedatter», fordi de begge het Gunhild. I 1972 kjøpte Grete Lind Planke huset til Gunhild Syvertsen, født Bratåsen. Hun ble straks vist rosen som var hagens stolthet, og fortalt dens bakgrunn fra Modum. Slik ble denne rosen hetende Gunhildrosen. Grete Lind Planke ble fascinert både av den nydelige rosen og dens forhistorie. Gunhildrosen har fulgt henne siden, og hun har gjenfortalt rosens historie til oss.

Hvem «Gunhild prestedatter» var, er ukjent. Men var det andre med dette navnet som hadde tilknytning til Disenmoen? Jo, vi finner Gunhild Gunheim. Hennes far, stortingsmann Hans T. Gunheim, bodde på Bergan med sin familie, men eide Disenmoen sammen med Gunhild Bratåsens far og fetter. Var det muligens den 18-årige Gunhild Gunheim som i 1896 ga rosen til sin navnesøster? Både Gunhild Bratåsen og Gunhild Gunheim tok i hvert fall godt vare på Gunhildrosen, og tok den med seg videre i livet til nye bosteder, ivrige hagemennesker som de begge var.

Vi har altså ikke funnet noen prestedatter som het Gunhild. Kan det i stedet ha vært snakk om en prestekone? Het noen av dem Gunhild? Hva het kona på Heggen i 1830-årene da hvitrosene spredde seg i Norge? Jo, det var Gunhild Christine, f. Treschow, som giftet seg med enkemann Christen Essendrop i 1825. Gunhildrosen kan ha navnet sitt fra henne. Men fru Essendrop flyttet fra Modum i 1838, så Gunhild Halvorsdatter Bratåsen kan ikke ha fått rosen direkte fra henne.

Er det sannsynlig at fru Essendrop kan ha plantet rosen i hagen sin? Hvor fikk hun den i tilfelle fra? Det viser seg at hennes far, Niels Treschow, var med å grunnlegge Botanisk hage på Tøyen. Han var professor i filosofi og statsråd i Kirkedepartementet. Han hadde dermed ansvar for skoler og universiteter, bl.a.

Botanisk hage. Her har vi kanskje en forbindelseslinje. Det er mulig at fru Essendrop er den Gunhild vi leter etter, selv om hun ved sine barns død bare er innskrevet i kirkeboka som Christine. Hun kan ha brakt rosen til Modum og dermed vært opphav til navnet.

Kan rosen ha blitt plantet på Heggen enda tidligere? Forgjengeren til Essendrop på Heggen var presten Teilman. Han er mest kjent for sin frukttre dyrking, først på kapellangården Komperud, siden på Heggen, der han bodde til sin død 1821. I boka si om frukttre dyrking, *Anvisning til norske Frugttreskoler at anlegge og vedligeholde*, skriver han:

«Rosen er sommerens største prydelse, og anvendelig som man vet, til medisinsk og økonomisk nytte. Det er ille at der anvendes så liten flid på å dyrke de edle arter, som man sedvanlig ser her. Her på prestegården (Heggen 1797) var rosene så elendige da jeg kom, at jeg kastet dem ut, endog før jeg hadde andre å sette i stedet. De første provinnske roser og sanne Centifolier har alltid vært min lyst.»

Teilman forteller videre hvordan kapellannen som følger etter ham på Komperud, enkelt hadde ødelagt rosene han selv hadde plantet der tidligere. Men da han flyttet til Heggen, satte han på nytt ut roser som han hadde bestilt fra Holland, og han fikk dessuten tilbake rotskudd av rosene som sto på Komperud. Om dette skrev han: «Venner som jeg har forsynt i min velmakt, forsyner nu meg igjen.» Teilman nevner ikke albaroser, så Heggenrosen er antakelig brakt til Heggen etter hans tid.

Vi kan også spekulere om en annen mulig opphavsmann. På husmannsplassen Hamremoens under Heggen bodde en driftig unggutt, Niels Moe, som allerede som 13-åring ble ansatt i Botanisk hage i 1827 og virket der til 1892. Han fikk jobb der som hjelpegutt, men steg i gradene til overgartner og ble en viktig mann på Tøyen. Vi vet at Treschow var behjelpelig med ansettelsen. (Se egen artikkel om Niels Moe side s. 15-17.) Vi kan fantasere om at Niels Moe

Disenmorose.

(Foto: Brit Mamen)

Gunhildrose.

(Foto: Brit Mamen)

har tatt med et rotskudd av denne fantastiske albarosen hjem til Heggen.

Kanskje kom altså vår rose til Heggen så tidlig som i 1820- eller 1830-årene. Både fru Essendrop og Niels Moe kan ha brakt den dit. Rotekte som den er, var det lett å dele ut rotskudd til interesserte, slik at den ble spredd rundt i distriktet.

I Botanisk hage på Tøyen er det laget en avdeling som kalles «Oldemors hage». Her er rosen plantet som Gunhildrose. Plantematerialet der kommer fra Bergan gård. På Universitetet for miljø- og biovitenskap, Ås, som har et forskningsprogram for å prøvedyrke gamle roser, er samme rosen plantet.

Gamle roser i Modum

I våre dager foregår det innsamling og registrering av gamle kulturplanter. Aktiv bruk er den beste måten å bevare en plantetype på, derfor har Genressursutvalget for planter etablert varemerket «Plantearven» til markedsføring og omsetning av planter og plante produkter basert på nasjonale genressurser. Kanskje vil Gunhildrosen eller andre gamle roser fra Modum komme i salg på nytt.

Vi har vært rundt i Modum og registrert gamle roser. Mange hageeiere har vært imøtekommende og vist fram de historiske rosene sine. Hittil er følgende arter registrert:

Albaroser:

- Gunhild, foredler ukjent, kjent på Modum fra før 1896. Dette er den rosen det er flest av.
- En ukjent rose fra Drolsum; rosa farge, velduftende, ikke så tettfylt som Gunhild. Vi ser en gul krans med støvdragere, og den får runde, røde nyper om høsten.
- Minette, også kjent som Nordisk rose. Lys rosa til rosa, halvfylt til fylt, god duft. Den er en solskinnrose; de tynne silkeaktige kronbladene klistrer seg sammen i fuktig vær og knoppene mugner.

Francofurtanaroser:

- Frankfurt, også kjent som Splendens. Store, enkle til halvfylte, mørkerøde blomster, noen med hvite streker i det røde. Svak duft, får røde nyper.
- Agatha. Store, fylte lillarosa blomster med deilig, sterk duft.

Rosa foetida (Tyrkiske gulroser):

- Bicolor, også kjent som Kapsinerrose. Enkel blomst, gul utvendig og oransje innvendig. Lite duft.
- Persian Yellow. Tettfylt, gul, lite duft.

Rosa rugosa (Rynkeroser):

- F. J. Grootendorst, også kjent som Nellikrose. Små tettfylte røde nellikroser i store blomsterklaser, ingen duft. Gjenblomstrende.
- Hansa. Store, fylte blåfiolette blomster som dufter deilig. Store, røde nyper. Gjenblomstrende.

Bourbonroser:

- Great Western. Store tettfylte mørkerøde til karminrøde blomster med hvit basis og lysere bakside. Sterk og deilig duft. Røde nyper som ikke alltid modner. Den minst hardføre av de gamle rosene fra Modum.

Plantearven

Historien vår er mer enn fortellinger om store begivenheter, årstall, gamle steder og mennesker som har levd. Plantearven vår er også en del av den, og også denne delen kan det være verdt å ta vare på. I en tid da det er blitt mulig å forandre træs og planters artsegenskaper, er dette kanskje viktigere enn noen gang. Vi takker alle som har holdt våre gamle roser i hevd, og som har bidratt med informasjon om dem.

KILDER:

Samtaler med eiere av gamle roser i distriktet
 Norsk roseforening: *Sortsliste for roser*. 3. opplag 2006. Mediehuset Gan, Oslo
 Gustavsson, Lars-Åke: *Rosor för nordiska trädgårdar*. 1998. Natur och Kultur, Gummerius, Finland
 Teilman, Christian: *Anvisning til norske Frugttreskoler at anlegge og vedligeholde*, s. 529-531, København 1797

H. G. Heggtveit:

N. G. Moe – Botanisk Overgartner

Artikkel fra *Hjemmet*, august 1882

De fleste Besøgende i Universitets botaniske Have paa Tøien har vist seet og lagt Merke til en venlig gammel Mand der endnu med Ungdommens fulde, varme Begeistring omfatter Havens Blomster og Planter, og som eier et saa merkværdig Kjendskab til disse og en slig mageløs Hukommelse, at han ikke alene kjender Navnene paa dem, men ogsaa ved det Nummer, som Havens mange tusinde Planteslægter med sine Arter har i systemet uden nogensinde at behøve se paa Registret. Det er dog ikke alene i haven, han er saa godt kjendt. Han har ogsaa et sa forbausende Kjendskab til Plante- og Dyreverdenen rundt det hele Land, at han omtrent ved Navn paa alt, hva han træder paa, og kjender de allerfleste Planter paa Frøet og Frøbladene. Denne merkelige Mand, der nu i omkring 55 Aar har virket for Tøienhavens videnskabelige Trivsel og Fremgang med en Utrættelighed og Dyktighed som ingen anden nulevende Botaniker i vort Land, er Nils Green Moe. Iaar den 14de August har han sit Femogtyveaars-jubileum som botanisk Gartner; det er derfor god Grund til ved en saadan Anledning at kaste et Blikk paa denne stille, bramfrie Hædersmands Liv og Gjerning.

Han er født den 26de januar 1812 paa Moen under Heggen Prestegaard paa det skønne, skovrige Modum. Forældrene var Kløkker og Kirkesanger Peder Hammer Moe og Marie Corneliusdatter. De havde 10 Børn, hvoraf Nils var den syvende. I Fædrehjemmet gled hans første Barneaar stille hen. Faren syslede i sine Fristunder med Gartneri, og derved blev Moes Interesse for Planteriget fra først af vakt. Til held for hans fremtidige Livsgjerning fandt han som ganske ung en faderlig Ven og Velgjører i forlængst afdøde Statsraad Treschow. Den 6te Mai 1827, i en Alder af kun 15 Aar, kom han ved denne Mands velvillige Bistand til den botaniske Have paa Tøien. Under sit Ophold her som Læredreng nød han Understøttelse af førnævnte Velynder. Efter udstaaet Læretid blev han i 1835 ansat som Undergartner ved Haven, i hvilken bekjedne Stilling han virkede indtil 1857, da han blev botanisk Gartner. Alt fra første stund han kom til Tøien, følte han sig hendragen til et videnskabelig Studium af Planterne. Interessen herfor blev vakt ved Professor Rasch, der gav ham det første Indblik i Vækstlivets hemmeligheder. Sit Studium fortsatte han senere under afdøde Professor M.N.Blytts kyndige Veiledning og der opstod efterhaanden mellem

N. G. Moe

Nils Green Moe, her med H.M. Kongens fortjenestemedalje i gull. Etter bilde i *Norsk Havetidende* 8 (1892).

disse to Mænd et fortrolig Venskabsforhold, der varede Livet du. Ved Siden af de botaniske studier hendroges han ogsaa til Zoologien; navnlig omfattede han med megen Kjærlighed Insekternes Liv og Virksomhed i Naturen paa Grund af den store Betydning, Kjendskabet hertil har for Jordbrug og Havestel. I denne Gren af Naturvidenskaben mottog han den fornødne Undervisning af Prof. L. Esmark.

I Aarenes Løb har Moe til forskjellige Tider foretaget talrige kortere og længere Reiser for at studere Plante- og Insektlivet og har 15-16 Gange mottaget Stipendium (Reiseunderstøttelse) af Statskassen, det Smithske Legat og Videnskabselskabet i Tronhjem. Sin første Reise foretog han i Fillefjeld Sommeren 1839 sammen med Professor M.N.Blytt. Paa denne

Tur gjorde de en afstikker til Torpen, hvor han frydede sig ved at se en meget sjelden Art Blaaklokke og den overordentlig vakre Fruesko, der begge vokser her i Mængde. Fra Torpen drog de til Fillefjeld. Underveis fant han ved Brufladt et nyt voksested for *Blyttia suaveolens* Han omtaler endnu med Begeistring det Bekjendskab, han paa denne Reise stiftede med Høifjeldsplanterne, og erindrer levende de forskjellige Arter, efterhvert som disse mødte ham under opstigningen paa Fjeldet. Her opholdt han sig over 6 Uger. Fra Nystuen gjorde han mange Udflugter til forskjellige Dele af Fjeldet, hvor han for den botaniske Have enten indsamlede Frø eller levende Eksemplarer af de flæste Høifjeldsplanter i denne Egn.

Moes mest interessante og betydningsfulle Reise var den, han i 1841 foretog til Vestfinmarken. Ogsaa denne Gang var han i Følge med Prof. Blytt, og de opholdt sig der nord henved 3 Maaneder. Paa Veien til sit Bestemmelsessted gjorde de en Afstikker til Ranens Prestegaard, hvor de traf mange Øiensyge Personer, som Presten til vore Botanikers store Forundring troede at kunde helbrede ved udpresset Saft af den lille Plante Øientrøsten. Herfra drog de gennem Lerskardalen op til Toppen af Oksetinderne. Ogsaa fra denne Sidetur bragtes Frø og levende Planter med til Haven, hvoriblant en udmerket form af *Draba*. Fra Ranen reiste de til Bodø. Her varede Opholdet kun 8 Dage, og blant de Planter, som de bragte med sig til Tøienfra dette Sted, vil vi kun nævne *Carex Deinbolliana*, der er opkaldt efter den som Botaniker fortjente Pastor Deinboll. Reisen fortsattes videre til Tromsø, hvor de stansede i 14 Dage for nøiere at studere Omegnens Flora. Med Tromsø som Udgangspunkt foretog de nu flere Udflugter til de nærliggende Fjelde, og Moe havde stor Interesse af her for første Gang at stifte Bekjendskab med mange smukke og sjeldne høinordiske Planter. Da der om Dagen var meget varmt, og talløse Sverme af den blodtørstige Myg idelig plagede med sine smertelige Stikk, foretrak de at botanisere ved Natsolens behagelige Lys, da Mygsværmerne paa den Tid af Døgnet var mer rolige og mindre plagsomme for den stakkels Fjeldvandrer, som er nødt til atferdes blant disse Blodsugere.

Den herligste botaniske Udflugt foretog Moe en Nat rundt om og paa selve Tromsøtinden. Han og Blytt gikk du fra Tromsø Kl. 8 om Aftenen. Veiret var henrivende smukt, og Naturen stod klædt som i Bryllupsskrud. Mygsværmene havde begynt at roe sig lidt, og tusinder af tamme Ren hvilede sig ved Finnegammerne i Tromsødalen, medens store Skarer af Søfugle under Skrig og Skraal boltrede sig muntert i den stille Sommernattens lyse og rolige Luft.. En Flok kjempemessige Hvaler laa rolig paa den speilklare Vandflade i Tromsøundet og opsendte høie Vandstraaler, der glimrede smukt i den eiendomme- lig skjønne Natsols klare, men ikke hede Straaler. –

Moe og Blytt gikk hele Natten og botaniserede og blev baade sultne og tørste, da de ikke havde taget med sig nogen Niste. De vilde da søge at faa noget Rensdyrmelk hos Finnerne og gikk derfor ned til Gammerne. En uventet Overraskelse ventede dem imidlertid der, idet de blev indbudne til at deltage i en ypperlig Frokost, som nogle unge handelsmænd fra Tromsø havde dækket paa den bløde Græsvold. At de med Glæde mottog Indbydelsen er selvsagt, og skrubsultne, som de var efter en saadan Nats Strabadser, tog de forsvarlig til sig af den fremsatte Mad og Drikke. Denne paa behagelige Minder saa rige Morgenstund skulde dog ikke nydes ublandet. En af de unge Handelsmænd skulde nemlig bestige Tromsøtinden og var uforsigtig nok til at vove sig saa langt ud paa den haarde og glatte Snebræ, at han gled ud over den bratte Styrtning og brak det ene Ben og den ene Arm og i denne Tilstand maatte bæres til Byen.

Fra Tromsø gikk Turen til det yndige Alten, hvor vore Botanikere først tog ind til Kaafjord. Under et otte dagers Ophold her fandt de mange Planter og besaa Kobberværket og Gruberne paa Stedet. Herfra reiste de til Bosekop, den smukkeste Del af Alten, hvor bølgende Agre, rige blomstrende Enge og smukke Skovpartier frydede Øiet ligesaa meget som de sydlandske Blomsterplanter i Havene. Her opholdt de sig i to Maaneder og gjorde mange Udflugter til forskjellige Dele af Alten, hvoriblandt mærkes Store og Lilleraipar, Skaddehare, Eibyalden og Finkrogen. Udbyttet var en Mængde sjeldne Planter. I Alten dyrkes og modnes flere af vore Kornarter, saasom Hvede, Byg, Sommerrug, Erter etc. og mange Kjøkkenvækster. Planteverdenen i Alten er rig og overordentlig interessant. Moe samlede her saledes over 40 Arter, som han forhen ikke havde havt Anledning til at se vildtvoksende. Af Insekter fandt han ogsaa mange sjeldne Arter. Vi vil her kun nævne en udmerket Sommerfugl *Colias Hecla* som her for første Gang blev iagttaget paa europeisk Grund. Berigede med en Mængde levende Planter og Frø vendte de tilbake fra denne Finmarkstur. Paa Hjemveien stansede de 8 Dage i Trondhjem, hvor Moe deltog i flere heldige og fornøielige jagtture, og reiste derfra over Dovre til Kristiania.

Foruden denne lange og betydningsfulde Reise til Finmarken har Moe for at studere Plante- og Insektlivet foretaget fire Ture til Dovre, to til Lom, to til Fillefjeld, to til Kristianssand og Mandal, en til Stavanger, en til Jarlsberg og flere andre Steder samt talrige mindre Udflugter.

Frugterne af disse mange Reiser har været overordentlig rige og er nedlagte saavel i et anselig antal Artikler i inden- og udlandske Blade og Tidsskrifter, som især i den botaniske Have. Her er alle Planterne ordnede i saakalte Systemer, og af Norges Flora findes nu dyrkede samtlige gode Arter paa omtrent 80 nær, hvoraf de fleste hører hjemme i Nordland og

Finmarken. Ved at vandre om i Havens forskjellige Afdelinger kan man defor paa en letvint Maade faa et temmelig fuldstændig Indtryk af Norges Vækstliv, hvilkeet man især har Moe at takke for. Vi finder saaledes i Tøienhaven de aler fleste og vigtigste Arter af høinordiske Sump- og Skovplanter, ligesom Moe ogsaa af Lavlandsplanterne efterhaanden har indflyttet og ombyttet i Systemerne i Haven alle norske Arter med viltvoksende eksemplarer. Den mest interessante Afdeling er dog Høifjeldsplanternes. Det har især været vanskelig at dyrke disse Vækster i lavere og sydligere Egne. Ved Moes Skarpsindighed, utrættelige Flid og fortrolige Kjendskab til Planternes Natur, Levesæt, Voksesteder samt den Jordart de behøver for at kunde trives, har det imidlertid lykket i Tøienhaven paa en særdels tilfredsstillende Maade og det endog saavidt vides bedre end i nogen anden botanisk Have paa Jorden. Dyrkningen af disse Planter har været af den største Betydning for Videnskaben, hvilket ogsaa tilstækkelig fremgaar deraf, at medens vort Lands botaniske Have indtil 1839 kun stod i Forbindelse med Københavns, er den senere ved at uddele levende Eksemplarer kommet i Forbindelse med næsten alle botaniske Haver i Europa og kan nu erholde i Bytte, hva Haven maatte tiltrænge af andre Landes Planter.

Moes Fortjenester i Videnskaben er mange og betydelige, og han har vundet et stort Ry som flittig Samler og skarp Iakttager særlig af Plante- og Insektlivet. Som et smukt Bevis paa den Anerkjendelse og Paaskjønnelse, Videnskabsmænd har ydet ham, maa det betragtes, at flere Arter af Planter og Insekter er blevne opkaldt efter ham. Disse ere: *Hieracium Moëanum* Lindeb., *Salix Moëana* Anderson og *Erigeron Moëanum* A.Blytt, samt af Insekter *Platynotus Moëi* Thoms. Utvetydige Vidnesbyrd om hans videnskabelige Dygtighed turde ogsaa det være at i Profesor Th.M.Fries's om Skandinaviens Lavarter: *Lichenografia Scandinavica* og i Blytts «Norges Flora» er Moes Navn anført næsten paa hveranden Side. Ved sine talrige, især fra 1864 foretagne Undersøgelser i Kristiania Omegn, har Moe derhos udvidet Kjendskabet tildette Distrikts Lavarter i den Grad, at man nu kjender 3 Gange saa mange Arter og Underarter som før sidstnævnte Aar. Det bør heller ikke glemmes, at Moe for nogle Aar tilbage paa indstændig Opfordring af Hr. Kammerherre Holst besvarede en af Universitetets Prisopgaver: «Jordbundens Indflydelse paa Plantevæksten». Da Afhandlingen blev oplæst i Bedømmelseskomiteen, sagde straks en af dens Medlemmer, at der kun fandtes én Mand i Norge, som kunde skrive en saa sakkyndig og fullendt Besvarelse; men denne kunde ikke komme i Betragtning, da han ikke var Akademiker, og det Aar vaandt ingen Prisen. Afhandlingen blev imidlertid trykt i «Botaniska notiser», som den gang redigeredes af den berømte svenske Botaniker, Prof. Elias Fries.

Et fremtrædende Træk i Moes Karakter er hans

store Venlighed og uegennyttige Hjælpsomhed, og han har i videste Udstrækning søgt at gøre sine rige Kundskaber og Samlinger praktisk frugtbringende for enhver, der ikke alene i Ord, med ogsaa i Gjerning omfatter med Interesse hans Yndlingsfag. Uagtet sin høie Alder er Moe ennu ualmindelig arbeidsom og kan under sine mange forskjellige Arbeider og Foretninger klare sig med meget liden Hjælp. Ved den aarlige Saaning af flere tusinde Frøarter samt Væksternes Udplantning i Havens forskjellige Afdelinger og disses fortsatte Røgt og Pleie kan han saaledes hjælpe sig med et Par Arbeidskoner; Skrivning af tusinder Plantenavne, Indsamling af Frø og sammes videre Behandling samt Ordningen af de Arter, der aarlig saaes eller sendes til Udlandet, udfører han ganske alene uden Hjælp.

Det bemerkes at han er Medlem af flere lærde Selskaber og Foreninger baade i Sverige, Finland og Tyskland.

Han blev gift 1841 med Lovise Henriette Bang, en datter af Kaptein og Divisjonssjef M.G.R.Bang og W.C.Berg. De har ialt havt 14 Børn, hvoraf 4 er døde.

Den aktverdige og fortjente gamle, der iaar feirer sit Jubileum, mottage i den Anledning vor bedste Gratulation! Vi ønsker, at hans Livs Aften maa blive rolig og skjøn samt rig velsignet i alle Maader for ham og Familie, og at han endnu længe maa forundes Kraft til usvækket som hidtil og med det samme Held at kunne virke i Videnskabens Tjeneste.

Etterord

v/ Jon Mamen

Niels Green Moe levde i enda ti år. Han døde i 1892, og han virket som overgartner ved Tøien livet ut.

Forfatteren forklarer ikke hvordan statsråd Treschow kunne bli oppmerksom på en oppvakt husmannsgutt på Heggen prestegård. Sammenhengen er nok den at sokneprest Essendrop ble enkemann i 1821. Han giftet seg på nytt i 1825 med Gunhild Christine Treschow, statsråd Niels Treschows datter. Der ligger forbindelsen mellom statsråden og husmannsgutten.

I artikkelen er nevnt flere navn på planter og insekter. Planten som er omtalt ved navnet *Blyttia sua-volens*, og som vakte slik begeistring, er kjent som huldregras. Thure Lund omtaler denne sjeldne grasarten i 'Naturen i Modum'. Gjeldende vitenskapelig navn er *Cinna latifolia*. *Draba* er en slekt av korsblomstfamilien som heter rublom. *Carex* er en slekt i starrfamilien. *Colias hecla*, heklagulvinge, er en sommerfugl av hvitvingefamilien. *Hieracium* er navn på svevene. *Salix* er selje og vier. *Erigeron* er bakkestjerne. *Platynotus* er en tordivel.

Den ukjente sabotøren

Erland Hovde fra Vikersund gjennomførte mange dristige sabotasjeaksjoner under krigen, men hans innsats er lite kjent. Han tilhørte Osvaldgruppa, en kommunistgruppe som fikk lite anerkjennelse for sin innsats. Svært få av gruppas medlemmer ble hedret eller dekorert. Etter krigen ble gruppas innsats mørklagt, og flere fikk en mappe hos overvåkingspolitiet.

Hovde ble bare 29 år. Han ble skutt på Akershus festning 10. februar 1945 og senket i Oslofjorden, bare tre måneder før tyskerne kapitulerte. Han var en av 15 som fikk dødsdommen 9. februar. Dødsdommene ble offentliggjort i avisene, og under punkt 9 heter det: «*Erland Hovde f. 29. februar 1916 i Modum, bopel Vikersund. Han har vært medlem av terror- og sabotasje-gruppe på Hønefoss, har deltatt aktivt i flere sabotasje-handlinger og forøvet mord. Dommene er fullbyrdet ved skyting.*»

Erland Hovde vokste opp i Borgenbakken i Vikersund, sammen med seks søsken. Han arbeidet på jernbaneverkstedet i Drammen. Der var det et radikalt miljø, og allerede i 1941 ble han engasjert i distribusjon av illegale aviser. Han fraktet avisene fra Drammen til Modum, der et nett brakte avisene videre. Han var en allsidig idrettsmann, meget god syklist og etterlot seg en rikholdig premiesamling fra sykkelritt. Sykkelturene fra Drammen til Modum, med illegale aviser, tok han som treningsturer. Hovde ble betegnet som snill og omsorgsfull. Samtidig var han en tøff kar, som opptrådte kaldt og rolig under aksjoner.

På jernbaneverkstedet kom han i kontakt med Alf Kristiansen og Reidar Kristoffersen, som begge hadde deltatt i krigen mot Franco i Spania. De hadde bygget opp en sabotasjegruppe i Nedre Eiker.

Modumgruppe

Høsten 1942 fikk Hovde kontakt med Asbjørn Sunde, som hadde dekknavnet «Osvald». I løpet av vinteren 1942–43 ble det startet en sabotasjegruppe i Modum, der kjernen kom fra kommunistlaget i Vikersund. Det var Hovde som sto for rekrutteringen. Hvor aktiv han var i Kommunistpartiet, er vanskelig å si, det er få spor etter politisk aktivitet. Han var trolig mest opptatt av motstandsarbeid, det vil si aktiv sabotasje mot tyskerne. Hovde gikk i illegalitet allerede i april 1943.

Osvaldgruppa gjennomførte i perioden 1941 til 1944 over 100 aksjoner, den første i Groruddalen, der de sprengte jernbanelinjene. Det vakte også oppsikt da gruppa plasserte sprengladninger i stasjonsbyg-

Erland Hovde «Moland» var sjef for sabotasje-gruppene i Modum og Ringerike.

ningene på Oslo øst og Oslo vest på samme dag som Vidkun Quisling ble innsatt som ministerpresident. En annen dristig aksjon var sprengningen av statspolitiets hovedkvarter i Oslo i august 1942.

Bortsett fra folk fra kompani Linge, som engelskmennene sendte inn, var Osvaldgruppa den eneste av betydning som drev sabotasje i perioden fra 1941 til 1944. Fram til sommeren 1944 var det Milorgs linje å ligge i beredskap.

Sabotasekurs

Allerede i februar 1942 var Hovde på Øyangen på Ringerike og holdt kurs for en lokal gruppe. Der sto produksjon av sprengstoff av ugrassalt og sprengningsteknikk på programmet. Det var trolig på oppdrag for Peder Furubotn, som var generalsekretær i NKP fra 1. januar 1942. Furubotn forsøkte å bygge opp en sabotasjegruppe han kalte Nasjonalgarden, det ble for øvrig ingen suksess.

Erland Hovde og hans kamerat Evan Torgersen fra Geithus gikk inn i vaktstyrken i den kommunistiske sentralforlegningen på Sollia i Søndre Land og senere i Nord-Etnedal. Eiliv Granum kom også med i vaktstyrken. Det kom imidlertid til motsetninger

mellom Furubotn og en del av vaktstyrken, blant dem Hovde, Torgersen og Granum. De tre moingene gikk over til Osvaldgruppen, som etablerte seg i det gamle pensjonatet på Sollia. Hovde fikk dekknavnet «Moland» og Evan Torgersen «Vikstrøm». Senere fikk Hovde med seg flere fra Modum, blant andre Lars Bottolfs, Andreas Granum og Truls og Oddvar Røed. Gruppen fikk opplæring på en nedlagt husmannsplass på østsiden av Einavannet.

Dristige aksjoner

Gruppen gjennomførte mange dristige aksjoner. Ved midnatt 17. april 1944 ble jernbanebrua på Geithus sprengt, en aksjon som ble betegnet som vellykket. Den ble gjennomført av Eiliv Granum og Oddvar Røed. Allerede i 1942 hadde Erland Hovde fått vite at NSB hadde lagt inn sprengkammer i Geithusbrua, og dette kammeret fant Granum fram til. Dynamitten hadde Hovde stjålet hos Smed Bakken (Bakkesmia) i Vikersund. De trengte et vekkerur for å få ladningen til å gå av på riktig tidspunkt. Ur var mangelfullt og kostbart, men Andreas Granum ofret sitt vekkerur for saken. Bruspregningen var en aksjon som ble samordnet med ranet av Modum Sparebank. Sunde ville ha flest mulig av sine folk i distriktet dersom det skulle komme til åpen kamp med tyskerne. Natten etter ble Katfos jernbanebru sprengt.

Bare ni dager senere ledet Erland Hovde en spektakulær aksjon. Målet var å sprengre Haverstingtunnelen på Bergensbanen, mellom Hønefoss og Gulsvik. Med seg hadde han Reidar Hansen, Arne Langerud og Leif Kjemperud fra Vågardsgruppen. De hadde fått opplysninger om at Vidkun Quisling skulle komme med tog fra Bergen. Målet var å sprengre vognene der ministerpresidenten satt. De fire brukte sykkel fra Vågård til Sokna og videre inn til Brekkebygda. Derfra fulgte de en skogsbilvei til tunnelen, som går gjennom Haverstingfjellet. Etterretningen fortalte at Quisling befant seg i bakerste del av toget, mens det i første delen var vanlige, norske passasjerer, som man ikke ønsket å ramme.

I boka «Vågardsgruppen» forteller Leif Kjemperud om det som skjedde: «Vi skulle sprengre den bakerste delen av toget. Dette var regnet ut, og de ni første vognene var norsk transport, så kom den tyske transporten. Derfor måtte vi ha to detonatorer for å tette alt etter den niende vogn. I tillegg skulle vi tette bak, slik at vi tettet hele tunnelen.»

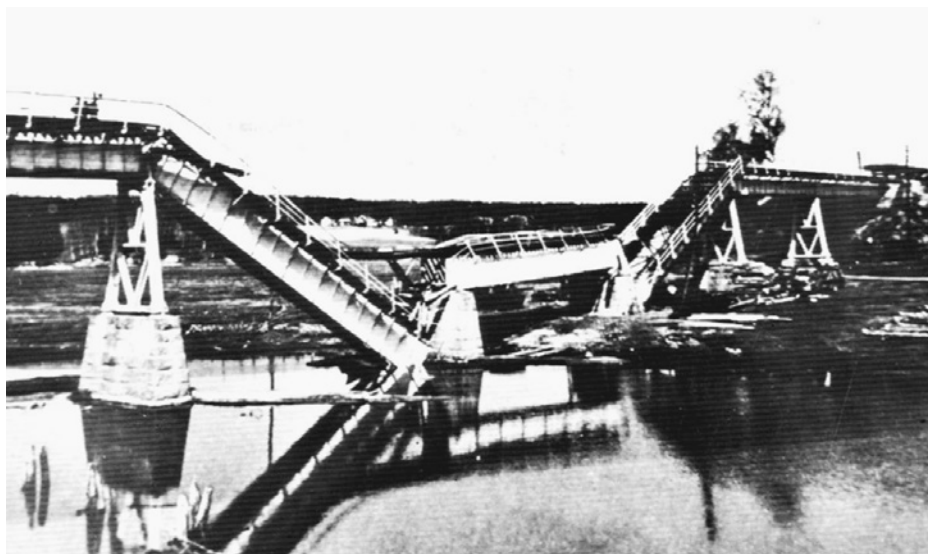
Men noe gikk fryktelig galt. Begge ladningene, som lå under skinnene, skulle gå av ved trykk. Men plutselig hørte sabotørene fresing av tidsforsinkelsen, som besto av ei tjærelunte. Antakelig hadde de presset mekanismen mot skinnene under montering. Alle løp for livet, og da det smalt, ble de kastet over ende av lufttrykket, som også blåste tunnelen ren for gammel sot. Svarte av sot måtte de gå og bære sykkelne gjennom skogen for å unngå å møte folk, men de kom seg til Vågård og fikk vasket av seg sota. Hovde måtte returnere til basen på Sollia og melde om fiascoen.

Skinnegangen ble riktignok ødelagt, men skadene ble oppdaget av linjevisitasjonen før toget kom, og Quisling kom seg helskinnet til Oslo. I ettertid kan man bare spekulere på hva som hadde skjedd om Quisling hadde blitt sprengt i filler i tunnelen.

«Hentet» penger

Osvaldgruppen fikk på et tidlig tidspunkt støtte fra Milorg, både penger og våpen. Trolig håpet Milorg å få kontroll over gruppas aksjoner. NKP, med Peder Furubotn i spissen, oppfattet gruppen som sin geriljahær og bidro med både penger og kontakter. Men etter vel ett års samarbeid kom Asbjørn Sunde på kant med både Milorg og NKPs politiske ledelse. Han var misfornøyd med at sabotasjearbeidet ikke ble prioritert høyt nok. Han lot seg ikke kontrollere av verken NKP, Milorg eller London-regjeringen. I den grad han tok imot ordre, var det fra Moskva, via Stockholm.

Dette førte til at han måtte stå på egne ben og pengemangelen ble etter hvert prekær. Det løste han ved å «hente» penger i banker som man sa, men det var jo regulære bankran. I mars 1944 ble de første pengene «hentet» i Akers Sparebanks filial på Holtet

Jernbanebrua på Ask, Bjerke bru, ble sprengt 8. mai 1944. Det var Erland Hovde som ledet aksjonen. Lars Bottolfs fra Vikersund, som var med på aksjonen, fortalte historien i Gamle Modum 2007.

i Oslo. En måned senere sto Modum Sparebank for tur. Erland Hovde hadde rekognosert og laget skisse over banklokalene. Sent om kvelden 17. april slo Hovde og fire andre sabotører til, samme natten som jernbanebrua på Geithus ble sprengt. Tre var iført norsk polituniform, en var i tysk SS-uniform og en i sivil, som spilte Gestapomann.

Klokka nærmet seg 23 da kasserer Carl Næss, som bodde i 2. etasje, hørte banking på døra. Han oppfattet tre menn i uniformer. Det var en mørk og regntung kveld, uten folk i Vikersundgata. De forklarte at de var på jakt etter illegale skrifter, noe som gjorde kassereren mer rolig. Men mennene ville ha nøklene til bankhvelvene. Nøklene måtte hentes hos bokholder Kristian Fossen og banksjef Syver Norderhaug, som ble hentet i bil som gruppa disponerte. Pengene ble fylt i en ryggsekk, mens de tre bankfolkene ble låst inn i kjelleren. Der var det et spett, slik at det tok ikke lang tid før de kom seg ut.

I boka *Menn i mørket*, som kom ut i 1947, omtalte Asbjørn Sunde ranet nokså detaljert. Etter å ha opptrådt brutalt og truende sier en av ranerne: *«Oppriktig talt, dette er bare skuespill, alt sammen. Vi er gode nordmenn, alle fem, akkurat som dere. Vi tilhører en gruppe sabotører, og vi trenger penger, mange penger.»*

– Og De synes det er riktig og forsvarlig å skaffe Dem penger på denne måten, spurte banksjefen.

– Ja. Men vi har dessverre ikke tid til å diskutere spørsmålet med Dem nå. Vi tar med oss alt vi kommer over, bortsett fra en bunke sedler, som dere vel kan trenge til veksling i morgen. Resten av pengene beholder vi. Når de er telt opp, skal vi sende kvittering.»

Ni dager senere fikk banksjefen et brev der det sto: *«Til Modum Sparebank. Bør åpnes i vitners nærvær.»* I konvolutten lå det en kvittering for et beløp på kr. 157.371,66. Brevet var undertegnet med X.Z.P.Q. Mye tyder på at medlemmene av Osvaldgruppa ikke hadde vært så nøye med tellingen, de kvitterte nemlig for et større beløp enn det bankfunksjonærene kom fram til. Banken bokførte et tap på 156.683 kroner og 17 øre. Senere gjennomførte gruppa ytterligere fire eller fem bankaksjoner, antallet er omstridt. Ingen av sabotørene ble tiltalt for ran etter krigen, og Modum Sparebank vant heller ikke fram i et forsøk på å få erstattet pengene som en del av krigserstatningene.

Slik avslutter Asbjørn Sunde kapittelet om bankranet: *«Da bilen durte ut av den sovende byen, lød et tungt drønn, og tykk røk steg i gråsvarte bølger opp fra Geithusbrua.»*

Bankaksjonene var omstridte, også blant kommunistene. Det hører med til historien at vel 100.000 kroner av ranspengene falt i tyskernes hender etter at forlegningen på Sollia ble angrepet. Etter frigjøringen i mai 1945 var Asbjørn Sunde på Modum og ble presentert for banksjefen, men vi kjenner ikke detaljer fra samtalen.

Angrep på Sollia

Evan Torgersen «Vikstrøm» fra Geithus var Hovdes gode venn. De var sammen om illegalt arbeid helt fra 1941. Begge var med i Furubotns vaktmannskap og senere sabotører i Osvaldgruppa. I pinsen 1944 fikk Torgersen i oppdrag å sykle fra Sollia til Vikersund for å hente våpen og sykkeldekk. Han ble tatt i en kontroll ved Snyta på Ask, og etter hard medfart oppga han både forlegningen på Sollia og navn på en rekke kamerater.

Det resulterte i et massivt tysk angrep på forlegningen på Sollia, men utrolig nok klarte gruppa å forsvare seg og skjøt seg gjennom ringen av tyskere. De flyktet over til den andre siden av Randsfjorden, men sto temmelig ribbet tilbake. Erland Hovde var i Hallingdal da angrepet fant sted og ble umiddelbart varslet. Han klarte å få kontakt med Osvald, og nye planer for virksomheten måtte legges. Men Gestapo hadde gjort litt av et varp, både på grunn av opplysningene fra Torgersen og dokumenter som ble funnet på Sollia.

Etter krigen ble det reist landssviksak mot Torgersen. Han ble dømt til sju måneders straffearbeid for å ha røpet Osvalds forlegning og NKPs hovedkvarter i Valdres. Dommen sjokkerte mange krigshelter, bortsett fra Asbjørn Sunde, som mente at «Vikstrøm» ikke ga sine kamerater en sjanse. I en rekke avisartikler ble dommen kritisert. Motstandsmannen Max Manus var opprørt over at det ble reist tiltale. Dommen ble senere anket og Torgersen frifunnet.

Aktiv periode

Våren 1944 var en svært aktiv periode i Osvaldgruppa. Bare i april ble det gjennomført 10 aksjoner, og det fortsatte i mai og juni. 8. mai smalt det på Ask, da ble Bjerke jernbanebru sprengt, en aksjon som ble ledet av Erland Hovde. I denne aksjonen deltok også Eiliv Granum og Lars Bottolfs. Det var Bottolfs som fikk oppdraget med å beregne sprengstoffet slik at bjelkene ble riktig kuttet.

Senere i mai satte gruppa fyr på tre sagbruk. Det var Møllefossen bruk, Heen dampsgag på Hen og Rud sag på Drolsum. Alle tre ble tatt samme natten. Vågårdsgruppa tok seg av de to førstnevnte, mens Modumgruppa satte fyr på sagbruket på Drolsum. Sagbrukene ble angrepet fordi de leverte trelast til Eggemoen flyplass, som tyskerne i stor grad bygget ved hjelp av russiske krigsfanger.

På selveste D-dagen, de alliertes invasjon i Normandie 6. juni 1944, slo Osvalds menn til mot tre jernbanebruer i distriktet. Gruppa fra Haug/Viul tok seg av Hvalsbrua, som går over Randselva, mens målet til Vågårdsgruppa var brua over Hensfossen. Modumgruppa, ledet av Eiliv Granum, aksjonerte mot Skjærdalen bru på Tyrstrand. Ingen av sabotasjene var særlig vellykket. Gruppene hadde fått nytt utstyr, plastics, blyanter og detonerende lunter, som var stjålet fra et flyslipp som Milorg hadde fått på

Erland Hovde ble tatt på Vågård skole natten mellom 15. og 16. september 1944 etter skuddveksling med tyskerne. Skolen ble nedlagt på 60-tallet og er i dag grendehus.

(Foto: Kåre Norli)

Her i Borgenbakken vokste Erland Hovde opp sammen med seks søsken. I dag er huset ubebodd og eiendommen gjengrodd.

(Foto: Kåre Norli)

Øståsen. Dette var ukjent sprengstoff, og dermed ble hele operasjonen mislykket. Den største skaden fikk brua på Tyrstrand, der 30 meter av skinnegangen ble revet opp. Men allerede dagen etter gikk togtrafikken som normalt igjen. Sabotasjeaksjonene førte til at tyskerne gikk til aksjon på Ringerike, og gruppene på Ringerike ble hardt rammet.

Tatt på Vågård

På ettersommeren 1944 trappet Asbjørn Sunde ned aksjonene og beordret de fleste av sine menn over til Sverige. Den siste forlegningen var på Øst-Modum, før Asbjørn Sunde ga ordre om å stanse aksjonene. Men han beholdt Erland Hovde i Norge. Det tyder på at han var en av Sundes mest betrodde sabotører. Hovde hadde kommandoen over gruppene i Modum og Ringerike. Det var to viktige støttepunkter for Osvaldgruppen.

Natten mellom 15. og 16. september 1944 var Hovde på Ringerike, der han overnattet hos lærer Anders Aarebrot på Vågård skole. Familien bodde i 2. etasje på skolen, mens Hovde lå i 1. etasje. Klokken 02 om natten kom tyskerne på døra. Hovde vekket Aarebrot, som gikk ned og åpnet. Tyskerne brølte og ville vite hvor «mannen med støvlene» var. Hvordan tyskerne kunne vite at Hovde var på skolen denne natten, er aldri klarlagt. Hovde forsøkte å skyte seg ut, men fikk et skudd gjennom den ene lungene. Han ble brakt til det katolske sykehus på Vesterntangen i Hønefoss. Vågardsgruppen planla å befri Hovde fra sykehuset, men han ble overført til Sinsen krigslasarett bare noen få dager etter arrestasjonen. Også Asbjørn Sunde skal ha lagt planer for å befri Hovde fra krigslasaretten, men aksjonen ble ikke gjennomført.

Tre dager etter at Hovde ble tatt, innførte tyskerne unntakstilstand på Ringerike. I fem dager terroriserte

okkupantene distriktet og rundt 270 personer ble arrestert, hvorav 236 ble sendt på Grini. Fem tilfeldig valgte personer ble skutt under unntakstilstanden.

I boka *Menn i mørket* skriver Sunde om at «Moland» er tatt: «Han fikk en kule i den venstre lungene og ble hardt såret. Kort tid etter fikk vi melding fra ham gjennom en sykepleier. Han fortalte at lungene var betent, og at han antagelig var ferdig. Det var unødvendig å bry seg mer med ham. Vi planla å befri ham. Et par dager før vi skulle gå til aksjon kom det bud om at han var overført til Trandum og skutt.»

Dette er ikke riktig. Hovde ble liggende en tid på sykehuset og senere hardt torturert, før han ble skutt på Akershus.

Minneplate

Etter tyskernes kapitulasjon var interessen for krigsheltene stor, men Osvaldgruppas innsats ble som nevnt fortiet. Det ble ikke bedre av at Asbjørn Sunde i 1954 ble dømt til fengsel i åtte år for spionasje til fordel for Sovjetunionen, og enda verre ble det under den kalde krigen.

50 år etter frigjøringen, i mai 1995, ble det avduket en minneplate over de falne i Osvaldgruppen på Oslo sentralbanestasjon. Til stede under avdukingen var også milorgsjefen, Jens Christian Hauge.

KILDER:

Samtale med en av Osvaldgruppas medlemmer i 1965, samt slektninger av Erland Hovde
Lars Borgersrud: *Nødvendig innsats*, Universitetsforlaget 1997
Asbjørn Sunde: *Menn i mørket*, Dreyers Forlag 1947
Gudmund Bakke: *Vågardsgruppen*, Kolltopp Forlag 2000
Finn Pettersen: *Alltid huske aldri glemme*, Falken Forlag 2002
Knut Fosse: *Motstandskampen i Modum og Sigdal*, 1984

Aase Myhrvang:

Søndre Modum Frivillige Sykepleieforening

Fra venstre foran: Dagny Gjerløw, Charlotte Øverby, Bertha Green, Bergljot Diesen.
Bak: Anna Lerskallen, Ragna Bergan, Marthe Wassend, Ragnhild Ødegaard.

(Foto: Aase Myhrvang)

Sykepleieforeningen ble stiftet på Heggen prestegård i 1899. Den besto opprinnelig av tre avdelinger: Nordre Modum, Geithus og Søndre Modum. Avdelingene arbeidet helt selvstendig, med egen kasse, eget styre og egen formann. Hver avdeling lønnet en sykepleierske. Søndre Modum Frivillige Sykepleieforening holdt i 1983 fremdeles sine møter – en gang hver måned – selv om medlemmene etter hvert var kommet godt opp i årene.

Gjennom årene har det vært basarer og utlodninger, foreningen fikk et legat på kr 5.000 og et på kr 10.000. De fikk årlige bidrag fra Embretsfoss Fabrikker og Simostranda Sykepleieforening. Likeså fikk de støtte fra Modum Sparebank og Modum kommune. Familier som hadde sykepleierske, betalte etter evne «sykepenger» fra kr 0 til kr 3 pr dag. Noe senere ble det litt dyrere.

Foreningen hadde to sykesenger med fullt utstyr og diverse sykemateriell til utlån. De holdt sykepleierske med fullt møblert leilighet – fritt hus – lys –

varme – samt lønn, som i året 1900 var kr 50 pr måned. Ei av sykepleierskene, søster Hilda Gomperud – arbeidet hele 25 år for foreningen.

I 1963 overtok Modum kommune hjemmesykepleien, og fra den tid arbeidet foreningen for sosiale og humanitære formål. De har gitt bidrag til Kreftsaken, Røde Fjær-aksjonen, SOS barnebyer, Diakonats fotpleie for eldre, Redd Barna, Hjerte og lungesyke, Skolemusikk-korpset, Helseportslaget m.fl.. Nykirke på Åmot fikk i 1972 fargerestaurert bl.a. altertavlen og prekestolen for nær kr 27.000, en gave fra sykepleieforeningen.

Flere av medlemmene har vært med fra 1920-årene. Siste medlem ble vervet i 1936. Medlemmer i 1983 var følgende: Bergljot Diesen, 86 år, formann, Ragna Bergan, 90 år, Dagny Gjerløw, 80 år, Bertha Green, 88 år, Anna Lerskallen, 89 år, Marte Wassend, 71 år, Ragnhild Ødegård, 86 år, Charlotte Øverby, 81 år. Nå er alle borte og Søndre Modum Frivillige Sykepleieforening er historie.

Lampefabrikken T. Røste & Co, Åmot

Lampefabrikken T. Røste & Co (1942-1985) er et interessant stykke industrihistorie i Modum fordi bedriftens utvikling var typisk for sin tid. Den var en industribedrift skapt av behovet for forbruksvarer under og etter krigen.

Bedriften ble som mange andre bedrifter skapt av en gründer, i dette tilfelle Trygve Røste. Det skjedde under andre verdenskrig. Bedriften var ikke så stor da, men den utviklet seg kraftig etter krigen i pakt med gjenreisningen. På det meste (rundt 1970) var det ca 70 ansatte i bedriften.

Behovet for forbruksvarer var stort under og etter krigen. Problemet var ikke å selge, men å skaffe råvarer til produksjonen. Vi vil se på forholdene i starten og den oppfinnsomhet som ble utvist for å produsere forbruksvarer i en situasjon der det var nesten umulig å skaffe materialer for å produsere. Ordtaket «man tager hva man haver» sammen med en god del kreativitet var oppskriften på suksess i starten.

Veksten etter krigen var preget av overgang fra håndverksbedrift til industribedrift. Vi ser en ekte interesse for bedriftens fremvekst, men ikke helt uten konflikter mellom ledelse og ansatte. Vi ser et arbeidsmiljø med solidaritet mellom de ansatte og bedriften. Det var et aktivt idrettslag med fotball og ski, og det var festlige tilstelninger både i regi av fagforeningene og bedriften.

Oppstart ved gründer Trygve Røste

Trygve Røste (1910-2002) begynte å arbeide i elektrobransjen i 1931 hos Honerud i Vikersund. I 1938 kjøpte han sammen med Bjarne Rydgren Åmot Installasjon, som var en videreføring av firmaet Presterdud & Hovde. Lokalene var først i bygget rett overfor Kolberg & Nystrøm, i samme bygg som Modum Sparebank hadde sin filial i Åmot på den tiden og hvor Paul Sandum drev barbersalong. Senere flyttet Åmot Installasjon til det gamle meieriet ved enden av brua over til Nordbråten. Her hadde også smeden Arild Sandberg sin smie.

Da krigen kom, oppdaget Røste at det var vanskelig å skaffe nesten alle slags varer, og han kom da på ideen å sette i gang småproduksjon av lamper for hjembelysning. Dette startet i 1942. Røste etablerte firmaet T. Røste, der han var eneieier frem til kompaniskapet T. Røste & Co ble etablert i 1946. Birger Hammerstad (f. 1927) var en av de første som ble ansatt i firmaet.

De første produktene

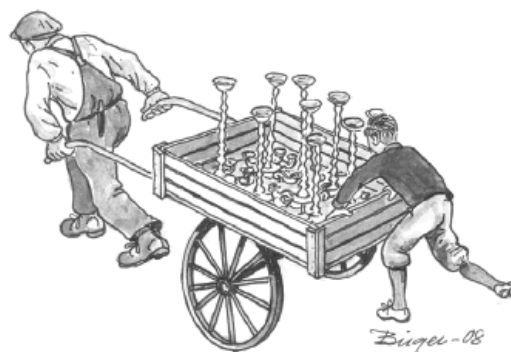
I 1942 satt Birger Hammerstad på loftet i Røstes bolig

i «Gamleveien» ved Folkets Hus og monterte lamper laget av finér. Hammerstad skulle bli en viktig del av firmaets historie, da han senere ble firmaets designer. Arne Arnestad drev snekkerverksted i 1. etasje i huset til Karl Hansen. Dette huset ligger på venstre hånd langs vegen til Folkets hus på Åmot. Han laget lamper av bjørketre. Verkstedet til Arnestad hadde snekkermaskiner og remdrift med remmer og remhjul overalt, alt drevet av en enkelt motor slik det var på den tiden. Trelampene ble grovbearbeidet med maskiner, og finbearbeidingen ble gjort av en gjeng unggutter som satt og spikket.

Trelampene som Arnestad laget, ble trukket på drakjerre av Gunvald Frydenlund og Anfinn Fjellvik opp til «Svingen», som lå i Engerkryset der Ekenbygget lå. I den eldste delen av dette bygget drev Albert Røste med lakkering. I den andre enden var det meieriutsalg. Sammen med Albert Røste jobbet Birger og Magne Hammerstad. Frank Røste (13 år i 1942) forteller at han jobbet annenhver dag da han gikk i 7. klasse på folkeskolen. Han hadde også innimellom jobben med drakjerra og husker spesielt godt bakken opp forbi Engebretsjordet under Bårudåsen,

Gründer Trygve Røste 1962.

Gunvald Frydenlund drar og Anfinn Fjellvik dytter drakjerra opp bakken fra Arne Arnestads snekkerverksted til «Svingen». Tegning av Birger Hammerstad 2008.

Trelamper fra 1942 med papirskjermer gikk som varmt hvetebrød. Til venstre en bordlampe og til høyre en vegg lampett.

steinet og fæl som den var. Frank jobbet også med å skjære ut finérprofilene som ble brukt til finérlampene som Birger Hammerstad monterte.

Tredelene som kom fra Arnestad ble pusset med sandpapir og stålull. Lakk var ikke lett å få tak i, men hopplakk type «86» gjorde susen. Lakken ble påført med løse skjortesnipper. Man finkjemmet derfor bygda for godt brukte slike snipper. Albert Røste hadde en teori om at dette ga det beste resultatet. Til lampene måtte man ha dekorative skjermer. Hans Kristoffersen, som til daglig jobbet på bilverkstedet til Knut Bergan der Statoil-stasjonen nå ligger, påtok seg å sveise skjermstativer av hesjetråd om kvelden. Grunnmaterialet i skjermen var papirtapet. På dette smurte man lim som hadde en brunfarge. Videre fikk man tak i smørpapir (matpapir) fra Katfos. Det ble skrukket og limt på tapetpapiret slik at det skulle se gammelt ut. Albert Røste lakkerte deretter skjermene med pensel. Dette «stoffet» ble sydd på skjermstativet, og over sømmen ble det lagt gips som ble dekket med en slags gull/bronsefarge. Dette var et vellykket produkt og gikk som varmt hvetebrød.

I begynnelsen ble lampene kun solgt i Åmot Installasjon. Etter hvert som produksjonen økte, solgte man andre steder, og det meste ble sendt med jernbanen til Oslo. Den drakjerra som er nevnt ovenfor, ble også brukt til å frakte lampene ned forbi forretnings-senteret ovenfor «Korketrekkeren» til Åmot jernbanestasjon. Etter hvert flyttet man produksjonen fra «Svingen» og ned til Kongssagene. Det kommer mer om dette senere i artikkelen.

Lønnsforhold og omsetning under krigen

I et utdrag av regnskapet fra august 1944 kan vi se utbetalt lønn pr 14. dag:

Navn:	Alder:	Lønn pr. uke
Birger Hammerstad	17 år	kr. 124,69
Albert Røste	51 år	kr. 173,45
Frank Røste	15 år	kr. 60,00

Omsetningen i disse krigsårene er vist i tabellen under:

År	Omsetning i kroner
1942	47.000,-
1943	89.000,-
1944	112.000,-

Velferdstiltak under krigen

Den første bedriftsfesten ble arrangert på Breidablick lille nyttårsaften 1944. Det ble servert lapskaus, og Skuteruds trio bestående av Germand Skuterud (trekkspill), Knut Eriksen (gitar) og Leif Eriksen (fiolin) spilte på festen. Under krigen var det meget strengt, og festen på Breidablick måtte avsluttes kl 01.00. Det var forbudt å danse, men man kunne hoppe tyven og utføre andre liknende leiker. Ettersom stemningen steg utover natta, ble den nykonfirmerte Arne Haviken sendt ned til Kongssagene for å fyre opp. Ute var det bitende kaldt, og bombe-fly fra England passerte over Åmot, for den natten bombet engelskmennene mål i Oslo. Arne Haviken forteller at noen av maskinene ble flyttet ut i den bitende kalde vinternatten slik at det ble god plass inne, og der ble det danset. Festen varte til utpå morgenkvisten.

Flytting til Kongssagene

Arne Arnestad flyttet verkstedet sitt fra «Svingen» til Kongssagene i 1945, og da var det praktisk at T. Røste også flyttet dit. Dette skjedde i det gamle tresliperiet på Kongssagene som lå ut mot Drammenselva. Det er den samme bygningen som i dag er Kunstnersenteret. I nabobygningen, som lå ved siden av Kongsfossen, hadde Arne Ødegård en karosserifabrikk. Arne Ødegård laget også smijernslamper. Disse ble laget på Nordbråten og ikke i lokalene med karosserifabrikken. Den sistnevnte bygningen brant i februar 1947.

I det gamle tresliperiet ble det nå produksjon av trelamper i Arne Arnestads virksomhet. Dette var fortsatt et eget selskap. Arnestad hadde en gjeng med unggutter som spikket trelampene, kalt «spikkegjen-gen». I Trygve Røstes virksomhet var det overflatebehandling, lakkering, montering og pakking. Etter virksomheten i tresliperiet var det ei smie i en separat bygning, og her kokte Arne Haviken hornlim som ble brukt til å lime sammen trelamper.

I en tid leide Trygve Røste et rom hos smed Sandberg. Dette rommet ble brukt til å lakkere stål-lamper. Kontorvirksomheten var i de samme lokalene som Åmot Installasjon.

«Installasjonen», som den ble kalt, var først i lokalene rett overfor Kolberg og Nystøm, der også Modum Banks filial i Åmot lå. Senere flyttet Installasjonen til det gamle meieriet i samme bygg som smed Sandberg. Røste solgte Installasjonen til Thv. Nordahl i 1955.

Albert Røste begynte på malerverkstedet hos Trygve Røste i «Svingen» i 1942. Her er han i tidsriktig »matchende» kriseantrekk bestående av: Sixpence, blåjakke og overall i vevd papirstrie, papirsko med leddet tresåle. I dette antrekket tilbakela han daglig strekningen Nymoen – Svingen tur/retur i fint driv.

(Tegning: Birger Hammerstad)

Ekspansjon – nye selskap

Etter freden var det først en periode med lite virksomhet. Så har Trygve Røste, sikkert etter en tenkepause, konferert med sine venner Arne Arnestad, Magne Hammerstad og Oluf Wold om å danne et kompaniskap for produksjon av belysningsartikler. I januar 1946 ble kompaniskapet T. Røste & Co dannet.

Fordelingen mellom eierne var i 1946 slik:

Trygve Røste	58,4 %
Arne Arnestad	21,8 %
Magne Hammerstad	12,7 %
Oluf Wold	7,1 %

Oluf Wold var aldri aktivt med, og han gikk ut av kompaniskapet i 1950. Odd A Røste, Trygve Røstes bror, gikk inn i kompaniskapet i 1947.

I 1945 og 1946 innredet man og bygget ut produk-

Bygningene ved Kongssagene. Dette er et flyfota fra ca. 1950. Man kan se de gamle fergekarene til venstre. Vi ser gamle Åmotd bru og den første bygningen til Kongsfoss fabrikk AS. Bygningene helt til høyre er den gamle bebyggelsen ved bruenden.

sjonslokaler i Kongssagene. I 1. etasje var det snekkerverksted og spikkeverksted med spikkegjeng og et metallverksted. Modum kommune eide lokalene, men disse fikk man kjøpt 1. juni 1946 for kr 10.000,-, som ble betraktet som et godt kjøp. Senere innredet man et lokale til fornikling av messing. I 2. etasje var det kontor, lager, lakkering og montasje. Odd Røste startet metallbearbeidingen i 1947 og hadde ansvaret for denne helt til han gikk ut av kompaniskapet og startet sin egen bedrift med produksjon av lamper på Snarum i 1974.

Arne Arnestad ledet naturlig nok snekkerverkstedet, og Magne Hammerstad hadde ansvaret for pakking og forsendelse av lampene. Noe senere fikk Odd Tandberg ansvar for fornikling av messing som en utvidelse av metallverkstedet. Dette var en prosess som i dag vil bli betegnet som miljøfarlig. På den tiden slapp man avfallsstoffer rett ut i elva uten at noen spurte hvilken innvirkning det hadde på miljøet.

Trygve Røste var leder, hadde kontakter i Oslo og sto sannsynligvis i den første tiden for markedsføring og salg. Treproduksjonen var viktig i starten. En av salgssuksessene var en trelampe med kombinert bord og belysning. Etter hvert overtok metall som materiale, ofte i en blanding av tre og metall. Denne kombinasjonen var en slitesterk variant og holdt seg til begynnelsen av 80-årene. I en periode på begynnelsen av 50-tallet var metall i kombinasjon med det nye materialet bakelitt en slager. Bakelitten var pastellfarget i lyseblått, rosa og lysegrønt. I dag vil vel dette blitt betegnet som «Harry», men noen nostalgikere ville kanskje ha frydet seg over et slikt produkt i dag.

Mot en moderne industribedrift

I begynnelsen av 50-årene ble det klart at den håndverksmessige virksomheten måtte vike for en mer moderne. Teknologutviklingen etter krigen er vel-

Arbeidsstokken ved Kongssagene antakelig sommeren 1948.

Foran fra venstre: Paul Johansen, Gunnar Granli, Per Kjemperud, Odd Tandberg, Håkon Moen, Oddvar Kolsrud, Andreas Fjellvik, Roald Granli.

Andre rekke fra venstre: Einar Wang, Leif Røste, Åsmund Eriksen, Arne Dalby, Birger Høgmoe, Kjell Gudbrandsen, Arvid Skredsvik, Kåre Eie, Olaf Andersen, Arne Jensen, Harald Olsen, Harald Engebretsen, Eugen Skretteberg, Viktor Eriksen.

Stående fra venstre: Jonny Ellefsen, Asta Gudbrandsen, Ole Renna, Lene Pettersen, Olav Monland, Margit Warhus, Hans Kristoffersen, Tora Skarpsno, Arne Arnestad, Olav Bjelde.

kjent. Automatisering ble et kjent begrep og også et fryktet begrep. Markedet ble mer krevende, man møtte priskonkurrans og nye krav til kvalitet. Odd Røste gjennomførte sammen med sine medarbeidere i metallavdelingen en betydelig rasjonalisering på denne tiden. Messingen måtte brennlakkeres, og sammen med Anfinn Fjellvik utviklet Odd Røste en overflatebehandling som tålte tidens tann. Det finnes mange bevis på dette i norske hjem i dag. Senere utviklet bedriften ved Anfinn Fjellvik en overflatebehandling med lakkering av børstet og blankt aluminium som var overraskende lik ekte messing. Denne behandlingen holdt seg helt til nedleggelsen i 1985. Etter hvert fikk Arne Haviken ledelsen for montasjen i 2. etasje, og han gjennomførte da en betydelig rasjonalisering av denne avdelingen. Det ble nå lagt vekt på å lage solide mekaniske løsninger som tålte en støyt. Dette var lenge før dagens «bruk og kast»-mentalitet hadde tatt overhånd. Odd Røste rasjonaliserte metallproduksjonen, og det ble laget verktøy til stanser og andre maskiner. Arvid Skredsvik og Jonny Ellefsen var dyktige verktøymakere.

I 1949 kom Trygve Røste i kontakt med Ragnvald Gulbrandsen som jobbet på Randsfjorden Glassverk på Jevnaker. Røste var også god venn av Torbjørn Wold i firmaet Wold & Borgersen og fikk antakelig tidlig vite om Wold & Borgersens planer om å bygge en moderne verkstedhall. Røste fikk da en leieavtale med W&B og leide hele 2. etasje av denne bygningen.

Han hadde en del ideer om å bruke dekorert, sandblåst glass i lampene og fikk Gulbrandsen med på dette. Bedriften fikk også avsetning for slikt dekorert glass til bygninger.

I den søndre enden i W&Bs nye bygning ble det i 2. etasje innredet lokaler for denne virksomheten. Dette var starten på Modum Glassindustri AS, som i dag er ledet av Henning Austad og nå har lokaler ved Katfos. I den nordre enden av bygningen innredet man metallversted, der Odd Røste hadde ansvaret sammen med Arne Dalby, som var formann. Alt tyder på at dette var en effektiv enhet etter tidens målestokk.

Design ble viktigere

Fra ca 1949/50 jobbet Birger Hammerstad etter hvert mye sammen med Trygve Røste med design av nye lampemodeller. Gradvis ble Hammerstad bedriftens egen designer. Han beskriver en 14 dagers studietur til Sverige sammen med Røste og Gulbrandsen:

Vi satte oss inn i den gule DKV-en til Trygve. Bilen var en sportsmodell med kalesje til å åpne på varme dager. Vi hadde med oss telt og overnattet i det underveis. Ragnvald hadde ordnet med privat innkvartering i Stockholm hos sin svigerinne. Kjerring og unger ble overlatt til seg selv i 14 dager uten at noen nevnte det som et problem. Ligestilling var ikke oppfunnet. Reisegodtgjørelse og diettpenger var heller ikke oppfun-

net ennå i T. Røste & Co. Sverige var den gang et land langt foran Norge når det gjaldt forbruksvarer. Lønningene var gode, svenskekrona var sterk og produksjonen var moderne. Birger, Ragnvald og Trygve trålet gatelangs og studerte utvalget av lamper i butikene. Skisseblokka var proppfull av nye spenstige ideer. Man hadde kontakter slik at man til og med fikk komme inn på en moderne produksjonsbedrift for belysning i Stockholm.

Når en lampe var designet, laget man prøver. Til dette hadde man dyktige medarbeidere. Kjell Gulbrandsen og senere Jonny Ellefsen laget mange prøver. Odd Røste jobbet med å gjøre designet produksjonsvennlig. Dette var ikke noen lett oppgave, men han var antakelig inne på å innføre et system basert på mest mulig bruk av standarddeler.

Bedriften hadde i etterkrigstiden en jevn og sikker utvikling, noe omsetningstallene nedenfor tydelig viser:

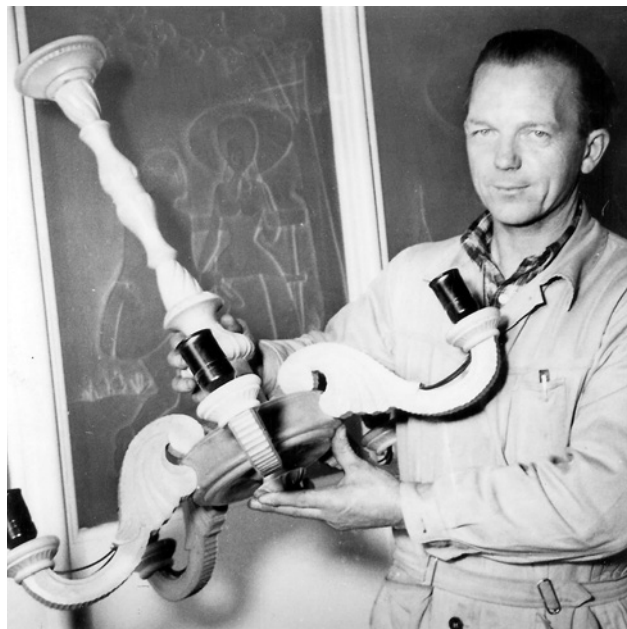
År	Omsetning i kroner
1946	175.000,-
1947	345.000,-
1948	639.000,-
1949	598.000,-
1950	938.000,-
1951	1.167.000,-
1952	1.103.000,-
1953	1.205.000,-
1954	1.614.000,-
1955	1.764.000,-

Fagforeninger

I den perioden Trygve Røste styrte alene, var det ingen fagorganisering. I 1946 organiserte noen av de ansatte seg i Norsk Treindustriarbeiderforening. I 1948 gikk man over til å organisere seg i Jern og Metall. Eugen Skretteberg var en myndig person. Han arbeidet med tredreiing og var i mange år leder av fagforeningen. Kontorpersonalet ble noe senere organisert i Handel og Kontor. Det var aldri noe stort skille mellom produksjonsavdelingene og kontoret. Det var også stort sett godt forhold mellom ledelse og de ansatte, men enkelte saker kunne føre til diskusjoner. Om høsten var det alltid mye overtid. Mange mente at dette var organisert overtid. Trygve Røste ønsket minst mulig død kapital på lageret om sommeren og mest mulig produksjon når omsetningen om høsten var stor. Det kom aldri til alvorlige konflikter. Bedriften var en gang tatt ut i streik i Jern og Metall, men det ble ikke noe av den.

Bedriftsidrett

Det var et aktivt bedriftsidrettslag i bedriften. De viktigste aktivitetene var skihopping om vinteren og fotball om sommeren. Hopprennet ble arrangert i den mellomste Kongskollen, der man kunne hoppe

Arne Arnstad viser stolt frem toppmodellen fra 1946, en lysekroner i bjerketre med dekorativ treskjæring foretatt av »spikergjengen». I den første tiden var det mest produksjon av trelamper.

ca 30 meter. Kongskollen lå rett over elva for Åmot jernbanestasjon, og det var tre hoppbakker der. I den største bakken hoppet man 60 meter. Det var en polakk som absolutt skulle være med. Han hadde ikke hatt hoppeski på bena. Dog måtte han etter hvert ha fått vite hva det gikk ut på, for han omtalte seg selv som «en mann som har kommet for å drepe seg». Ingen vet om han kom til hoppkanten.

I etterkant av skirenn var det premieutdeling med dertil hørende fest og dans til ut i de små timer. Bedriften arrangerte også fester i forbindelse med jubileer. Noen av de ansatte var riktige kløppere til å fortelle og bidro stort til underholdningen på festene. Anders Flintegård, som bestyrte innkjøpet i bedriften, behersket fortellerkunsten til fulle. Ole Renna ved polermaskinen var fra Valdres og fortalte levende og ispedd en god porsjon fantasi om selvpoplevde møter med bjørnen i Vassfaret. Om fortellergleden fikk utvidete dimensjoner som følge av festlighetene og eventuelt tilhørende inntak vites ikke. Om sommeren var det fotball i bedriftsidrettsserien, og da møtte man Embrets foss, Westad Armatur og andre bedriftsidrettslag. Det har ikke vært mulig å finne ut om denne virksomheten bidro til økt sykefravær.

Arbeidsmiljø

Det var meget godt samhold og sosialt liv i bedriften. Mange kom kl 06.00 om morgenen for å få seg en prat med arbeidskameratene. Da hadde kjerringa vært oppe kl 05.00 om morgenen og koka kaffe. I ei sammenkrølla lærveske under armen lå to matpakker og ei $\frac{3}{4}$ l flaske 60% full av varm og deilig kaffe med

melk, gjerne innpakket i Fremtiden for at varmen skulle holde seg. Noe av kaffen gikk med under praten kl 06.00–07.00 om morran. Jonny Ellefsen sa så sent som i 1990-årene, mange år etter at bedriften var lagt ned: «Je ligger i senga om morran å tenker på fabrikken – tenk om det hadde vært så væl at je kunne stått opp og gått på arbe. Det går itte en dag uten at je tenker på fabrikken.»

Hvordan ble ungguttene, nettopp krøpet ut av konfirmasjonsdressen mottatt? Her var det voksenkontakt på ordentlig. Her møtte ungdommen virkeligheten. Produkter ble til mellom hendene på en, og man så de samme produktene i utstillingsvinduene i Oslo og i hjemmene til folk. Og mange synes produktene var vakre. Ingen var i tvil om hva man drev med.

Behov for nye lokaler

I pionertiden fra starten i 1942 til en relativt moderne industribedrift ble etablert ca 1953 var det ikke vanskelig å få avsetning for varene. Dette endret seg utover i slutten av 50-årene. Da ble oppbygging av et godt salgsapparat viktig. Samtidig måtte rasjonaliseringen gå sin gang for at bedriften skulle være konkurransedyktig på pris. Design ble mer og mer viktig. Bedriftens produkter kan kanskje av en utenforstående betegnes som «stilige» og «folkelige».

Etter hvert ble lokalene ved Kongsfoss trange, og frakting av metalldeleer mellom metallverkstedet hos Wold & Borgersen på østsiden til Kongssagene var tungvint. Kravet til en rasjonell drift tvang seg etter hvert fram. Produksjonen ved nabobedriften Kongsfoss fabrikk AS var ikke uproblematisk. Messinglampene som lå på lager anløp som følge av «svampelukta», som folk på Åmot kalte den. Dette var utslipp av hydrogensulfid, riktignok i lav konsentrasjon, men det hadde ikke blitt tillatt i dag. Det var faktisk en rettsak mellom T. Røste & Co og Kongsfoss fabrikk AS om dette. Rettssaken er glempt, men det er uenkelig interessant at det var en miljørettssak på Modum så tidlig. Uavhengig av utfallet besluttet man å se seg om etter andre lokaliseringer. I 1961 kjøpte bedriften en 15 mål stor tomt på eiendommen Nordeng på Nordbråten.

Ny, stor bedrift

I 1962 var lokalene på Nordbråten ferdig med en kontorbygning og en fabrikkbygning, og mesteparten av virksomheten ble flyttet dit. Arnestad ble igjen på Kongssagene, og Modum Glassindustri AS flyttet til Kongssagene. I begynnelsen av 60-årene hadde Trygve Røste god kontakt med Otto Hære i Oslo. Han drev med lampeskjermproduksjon i Storgaten 51 midt i Oslo sentrum. Einar Buxrud, forøvrig broren til kjøpmann Ole Buxrud, var selger i Oslo og omegn. Han flyttet inn i lokalene til Otto Hære, som flyttet sin virksomhet til Åmot og drev lampeskjermproduksjon der. Hære var ukependler fra Oslo og

bodde på Åmot Hospits hos Charles Nystrøm. Dessverre døde han brått i relativt ung alder. Etter hans død kjøpte T. Røste & Co firmaet etter ham, og dermed ble lampeskjermproduksjon igjen en del av virksomheten, slik det hadde vært under krigen. Senere solgte T. Røste & Co bygningene ved Kongsagene til Kongsfoss fabrikk AS og flyttet lampeskjermproduksjon og treproduksjonen til lokalene ved Meieribrua, der Radio R35 er nå. Disse lokalene ble bygget av Engebretsen og sønner ca 1950. På den tiden man flyttet til Nordbråten, hadde Engebretsen solgt sin støperivirksomhet til Johnson Metall AS, som hadde etablert seg på Gustadmoen. Modum kommune overtok lokalene ved Meieribrua, og T. Røste & Co leide av kommunen.

Inn på eksportmarkedet

I 60-årene vokste bedriften. Med de nye lokalene var produksjonskapasiteten stor. Produktene hadde fått god mottakelse i markedet, og det naturlige var å gå inn på eksportmarkedet. Det norske lønnsnivået var fortsatt moderat i forhold til i noen andre europeiske land, og produktene var gode. Bedriften inngikk avtaler med salgsagenter i Gøteborg, Stockholm og København. Det ble en betydelig eksport til England, Nederland, Tyskland, Sverige og Danmark. Av og til hadde man også eksotiske oppdrag. Birger Hammerstad kan huske at Haile Selasse i Etiopia bestilte spesialtilpasning av en av bedriftens lamper til slottet i Addis Abeba. Disse tegnet Hammerstad. Kanskje henger de flotte lysekronene fra Modum fortsatt på slottet i Etiopias hovedstad.

I 1967 begynte fallet i det engelske pundet. I løpet av 1–2 år ble lampene for dyre på det engelske markedet, og eksporten til England stoppet opp. Eksporten gikk også tilbake i de andre landene, men holdt seg bra til Sverige og Danmark til slutten av 70-årene. Rundt 1980 gikk også denne eksporten tilbake, og dette kom samtidig med problemer på det norske markedet.

Bortsett fra tilbakegangen i eksporten til England hadde bedriften lenge et godt grep på det norske markedet. Rundt 1970 var det på det meste ca 70 ansatte i bedriften, og den var dermed en ganske stor arbeidsplass i Modum. I denne perioden utviklet man mange gode lampemodeller. Det var høy kvalitet og solide produkter, og mange av disse lampene er fortsatt å finne i norske hjem, og mange av dem er attraktive på dagens loppemarkeder.

I 1978 ble produksjonsdelen av selskapet gjort om til aksjeselskapet T. Røste & Co AS, mens bygningene ble igjen i kompaniskapet T. Røste & Co. I 1978 hadde Birger tegnet en lampeserie med kombinasjon av beiset eik og messing. Dette var design som passet godt til interiørmoten på den tiden, og lampeserien ble en suksess. Bedriften hadde derfor et meget godt år i 1978 med rekordomsetning på kr 7.500.000,-.

De nye lokalene på Nordbråten. Fotografi vinteren 1982.

Vanskelig konkurranse

På slutten av 70-årene var det stor lønnsvekst, og det ble klart at arbeidsintensiv industri i Norge ville få problemer. Mange bransjer i Norge som f. eks konfeksjonsbransjen hadde allerede hatt store problemer på grunn av det norske kostnadsnivået. Lampeproduksjonen ved T. Røste & Co var relativt arbeidsintensiv med en god del manuelt arbeid. Til tross for en del forsøk hadde det ikke lyktes bedriften å rasjonalisere produksjonen tilstrekkelig. Salget var basert på mange lampetyper, men med få unntak, for lite salg av hver lampetype. Dette vanskeliggjorde rasjonaliseringen. Lampene ble dyre å produsere og fremsto i butikkene som dyre. Selgerne klaget over prisene, men bedriften måtte skru dem opp i takt med kostnadene.

På slutten av 70-tallet skjedde det noe. En del norske bedrifter etablerte seg i mindre skala og importerte billige lamedeler fra Syd-Europa, f. eks Italia, Spania og Portugal. Delene ble montert i Norge og sendt ut på markedet. Det ble kamp om ustillingsplassen i butikkene, og prisforskjellen var påtakelig. Røste og kompanjongene Arne Arnestad og Magne Hammerstad så denne utviklingen. Det var mye diskusjon i selskapet om hvorvidt man skulle gå inn på den samme linjen. Det var tydelig at dersom man traff med design, var ikke produktet så prisfølsomt. T. Røste & Co hadde et godt navn i markedet, men hadde ikke det samme «image» som Høvik Lys. Samtidig med dette var kompanjongene nær pensjonsalderen. Trygve Røste var for eksempel 68 år i 1978. Et generasjonsskifte var nødvendig, og det var vanskelig. I 1980 hadde man en prosess med STI (Statens Teknologiske Institutt) som anbefalte salg av bedriften.

Nye eiere

Høsten 1980 ble bedriften utlyst til salg, og i 1981 ble selskapet kjøpt av Jan E. Skretteberg og Terje Røste, begge opprinnelig fra Åmot. Skretteberg hadde jobbet ved Hadelands Glassverk, flere papirbedrifter og ved et stort handelsselskap i Telemark. Terje Røste, sønn av Trygve Røste, hadde jobbet ved Sintef og hadde utdannelse fra NTH. Skretteberg fikk ansvar for salg og markedsføring og Røste for drift av fabriken. Samtidig med eierskiftet fikk bedriften en god refinansiering ved at Distriktenes Utbyggingsfond gikk inn med kr 500.000,- i ansvarlig lån, og Modum kommune garanterte for et lån i Modum Sparebank på kr 500.000,-. Banksjef Kåre Marker i Modum Sparebank og ordfører Egil Ranheim hadde tro på prosjektet, og kommunen satset derfor mye på å beholde disse arbeidsplassene i bygda. Dessverre skulle det vise seg at bakken ble mye brattere enn man hadde trodd.

Kostnadsøkningen og billigimport forsterket problemene, og de nye eierne lyktes ikke med å få snudd den negative utviklingen. I 1983 var bedriften i økonomiske vanskeligheter, da regnskapet for 1982 viste et betydelig underskudd. Man anså at en del av egenkapitalen var tapt, og bedriften måtte gjennomføre en 50 % akkord. Bedriften Selecto Belysning AS fra Voss gikk da inn ledet av Terje Vanay. Selecto Belysning og T. Røste & Co AS hadde nær komplementære produkter, og man så på mulighetene til synergier ved sammenslåingen. Skretteberg og Røste satt en kort tid i styret men trakk seg etter hvert ut. De nye eierne drev i 2 år til 1985, og gikk da konkurs. Fløystad fabrikk AS kjøpte konkursboet, og Anders Fløystad drev bedriften til 1990 da den også gikk konkurs. Modum Sparebank avvirket virksomheten i 1990 og

En 18-armet messing lysekroner type 626/18 designet av Birger Hammerstad ca 1970.

(Foto: Engell, Åmot)

solgte alle maskinene. Det var slutten på lampeproduksjonen på Nordbråten. I dag har Arbeidsinstituttet Midt fylket sin virksomhet i lokalene der.

Man kan filosofere over hvorfor bedriften gikk konkurs. Hvis man i dag snakker med de som engang jobbet der sier de: «Det var tida.» Noen vil kanskje si at det var «fremskrittet». Mange bedrifter i Norge opplevde det samme. Noen overlevde ved å finne en nisje markedet som var villig til å betale høy pris for

Effektivisering av produksjonen var viktig. Håkon Moen trykker aluminiumsskjermer ved trykkbenken. Bildet er fra 1982.

et godt designprodukt. Andre var dyktige til å utvikle rasjonell drift. Denne omstillingen greide ikke T. Røste & Co AS. Det var synd, for bedriften var, som så mange andre småindustribedrifter, en interessant og meningsfylt arbeidsplass, der alle så at fine produkter ble skapt, sendt ut på markedet og tatt inn i hjemmene til folk. Den moderne tids høyt oppdrevne tempo og rasjonaliseringsjag hadde sin pris.

Situations Cart over Gaarden Skutterud

Kartet som presenteres er tegnet i 1779 av en Jens Ir-gens Müller på oppdrag av Directeür Weitz. Kartet beskriver Skuterud med grenser og herligheter, en gård som ble kjøpt av Blaafarveverket i 1777 for 3500 spd. Lite er kjent om karttegneren. På den tiden var det ikke uvanlig at personer med militær utdannelse tok private oppdrag, og det gjelder kanskje også Müller. Han tegnet i alle fall et kart over Stein gård i Lier tidligere på sommeren 1779, noe som tyder på at han ikke var tilsatt ved Sølvverket. Diretør Weitz er bedre kjent, han ledet oppbyggingen av Blaafarveverket fra 1777 til 1783. Kartet er fargelagt, og måler ca. 115 x 80 cm. En gjengivelse av en del av den skriftlige informasjonen gitt på kartet er vist på en egen side. Kartoriginalene oppbevares hos Kartverket, og det er her kopien kommer fra.

Blaafarveverket er omtalt i mange skrifter og bøker, og dette kartet utgjør bare en liten del av alt det materialet som finnes. Det som allikevel gjør kartet interessant, er at det beskriver hvilke anlegg som fantes tidlig i Blaafarveverket historie før anleggene på Sand ved Haugfossen kom i drift. I tillegg angir kartet mange stedsnavn som ble brukt på den tiden. Noen av navnene er fortsatt i bruk, men de fleste har forsvunnet og nye har kommet i stedet.

Fortellingen om Ole Witloch som fant malmen i Gruveåsen er vel kjent. Vel kjent er også det at han angivelig viste malmklumpen til eieren av Skuterud med bemerkningen om «at med denne klumpen skal jeg ta fra deg både gård og grunn.» Hvorvidt det stemmer at han sa dette spiller egentlig liten rolle, for realitetene var slik at grunneier kunne gjøre svært lite utover det å motta erstatning hvis det ble funnet malm på eiendommen. Slik hadde det vært siden den første berganordningen ble utstedt av Kong Christian 3. i 1539. Utnyttelsene av malmressurser i de norske fjellene ble ansett som svært viktig for statens økonomi, og Kongen kunne ikke tillate at simple grunneiere skulle komme i veien for slik virksomhet. Dette gjorde at mange holdt malmfunn hemmelig av frykt for hva som kunne skje hvis funnene ble offentlig kjent. Selv i dag gjelder de samme prinsippene, i Bergloven av 1974 står det at den som har gjort funn og fått rett på undersøkelsesarbeidet kan kreve avstått den grunn og de rettigheter som er nødvendig for å gjennomføre undersøkelser og evt. igangsette produksjon.

Selv om det ifølge loven var den som fant malmen som hadde rett til å anlegge og drive bergverk, var det Sølvverket som fikk ansvaret for å utvikle forekomstene de første årene. Blaafarveverket ble nok av Kongen ansett som så viktig at han ville ha full kontroll

med arbeidet. Kostnadene forbundet med å få etablert de nødvendige anleggene ville også bli svært høye, og det var sannsynligvis ingen privatperson i Danmark Norge med den nødvendige kapitalen tilgjengelig. Uansett, prøvedriften ga lovende resultater, og i 1776 ble det besluttet å opprette Modum Blaafarveverk som selvstendig virksomhet med Staten som eier.

Anlegg av Blaafarveverket var en svært omfattende oppgave. I tillegg hastet det med å få verket i drift. De nødvendige erhverv av grunn skjedde i 1778, da også Skuterud ble kjøpt. Året etter ble kartet over eiendommen utarbeidet. Et godt kart var nødvendig både for å beskrive eiendommen og for å ha et godt underlag for den videre planleggingen. I 1779, da kartet ble tegnet, hadde det allerede vært prøvedrift ved både nord- og sydgruvene. Det var også anlagt dammer og vannrenner i tilknytning til Berganpukkverket. Men det var fortsatt i en tidlig fase av verkets historie, og de inngrep som hadde skjedd på grunn av gruvevirksomheten var fortsatt begrensete.

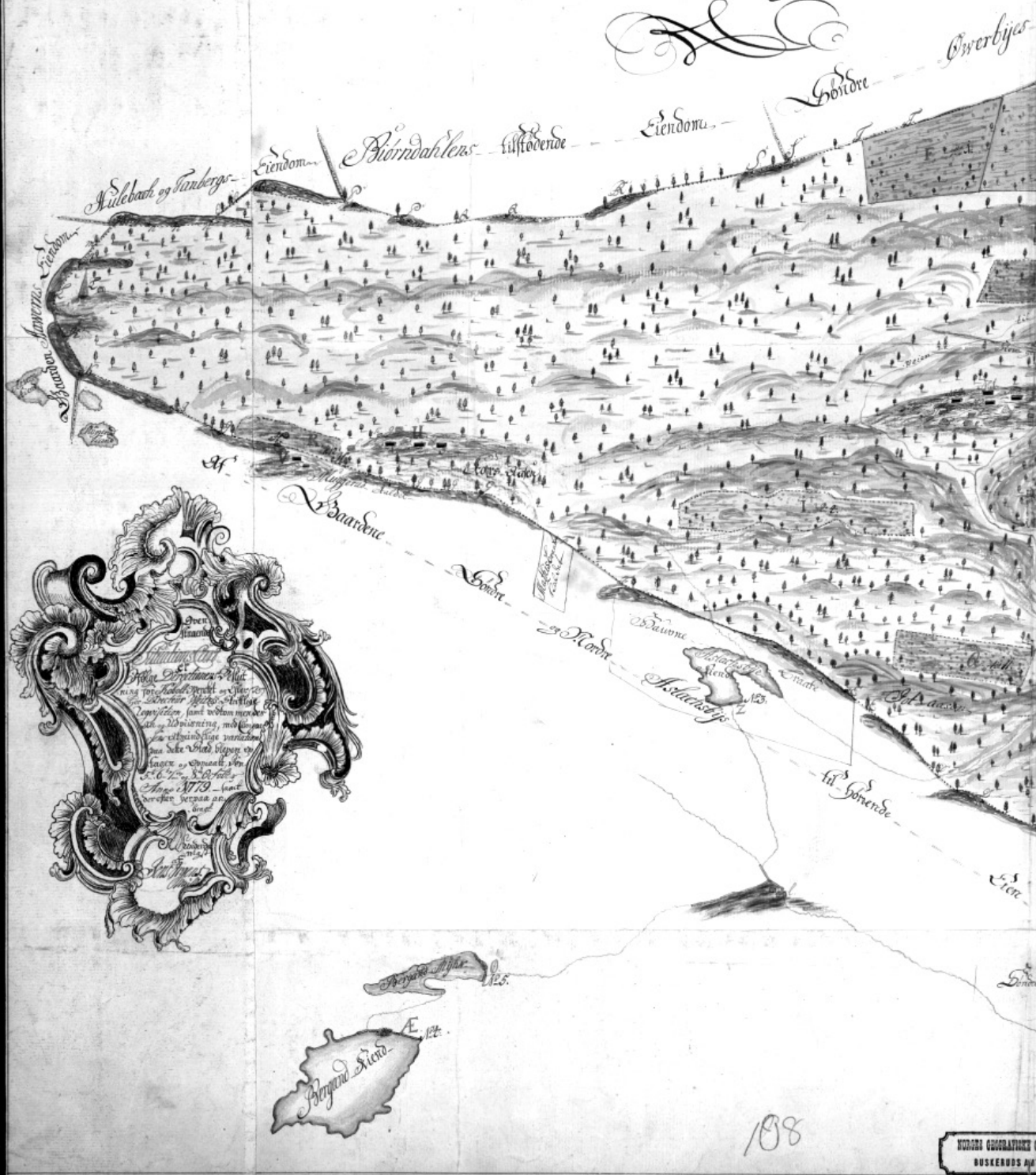
De plassene som er vist er B - Flata, C - Storhaug og D - Grøttebech eller Hwerverud. Bortsett fra Grøttebech er alle disse navnene i bruk også i dag. Ved V - Muggerud er det på kartet også inntegnet hus, selv om det er beskrevet som en bråte. Leif Hellerud beskriver i sin bok 37 plasser og bosteder rundt Skuterudåsen. De fleste av disse ligger på utsiden av det området som dekkes av kartet. Noen er også kommet til etter at kartet ble tegnet. De plassene som er beskrevet i boka og som ligger på Skuteruds grunn er V - Muggerud og R - Muggerudbråten samt Øvre og Nedre Berganpukkverket. Det ser ut som om Muggerudbråtene er kalt Kaarsaasbråten på kartet Omtrent ved porten opp til Gruvetrakka lå Steenstua, og Ilene heter det i nærheten av F rett sør for Skuterudsætra. Ingen av disse to navnene er med på kartet.

Varden på Hoggvarden er inntegnet, og en må anta at Vardestua allerede da lå på Hasselmoen sydvest for Varden. Iflg. Christian 4.s lov skulle Vardestua bygges med 4 dører, en på hver vegg. Det skulle utpekes tre vardevakter, som alle skulle være voksne og frelste, og med friske øyne, ører og føtter. Hulbak var ansvarlig for minst en av vardevaktene på Hoggvarden.

På kartet er det inntegnet et stort antall bråter eller rydninger. Dette er sannsynligvis rugbråter som etter bruk er lagt ut som beiteområder. Det som i dag blir kalt Skuterudsætra er vist som seter også på kartet, men dette har alltid vært et selvstendig bruk. Det samme gjelder forøvrig både Storhaug og Hwerverud.

Over ^{Med eller} Daarden ^{Situationen} ^{Cart} Skutterud med underliggende Plade og Gaarde, samt tilhørende Skov og med videre Berghighed, beliggende i den Høyere Døvede Sogn i Modre Prestegield i Norge. —

NORGE OCCUPATIONEN
BUSKENDS AN

Norrhåring och Skarsholms Beskrivelse

Öfver dess Situation, Öfver och Svanden Svandens och Kommande

A Svanden Svanden ...
 B ...
 C ...
 D ...
 E ...
 F ...
 G ...
 H ...
 I ...
 K ...
 L ...
 M ...
 N ...
 O ...
 P ...
 Q ...
 R ...
 S ...
 T ...
 U ...
 V ...
 W ...
 X ...
 Y ...
 Z ...
 AA ...
 AB ...
 AC ...
 AD ...
 AE ...
 AF ...
 AG ...
 AH ...
 AI ...
 AJ ...
 AK ...
 AL ...
 AM ...
 AN ...
 AO ...
 AP ...
 AQ ...
 AR ...
 AS ...
 AT ...
 AU ...
 AV ...
 AW ...
 AX ...
 AY ...
 AZ ...
 BA ...
 BB ...
 BC ...
 BD ...
 BE ...
 BF ...
 BG ...
 BH ...
 BI ...
 BJ ...
 BK ...
 BL ...
 BM ...
 BN ...
 BO ...
 BP ...
 BQ ...
 BR ...
 BS ...
 BT ...
 BU ...
 BV ...
 BW ...
 BX ...
 BY ...
 BZ ...
 CA ...
 CB ...
 CC ...
 CD ...
 CE ...
 CF ...
 CG ...
 CH ...
 CI ...
 CJ ...
 CK ...
 CL ...
 CM ...
 CN ...
 CO ...
 CP ...
 CQ ...
 CR ...
 CS ...
 CT ...
 CU ...
 CV ...
 CW ...
 CX ...
 CY ...
 CZ ...
 DA ...
 DB ...
 DC ...
 DD ...
 DE ...
 DF ...
 DG ...
 DH ...
 DI ...
 DJ ...
 DK ...
 DL ...
 DM ...
 DN ...
 DO ...
 DP ...
 DQ ...
 DR ...
 DS ...
 DT ...
 DU ...
 DV ...
 DW ...
 DX ...
 DY ...
 DZ ...
 EA ...
 EB ...
 EC ...
 ED ...
 EE ...
 EF ...
 EG ...
 EH ...
 EI ...
 EJ ...
 EK ...
 EL ...
 EM ...
 EN ...
 EO ...
 EP ...
 EQ ...
 ER ...
 ES ...
 ET ...
 EU ...
 EV ...
 EW ...
 EX ...
 EY ...
 EZ ...
 FA ...
 FB ...
 FC ...
 FD ...
 FE ...
 FF ...
 FG ...
 FH ...
 FI ...
 FJ ...
 FK ...
 FL ...
 FM ...
 FN ...
 FO ...
 FP ...
 FQ ...
 FR ...
 FS ...
 FT ...
 FU ...
 FV ...
 FW ...
 FX ...
 FY ...
 FZ ...
 GA ...
 GB ...
 GC ...
 GD ...
 GE ...
 GF ...
 GG ...
 GH ...
 GI ...
 GJ ...
 GK ...
 GL ...
 GM ...
 GN ...
 GO ...
 GP ...
 GQ ...
 GR ...
 GS ...
 GT ...
 GU ...
 GV ...
 GW ...
 GX ...
 GY ...
 GZ ...
 HA ...
 HB ...
 HC ...
 HD ...
 HE ...
 HF ...
 HG ...
 HH ...
 HI ...
 HJ ...
 HK ...
 HL ...
 HM ...
 HN ...
 HO ...
 HP ...
 HQ ...
 HR ...
 HS ...
 HT ...
 HU ...
 HV ...
 HW ...
 HX ...
 HY ...
 HZ ...
 IA ...
 IB ...
 IC ...
 ID ...
 IE ...
 IF ...
 IG ...
 IH ...
 II ...
 IJ ...
 IK ...
 IL ...
 IM ...
 IN ...
 IO ...
 IP ...
 IQ ...
 IR ...
 IS ...
 IT ...
 IU ...
 IV ...
 IW ...
 IX ...
 IY ...
 IZ ...
 JA ...
 JB ...
 JC ...
 JD ...
 JE ...
 JF ...
 JG ...
 JH ...
 JI ...
 JJ ...
 JK ...
 JL ...
 JM ...
 JN ...
 JO ...
 JP ...
 JQ ...
 JR ...
 JS ...
 JT ...
 JU ...
 JV ...
 JW ...
 JX ...
 JY ...
 JZ ...
 KA ...
 KB ...
 KC ...
 KD ...
 KE ...
 KF ...
 KG ...
 KH ...
 KI ...
 KJ ...
 KK ...
 KL ...
 KM ...
 KN ...
 KO ...
 KP ...
 KQ ...
 KR ...
 KS ...
 KT ...
 KU ...
 KV ...
 KW ...
 KX ...
 KY ...
 KZ ...
 LA ...
 LB ...
 LC ...
 LD ...
 LE ...
 LF ...
 LG ...
 LH ...
 LI ...
 LJ ...
 LK ...
 LL ...
 LM ...
 LN ...
 LO ...
 LP ...
 LQ ...
 LR ...
 LS ...
 LT ...
 LU ...
 LV ...
 LW ...
 LX ...
 LY ...
 LZ ...
 MA ...
 MB ...
 MC ...
 MD ...
 ME ...
 MF ...
 MG ...
 MH ...
 MI ...
 MJ ...
 MK ...
 ML ...
 MN ...
 MO ...
 MP ...
 MQ ...
 MR ...
 MS ...
 MT ...
 MU ...
 MV ...
 MW ...
 MX ...
 MY ...
 MZ ...
 NA ...
 NB ...
 NC ...
 ND ...
 NE ...
 NF ...
 NG ...
 NH ...
 NI ...
 NJ ...
 NK ...
 NL ...
 NM ...
 NN ...
 NO ...
 NP ...
 NQ ...
 NR ...
 NS ...
 NT ...
 NU ...
 NV ...
 NW ...
 NX ...
 NY ...
 NZ ...
 OA ...
 OB ...
 OC ...
 OD ...
 OE ...
 OF ...
 OG ...
 OH ...
 OI ...
 OJ ...
 OK ...
 OL ...
 OM ...
 ON ...
 OO ...
 OP ...
 OQ ...
 OR ...
 OS ...
 OT ...
 OU ...
 OV ...
 OW ...
 OX ...
 OY ...
 OZ ...
 PA ...
 PB ...
 PC ...
 PD ...
 PE ...
 PF ...
 PG ...
 PH ...
 PI ...
 PJ ...
 PK ...
 PL ...
 PM ...
 PN ...
 PO ...
 PP ...
 PQ ...
 PR ...
 PS ...
 PT ...
 PU ...
 PV ...
 PW ...
 PX ...
 PY ...
 PZ ...
 QA ...
 QB ...
 QC ...
 QD ...
 QE ...
 QF ...
 QG ...
 QH ...
 QI ...
 QJ ...
 QK ...
 QL ...
 QM ...
 QN ...
 QO ...
 QP ...
 QQ ...
 QR ...
 QS ...
 QT ...
 QU ...
 QV ...
 QW ...
 QX ...
 QY ...
 QZ ...
 RA ...
 RB ...
 RC ...
 RD ...
 RE ...
 RF ...
 RG ...
 RH ...
 RI ...
 RJ ...
 RK ...
 RL ...
 RM ...
 RN ...
 RO ...
 RP ...
 RQ ...
 RR ...
 RS ...
 RT ...
 RU ...
 RV ...
 RW ...
 RX ...
 RY ...
 RZ ...
 SA ...
 SB ...
 SC ...
 SD ...
 SE ...
 SF ...
 SG ...
 SH ...
 SI ...
 SJ ...
 SK ...
 SL ...
 SM ...
 SN ...
 SO ...
 SP ...
 SQ ...
 SR ...
 SS ...
 ST ...
 SU ...
 SV ...
 SW ...
 SX ...
 SY ...
 SZ ...
 TA ...
 TB ...
 TC ...
 TD ...
 TE ...
 TF ...
 TG ...
 TH ...
 TI ...
 TJ ...
 TK ...
 TL ...
 TM ...
 TN ...
 TO ...
 TP ...
 TQ ...
 TR ...
 TS ...
 TU ...
 TV ...
 TW ...
 TX ...
 TY ...
 TZ ...
 UA ...
 UB ...
 UC ...
 UD ...
 UE ...
 UF ...
 UG ...
 UH ...
 UI ...
 UJ ...
 UK ...
 UL ...
 UM ...
 UN ...
 UO ...
 UP ...
 UQ ...
 UR ...
 US ...
 UT ...
 UU ...
 UV ...
 UW ...
 UX ...
 UY ...
 UZ ...
 VA ...
 VB ...
 VC ...
 VD ...
 VE ...
 VF ...
 VG ...
 VH ...
 VI ...
 VJ ...
 VK ...
 VL ...
 VM ...
 VN ...
 VO ...
 VP ...
 VQ ...
 VR ...
 VS ...
 VT ...
 VU ...
 VV ...
 VW ...
 VX ...
 VY ...
 VZ ...
 WA ...
 WB ...
 WC ...
 WD ...
 WE ...
 WF ...
 WG ...
 WH ...
 WI ...
 WJ ...
 WK ...
 WL ...
 WM ...
 WN ...
 WO ...
 WP ...
 WQ ...
 WR ...
 WS ...
 WT ...
 WU ...
 WV ...
 WW ...
 WX ...
 WY ...
 WZ ...
 XA ...
 XB ...
 XC ...
 XD ...
 XE ...
 XF ...
 XG ...
 XH ...
 XI ...
 XJ ...
 XK ...
 XL ...
 XM ...
 XN ...
 XO ...
 XP ...
 XQ ...
 XR ...
 XS ...
 XT ...
 XU ...
 XV ...
 XW ...
 XX ...
 XY ...
 XZ ...
 YA ...
 YB ...
 YC ...
 YD ...
 YE ...
 YF ...
 YG ...
 YH ...
 YI ...
 YJ ...
 YK ...
 YL ...
 YM ...
 YN ...
 YO ...
 YP ...
 YQ ...
 YR ...
 YS ...
 YT ...
 YU ...
 YV ...
 YW ...
 YX ...
 YY ...
 YZ ...
 ZA ...
 ZB ...
 ZC ...
 ZD ...
 ZE ...
 ZF ...
 ZG ...
 ZH ...
 ZI ...
 ZJ ...
 ZK ...
 ZL ...
 ZM ...
 ZN ...
 ZO ...
 ZP ...
 ZQ ...
 ZR ...
 ZS ...
 ZT ...
 ZU ...
 ZV ...
 ZW ...
 ZX ...
 ZY ...
 ZZ

Maak Stol af 20 Rindes Ader.
 hver Ader for 5 Ellen beregnet.

Gårdene Skuterud og Aslaksby hadde anlagt dammer for å skaffe vann til gårdskverner. Det som på kartet er betegnet som Skuterudtjern, kalles i dag Nordgruvetjern. Aslachsbyetjern har blitt til Stulldammen, mens Muggertjern tilsvarer Butjern. 5 - Pottingen rett nord for Stulldammen er kunstig anlagt og fantes ikke i 1779. Det samme gjelder Postdammen.

Blaafarveverket trengte også vann for drift av pukkverk. På kartet er vist tre pukkverksmaskiner i bekken rett ved utløpet av Nordgruvetjern. Dammer og renner ble også anlagt i Bergantjern og ved Berganmyra for det sannsynligvis større og mer varige Berganpukkverket. Fortsatt finnes det imponerende rester av dette anlegget.

Veien fra Berganpukkverket gikk opp langs det som på kartet er kaldt Matisbraathen. Veien her er kanskje nå best kjent som «Pukkverksbakkene», men ble tidligere kalt «Mørkgonga».

På kartet er det også skrevet inn noen navn på åstopper o.l. Hoggvarden er allerede nevnt. Åsen opp fra porten til Gruvetrækka har navnet Korsåsen. Lengre nord ligger Pot- eller Jotåsen, som igjen ligger rett syd for det som i dag kalles Fjaskestuåsen. Middagskollen og Biørnaasen i Sæstadmarka har samme navn fremdeles, og flomrenna fra Nordgruvetjern ligger også der fortsatt. Bilveien opp til Gruvetrækka følger i begynnelsen den gamle seterveien fra gården. Et stykke opp langs veien ligger Kissel Steen Berget, her ble det nok drevet kisel for fremstilling av blåfarge. SØ for Storhaug ligger Kløyvene. Et stykke lenger opp ligger det et glimmerbrudd som også ble utnyttet av Verket. Badstumboen ligger sør for Flata. På kartet heter området bare Mon. Sandøya ligger i vika rett på utsiden. På kartet er denne tegnet inn uten angivelse av navn. Forøvrig finnes det mange navn fra Skuterud-Aslaksby i boka «Stedsnavn i Modum».

Helge Kittelsen Skuterud var eier av Skuterud da Blaafarveverket tok over eiendommen. For pengene han fikk, kjøpte han først gården Gundhus. Senere kjøpte han gården Blakstad i Asker og tok da navnet Blakstad. En etterkommer av Blakstad, Gudolv Blakstad, kjøpte for ca 100 år siden Skuterud og Aslachsby tilbake. Den nåværende eiers bestefar, som også het August, kjøpte så gårdene av Gudolv Blakstad og søkte om og fikk etternavnet Skuterud.

KILDER:

Tone Sinding Steinsvik: *Koboltgruvene og Blaafarveverket*
 Kai Hunstadbråten: *Blaafarveverket – bregverk, mennesker og miljø*
 Leif Hellerud: *Folk og boplasser rundt Skuterudåsen*
 Thure Lund og Arnt Berget: *Stedsnavn i Modum*
 Samtaler med August Skuterud, Berit Aslaksby og Einar Hulbak

Et Rids eller Situations Cart

Over gaarden Skutterud med underliggende Pladse og Sæter, samt tilhørende Skov og Mark med wiidere Herlighed, beliggende udi Heggen HovedSogn i Modum Præstegield i Norge.

Ovenstaaende Situations Cart er ifølge Directionens Beslutning for Coboltverket og efter Her Directeur Weitzes Skriftlige Reqvisition, samt vedkommendes an og Udviisning, med Compassers almindelige variation paa dette Sted, bleven optagen og opmaalt, Den 5te, 6te, 7de og 8de October Anno 1779 Samt derefter herpaa anbragt underdanningst af Jens Irgens Müller.

Forklaring og Beskrivelse

Over dette Situations Cart og Gaardens Skutteruds vedkommend

Herligheder

- A- Gaarden Skutteruds Jordvej med paastaaende 2de Waan og øvrige Husbygninger
- B- Een Plads under Ditto Gaard Flatta kaldet med den ved østre side beliggende Mon
- C- Een ditto mindre Storhaug kaldet begge langsmed Snarums Elv beliggende.
- D- een Ditto Plads Grøttebeck eller Hwerverud kaldet
- E- Een indhegnet og gegrødet Sæter med paastaaende Huuse
- F- Een dito Hauvne Braathe Sønder for Sæteren No. 1
- G- dito Nordenfor Sæter Hesterønningen kaldet No. 2
- H- Østen for Sæter Klopmyhsbraathen No. 3
- I- Langfilingsbraathen No. 4
- K- Klewbraathen No. 5
- L- Biørnaasbraathen No. 6
- M- Peerskoldsbraathen No. 7
- N- Hengrasbraathen No. 8
- O- Tjerejelsbraathen No. 9
- P- Kisselbergsbraathen No. 10
- Q- Jotaasbraathen No. 11
- R- Kaarsaasbraathen No. 12
- S- Nord for dito braathe ved en kullebund norderst udi eiendommen mod Taraldsmyhr.
- T- Det Nordre Kobolt Skierper No. 1, 2, 3 og 4. Item a. Zächer Huuset b. Ertzkammeret c. Scheidhuuset, d. Smieden e. Kullhuset f. Stullen til No. 2 og ff. Malmhauger
- U- Een Søndre Ditto Skierper No. 1, 2 og 3 Nord g. Zächer Huuset h. Smieden/kullhuus i. Malmhauger.
- V- Eet dito Skierp i Muggertudbraathen og søndest i Aslachsbyes Eiendom beliggende
- W- Nord et dito Skierp wæsten for Skutterud i Middagskollen og SaastadMarken beliggende.
- X- 3de Puck Maschiner eller Puckwerk No. 1, 2 og 3 med Render Neden for Skutterud kiend bestaaende. Fremdeles 5. af Tømmer, Steene og Rosen Indrettede Damme
- Y- No. 1 for Skutterud kjend med dertilgaaende Flomquern og k. en liden schlig (?) samt een dito Nedenfor Skutterud i Indløbet for Becken i mellom Samme og Aslachsbye
- Z- No.3 een Ditto for Aslachsbye kiend og paa samme Aslachsbye grund.
- Ø- No.5 een ditto for Bergand Myhr, Item l. Bergand Puckwerk og m. Ditto Schlig Huuse. Nord n. Skutterud Quernbrug neden for Aslachsbyes ditto bestaaende Maalestokk av 200 Danske Roder, hver Rode for 5 Alen bereignet.

Den høyre kolonnen i tegnforklaringen beskriver grensemerker for Skuterud mot naboeiendommene. Det er noen få steder hvor det er hugget kors i fjellet med årstall angitt, forøvrig er det merket i trær og steinrøiser.

Roar Bottolfs:

Kraftkar

Tidlig på 50-tallet ble det laga flytebøyer for Sjøforsvaret ved LI-BO Instrumentfabrikk i Vikersund. Til dette brukte de balsa, et meget lett treslag. Willy Lia forteller at han var med Bjarne Myhre som var sjåfør og henta dette på Vikersund stasjon. Balsaen kom i fulle jernbanevogner og lå i bunter à 50 x 50 cm i ca 2 meters lengder. Når noen kjente passerte mens de lasta på bilen, tok Bjarne, som var en skøyer, en bunt av vogna, letta den over hue og svingte seg litt rundt før han stabla den på bilen. For de som gikk forbi, kunne det se ut som dette var et skikkelig løft.

Håndfast grep på strykejernet

Dette hendte rett etter krigen da min onkel Kåre Bottolfs drev Vikersund Renseri og Farveri. Et par damer brukte flittig strykejernet, som hadde trehåndtak. Det hendte at håndtakene ble ødelagt, og da var det lett å få dem reparert på gitarfabrikken som lå i samme huset. En gang strykejernet kom ned på gitarfabrikken, var det en skøyer fra Drolsum, Åge Karlsen, som tok på seg jobben med å få det reparert. Han laga håndtaket som en penis, for som han sa med et glimt i øyet: «De må jo ha noe godt å holde i.»

(Tegninger: Birger Hammerstad)

LI-BO Instrumentfabrikk

Gitaristene Richard og Leif Gundhus fra Geithus drev gitarskole på Modum under og etter den andre verdenskrigen. Til dette trengte de instrumenter til sine elever, noe som det ble vanskelig å skaffe rett etter krigen, da de tyske instrumentfabrikkene var bombet. Da kontaktet de Halvdan Lia og Nils Bottolfs, innehaverne av Vikersund småindustri som laga treleiker (deriblant Nils og Blåmann) og spurte om de kunne lage gitarer for dem. Slik ble LI-BO Instrumentfabrikk etablert i 1947. LI-BO står for Lia og Bottolfs.

Det ble satt opp et nytt bygg i tre etasjer inntil jernbanelinja bak Krona-gården, som min bestemor eide. I første etasje var det snekkerverksted, i andre etasje poleringsrom og lager samt kontor, i tredje etasje var det monteringsrom og spiserom. I nordenden av bygget hadde min onkel Kåre Bottolfs renseri og farger i første etasje. Fyren i renseriet ga varme til produksjonslokalene i gitarfabrikken. Det kunne være veldig kaldt i lokalene i vintermorgenene før fyrkjelen i renseriet var starta opp.

I alt 10 mann var fast sysselsatt ved fabrikk og til tider enda flere. De fleste maskiner som avretterhøvel, fresemaskin, kløvsag m.m. ble laga av Halvdan Lia og sønnen Willy på verkstedet til Bunæs og Heier som lå på Tangen. Kompressoren som ble brukt til lakking, var laga av en tosylinder motorsykelmotor.

Da de starta var det gitaren til Richard Gundhus som var modell. De tok mål av den utvendig og studerte den innvendig med bruk av speil. Snart laga de tegning av gitaren og produksjon var i gang. Former som de trengte, laga de selv, og de ble stadig forbedret.

Det ble etter hvert utviklet to typer orkestergitarer og to typer solistgitarer samt to typer mandoliner. Den ene typen mandolin kaltes mandola, opprinnelig en amerikansk type. LI-BO var den eneste fabrikk som produserte denne typen i Norge. Mahogni ble brukt i gitarhalsen og dessuten i finér i sargen og i bunnen av kassa. I dag er treslagene mahogni og teak bannlyst i møbelbransjen på grunn av nedhogging av regnskogen. Men mahogni var lett å bearbeide og samtidig motstandsdyktig mot vann. I fronten av kassa ble det brukt kvistfri gran.

Orkestergitarene hadde bua lokk i både fram- og baksida. I den dyre modellen ble frontlokket av gran skavet ut med en slags høvel. En måtte stadig kontrollere tykkelsen på lokket slik at det hadde lik tykkelse. Dette var en meget arbeidskrevende

operasjon. Frontlokket på den billigste modellen ble pressa i ei bua form, noe som var raskere og dermed billigere. Denne måten ble også brukt til baklokket på begge modellene. I frontlokket på begge gitarene ble det skåret ut en G-nøkkel.

Alle i bedriften hadde sine spesielle oppgaver i produksjonen, men til tider måtte de hjelpe hverandre. Dette fordi de laga serier, og når noen var ferdige med sitt, hjalp de til der det trengtes. Nils Bottolfs laga frontlokka til gitarkassa i gran. Disse ble lima sammen i former og lagt til tork i et varmeskap. Etterpå ble de slipt ned til rett tykkelse. Det var ikke fritt for at det gikk ut over fingertuppene.

Åge Karlsen var den som laga de fleste halsene til instrumentene. Halsen ble limt sammen av mørk og lys tresort med den lyse i midten. Om det var design eller stabiliteten som var avgjørende for dette er ikke godt å vite, men det kan tenkes at det var begge deler. Deretter ble halsene grovskåret på bandsaga. Til å begynne med ble de spikka ut med kniv, men senere ble de frest ut med en spesiell fres.

Willy Lia lima sammen sargen hvor finéren ble lagt i kryss og pressa i ei form. Det var 5–6 former, og når disse var på tørka, var han med der det trengtes hjelp.

Hjalmar Hardhaug og Halvdan Lia var også med i produksjonen og kunne det meste av det som skulle gjøres. Det ble limt på et såkalt belte langs sargen slik at det ble større flate når en limte lokket og bunn til sargen. Det ble også limt på et stykke av mahogni i fronten av kassa for å feste gitarhalsen i. Så ble gitarkassa limt sammen. Det ble mye pussing på hvert instrument før de gikk til lakking.

Gustav Arnegård halsa gitarene. Til å begynne med ble dette gjort med hoggjern og hammer, men senere ble det laga en fres til dette. Gustav var også den som monterte mekanikken på halsen av gitarene.

Arvid Gunnerud laga gripbretta på gitarhalsen. Dette måtte gjøres pinlig nøyaktig. Ved hjelp av en selvlaga maskin skar han ut bånd til gripbrettet, og de ble pressa ned i spora som allerede var laga med baufilblad. Mye av dette arbeidet gjorde han hjemme på Tangen.

Torolf Tandberg og Syver Elvenes var de som sto for lakkinga. Alle instrumentene ble først grunna i en spesiell gul farge. Deretter sprøyta de mørk beis rundt på kassa slik at det var igjen noen lyse partier i midten av kassa. Så ble instrumentene varmlakkert 2–3 ganger og deretter polert.

Richard og Leif Gundhus, som satt i 3. etg, satte på

På dette bildet fra 1949 ser vi fra venstre Hjalmar Hardhaug, Willy Lia, Nils Bottolfs, Halfdan Lia (halvt skjult) og Arvid Gunnerud. Gustav Arnegård skimtes så vidt bak Arvid og Åge Karlsen. Øvrige ansatte var Torolf Tandberg og Syver Elvenes, som lakkerte instrumentene.

(Foto: Fremtiden)

strengene og gjorde instrumentene klare for salg. Selvsagt prøvespilte de alle instrumentene før de var klare for salg. Broren Lyder Gundhus var delvis ansatt og hjalp til når det var mye å gjøre. Brødrene Gundhus sto også for markedsføringen og salget av instrumentene. Jeg kan huske å ha sett brosjyre av radiofantomene Kurt Foss og Reidar Bø med LI-BO orkestergitaren lik den på bildet.

I en artikkel i avisa *Fremtiden* i 1949 (nr 67 side 3) fortelles det at det fabrikkeres serievis på 95 enheter og det blir 120 instrumenter i måneden.

Mot midten av 50-tallet ble det dårligere tider for fabrikken, da billigere instrumenter fra inn- og utland igjen var på markedet. LI-BO prøvde også å lage billigere instrumenter med å bruke flammebjørk som var billigere enn importerte materialer. Det ble i alt laga 6-7 tusen instrumenter i Vikersund før fabrikken måtte nedlegges.

KILDER:

Det meste av stoffet har jeg fått av Willy Lia, som er den siste gjenlevende av de som arbeidet i LI-BO-fabrikken. Opplysninger fra Arne Gundhus, sønn til Richard Gundhus, har jeg også fått.

(Fotos: Roar Bottolfs)

Minner fra realskolen høsten 1958

På 1950-tallet økte tallet på ungdom som ville få seg høyere allmennutdannelse ganske sterkt. På Vikersund ble det bygget en stor, ny skole som stod ferdig i 1951. Den huset både barneskole, realskole og framhaldskole. Bygningen er seinere blitt utvidet og ombygget flere ganger, men den opprinnelige bygningen kjenner man lett igjen.

Høsten 1958 var det på realskolen i Vikersund, eller Modum kommunale høgre almenskole som den egentlig het, tre parallellklasser på alle tre trinn, dvs. ni klasser i alt. Noen klasser var rene gutteklasser, noen rene jenteklasser og noen var blandet. Elevene måtte i prinsipp betale skolepenger, men noen hadde friplass. Skolen hadde en dyktig lærerstab. Den ble ledet av rektor Paul Wettergreen-Jensen.

1958 var en brytningstid på mange måter. Gjenreisningen etter krigen hadde brakt store resultater materielt. Optimismen var stor, de fleste innså at fremtiden kunne by på mange muligheter, særlig hvis man fikk seg en utdannelse. Men tiden var også moden for å tenke på andre ting. De fleste fikk mer fritid. Det ble mer og mer vanlig å gå på kino, og muligheten for det var meget gode på Modum på denne tiden. Det var kino både i Åmot, Geithus og Vikersund. I Åmot og Vikersund var det forestillinger onsdag og søndag, i Geithus torsdag og søndag. Ofte var det tre forestillinger alle tre steder: femmer'n, sjuer'n og nier'n. Noe som vakte stor oppmerksomhet, var ungdommens nye musikkform, rock'n roll. Det ble arrangert konserter og dansetilstelninger blant annet på kinoen i Vikersund og på Folkvang i Geithus. Det mest populære feststedet var uten tvil Furumo sommerteater, der det var underholdning med dans de fleste lørdagene i sommersesongen. Her opptrådte mange av de beste norske artistene, av og til også utenlandske artister. En populær gjest på Furumo, særlig blant jentene, var den engelske rockesangeren Jack Dailey.

Undervisningen

På skolen ble det gitt mye god undervisning: tavleundervisning med gjennomgåelse av nytt stoff, leksehøring neste time, regelmessige prøver og innlevering av hjemmearbeid. Vi pugget gloser i engelsk og tysk, engelske verb og tyske preposisjoner som styrte akkusativ, genitiv og dativ. Vi lærte oss å føre bevis for matematikkens grunnleggende læresetninger. Vi fikk oversikt over den historiske utviklingen. Mye av det vi lærte sitter som spikret den dag i dag, femti år etter.

Jeg ser for meg klassen jeg gikk i og lærerne ved kateteret. Anker Berntsen som alltid innledet timene med noen spøkefulle bemerkninger og dialog med et par elever, Olav Skråstad som med lun stemme og lun humor stødige lærte oss mer og mer tysk, Aud Delphin og John Gullberg som hadde skikkelig godt grep om matematikkens problemer og maktet å formidle dem slik at mange klarte å løse dem. Rektor Wettergreen-Jensen hadde god oversikt over verdensgeografien. Mange flere kunne nevnes. De bidro alle til å skape et godt klassemiljø og læringsmiljø.

Høstfest

Viktige tiltak for å skape et godt miljø var også to fester som ble arrangert i løpet av året. Høsten 1958 arrangerte skolen stilig fest i gymnastikksalen med dans til levende musikk, Julles trio, ledet av den kjente Modum-musikeren Ole Jonny Gravbråten, populært kalt Julle.

Julles Trio. På bildet er det fire personer. Gutten med trekkspill er en av skolens elever, Anders Evanger, som var med i et par nummer. I løpet av kvelden fikk også en annen elev prøve seg, i det Gravbråten fikk avløsning av John Henrik Opsahl ved trommene.

Stilig fest i gymnastikksalen: antrekk kjole og dress.

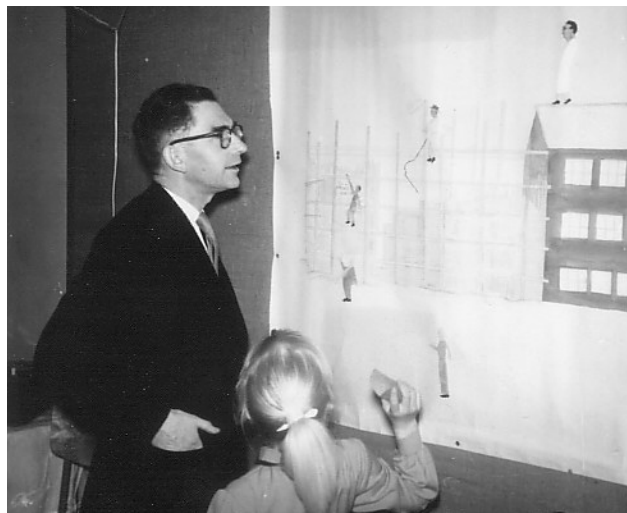
Her ser vi antakelig et tidlig eksempel på at det ble danset rock'n roll i Modum. Det er Annar Bottegård som her viser sine ferdigheter ved å danse med to jenter samtidig, Inger Bromark og Gerd Mathisen.

Juleavslutning

Både lærerne og vi elever gjorde mye for å få en fin juleavslutning. En god stund før jul ble det i hver klasse valgt komiteer som skulle gjøre det hele i stand. Noen skulle ordne med program for dagen, noen sørget for bespising, andre tok seg av å pynte klasserommet. Vi hadde juletre i hvert rom, laget tegninger som ble hengt opp på veggene og fylte tavlene med tegninger i fargekritt. Pultene ble satt opp i småbord med duk og levende lys.

Før selve avslutningen i klassens eget rom gikk vi rundt for å se hvordan de andre klassene hadde gjort i stand til sin avslutning. Det var ganske viktig for klassene å kunne presentere det fineste klasserommet. Vinteren 1958 ble det lagt planer for utbygging av skolen. Min klasse, 2C, laget en tegning av skolen og reisverket til den nye fløyen.

Det arbeidet som ble ansett som årets fineste, var en vennligsinnet karikaturtegning utført av Astrid

Rektor Paul Wettergreen-Jensen beundrer tegningen av det planlagte tilbygget sammen med en av døtrene til lærerekteparet Høegh-Omdahl. Wettergreen-Jensen er også med på tegningen, i hvit frakk oppe på mønet.

Arna Høegh-Omdahl med sine to døtre. Stående i mørk dress: Frode Salvesen. Bak ham Per Kjemperud.

Astrid Thons tegning. Fra venstre ser vi Paul Wettergreen-Jensen, Harald Delphin, Siri Garborg Talle, Olav Skraastad, Margrethe Christensen, Jacob Evanger, John Gullberg og (hengende bak) lærerekteparet Simon og Arna Høegh-Omdahl.

Simon Høegh-Omdahl med datter. Bak dem Truls Ørpen og Leif Arne Grønlund.

Thon i klasse 1B. Hun plasserte en god del av skolens lærere på en rakett. Ideen var svært så aktuell. Russerne hadde 4. oktober året før sendt opp Sputnik 1, og amerikanerne arbeidet febrilsk for å overgå russerne. Tegningen avspeiler ganske sikkert den fremtidsoptimisme som rådet: Verden går fremover for full fart.

Etter turen rundt på skolen samlet hver klasse seg til sin egen avslutning. Vi koste oss med brus og kaker og muntre samtaler. Noen hadde underholdningsinnslag med sang, sketsjer og gode historier. Klasseforstanderen fikk gjerne en liten gave. Vår klasseforstander, Høeg Omdahl, fikk boken «333 gode regler for takt og tone». Jeg tror ikke vi hadde noen baktanke med det.

Anker Berntsen med sin sønn.

Femti år er gått

Nå er femti år gått siden det kullet som er omtalt her, vandret opp og ned Skolegata i Vikersund. Elevene er blitt eller blir snart pensjonister. Noen holder fremdeles kontakt med hverandre, andre treffes i gatene av og til, atter andre sees sjelden eller aldri. Skolebygningen i dag er ganske lik den vi gikk i. Jeg tror de fleste elevene som gikk på realskolen i Vikersund i årene rundt 1958, fikk med seg en god ballast i form av både kunnskaper, ferdigheter og hyggelige minner om lærere, venner og venninner.

KILDER:

Samtaler med Frode Salvesen, Astrid Thon m.fl.
(Fotos: Asbjørn Lind)

Skolens lærerpersonale.

Sittende fra venstre: Jacob Evanger, Anker Berntsen, Gerd Stensvand, Aud Delphin, Paul Wettergreen-Jensen, Arna Høegh-Omdahl, Siri Garborg Talle, John Gullberg og Simon Høegh-Omdahl.

Stående bak: Harald Delphin, Olav Skraastad og Margrethe Christensen.

Alle bor på en gård

Om matrikkelen

Det er vel ikke sikkert at vi tenker over det, men alle bor på en gård. Hver eiendom i landet, med unntak av de gamle bysentrene, står oppført i en matrikkel som er organisert etter gård- og bruksnummer. Hvert av disse gårdsnumrene refererer til et gårdsnavn som vi finner i matrikkelen. Modums matrikkel begynner med g.nr 1, Pilterud. Så sveiper den gjennom bygda, innom hvert av de tre kirkesognene og hver av de åtte fjerdingene inntil den ender med g.nr. 163 Gubberud nedre. Hver fast eiendom kan beskrives med dette gårdsnummeret og eventuelt et bruksnummer som er underordnet gården. Også villastrøk i tettsteder har slike gårds- og bruksnumre. Hvert gårdsnummer har altså et navn.

Noen av de gamle gårdene ble delt så tidlig at de har fått flere numre i matrikkelen. Således heter nr 162 Gubberud øvre. Det er klart at en gang var disse to Gubberudgårdene en udelt gård. Noen numre omfatter rene skogeiendommer som aldri har vært egne gårder. G.nr. 101 og 102 er skog i Holleia. I Finnemarka derimot, består Glitre, Jøslien, Borkebu, Svarvestolen og Bottolvbråten med egne gårdsnumre på tross av at de nå er skogeiendommer. De har g.nr. 37–42

Et og samme gårdsnavn kan ikke brukes på flere gårder i et sokn. (Vi har ett unntak fra denne regelen, da to gårder i Nykirke heter Bakke). Derimot er det flere navn som fins i to eller i alle tre av Modums gamle kirkesokn. Tandberg finnes både i Heggen (g.nr.3) og i Nykirke (g.nr.116).

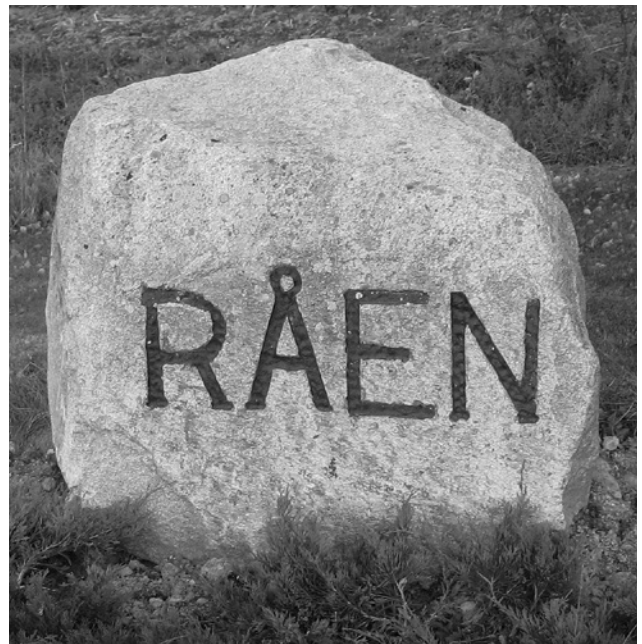
Mange gårder er delt så seint at flere gårdsbruk har samme nummer. Noen av disse brukene har egne navn. Disse har ikke kommet med i matrikkelens liste over gårdsnumre. Mange bruksnavn er likevel gamle.

Disse gårdsnavnene er kulturminner. De bærer i seg en fortelling. De er verd å ta vare på i den forstand at vi bruker dem aktivt. I tidligere tider kalte folk seg, og de ble kalt, etter gården de bodde på. Med navneloven fra 1920-tallet har alle et slektsnavn. Det er vanlig at gården har et navn, mens brukeren heter noe annet. Da skjer det lett at brukers navn også blir brukt om gården. Dette er egentlig trist. For de gamle gårdsnavnene er kulturhistoriske minner av første klasse. Vi burde egentlig ta vare på de gamle navnene og bruke dem bevisst.

De fleste navnene er satt sammen av to ledd. Førsteleddet kan si noe om et særtrekk ved området,

et særtrekk som ble vektlagt den gang navnet ble satt. Andreleddet sier ofte noe om når gården ble rydda, for de ulike endinger ble brukt til ulike tider. For eksempel består gårdsnavnet Heggen av to ledd, hegg og en(vin). Sisteleddet vin er et gammelt ord for grasmark, beiteland. Det er ofte trukket sammen til en eller bare e. Heggen er altså beitelandet hvor det vokser hegg. Hilsen er beitelandet ved halsen, et sted hvor dalen er innsnevra. Sisteleddet kan også være for eksempel -by, -um(heim), -rud. Førsteleddet kan også være et personnavn, kanskje rydningsmannens navn. Amundrud, Aslaksby, Torsby, Svensby m.fl. er slike navn.

Noen ganger er det lett å tolke navnet. Andre ganger krever tolkingen kjennskap til eldre språk og til hvordan lyder endrer seg etter faste regler, lydlover. Noen navn er vanskelige å tolke og noen nærmest umulige. Men overraskende mange gamle navn er greie å forstå. Overn er for eksempel trukket sammen av ofr, den øvre, og vin og betyr det høytliggende beiteområdet. Enkle navn som Strand og Viker og Nes trenger nesten ikke tolkes. Likevel inngår et studium av beliggenhet og av størrelse og anslått alder i den fulle forståelsen av navnet.

Navnestein på g.nr. 92 Råen.

(Foto: Jon Mamen)

Oversikt over matrikkelens gårdsnavn i Modum, etter fjerding og sokn:**Heggen sokn****Fure fjerding**

- 1 Pilterud
- 2 Kimerud
- 3 Tanberg
- 4 Dignes
- 5 Bjertnes
- 6 Askerud
- 7 Gulsrud
- 8 Kampen
- 9 Gåserud
- 10 Melåen
- 11 Tangerud
- 12 Orholt
- 13 Fure nordre
- 14 Fure søndre
- 15 Berg
- 16 Rød
- 17 Askim
- 18 Brekke
- 19 Engelstad
- 20 Natvet
- 21 Hval nordre med Braaten
- 22 Hval søndre
- 23 Hval øde
- 24 Vike øde
- 25 Vike østre
- 26 Austad
- 27 Disen
- 28 Heggen eller Modum prestegård

Østre Spone fjerding

- 29 Spone
- 30 Hovland
- 31 Øren
- 32 Sønsteby øvre
- 33 Sønsteby mellom
- 34 Sønsteby nedre
- 35 Ilen
- 36 Snoterud
- 37 Glitre søndre og mellom
- 38 Glitre nordre
- 39 Jøslie
- 40 Borkebu
- 41 Svarvestolen
- 42 Bottolvsbraaten
- 43 Skredsvig
- 44 Evjen
- 45 Kaldaaker
- 46 Holsrud med Aasen
- 47 Gusstad
- 48 Skalstad
- 49 Sporpin
- 50 Midtskogen
- 51 Holo
- 52 Mælum
- 53 Enger med Baalerud
- 54 Bjørndalen
- 55 Gjellum
- 56 Skreppen

Vestre Spone fjerding

- 57 Stranden
- 58 Haug
- 59 Komperud
- 60 Formo
- 61 Jar
- 62 Overen
- 63 Amundrud
- 64 Sandaaker
- 65 Fossnes
- 66 Daagsrud
- 67 Bergan
- 68 Skuterud
- 69 Aslaksby
- 70 Ødenes
- 71 Bøen

Brunes fjerding

- 72 Skretteberg
- 73 Skibrek
- 74 Hole
- 75 Hære
- 76 Skinstad
- 77 Kaggestad
- 78 Haugerud
- 79 Flannum
- 80 Torsby
- 81 Helgedalen
- 82 Østensengen
- 83 Tveføtrud
- 84 Aasmundrud
- 85 Grøterud
- 86 Haraldsrud
- 87 Brones
- 88 Kjølstad
- 89 Ilaug
- 90 Bjølgerud
- 91 Hovde
- 92 Raaen
- 93 Kongsrud
- 94 Vike vestre
- 95 Børgen

Rud fjerding

- 97 Hervik
- 98 Tveiten
- 99 Jaren
- 100 Drolsum
- 101 Skog i Holleia
- 102 Holleia
- 103 Aas
- 104 Koppaasen
- 105 Fjeld med Henaen
- 106 Hellum
- 107 Aamot
- 108 Øderud
- 109 Ton
- 110 Svendby
- 111 Rud
- 112 Flattum
- 113 Øverby

Nykirke sokn**Simostranda fjerding**

- 114 Kopland
- 115 Tingelstad
- 116 Tandberg
- 117 Honerud
- 118 Hulebak
- 119 Aasterud
- 120 Grefstad
- 121 Bakke
- 122 Bendiksby
- 123 Lobben
- 124 Gunnerud
- 125 Sterkeby
- 126 Kollerud
- 127 Linderud
- 128 Fossum med Sand

Bingen fjerding

- 129 Setersberg
- 130 Braaten
- 131 Bakke
- 132 Lerskallen
- 133 Refsal
- 134 Hassel
- 135 Kvisle
- 136 Skibrek
- 137 Steinsrud
- 138 Hovenden
- 139 Klegstad
- 140 Bergan
- 141 Tolerud
- 142 Buskerud, var nesten som en fjerding for seg selv

Snarum sokn og fjerding

- 143 Ulen
- 144 Lien
- 145 Morud
- 146 Korsbøen
- 147 Svensby
- 148 Langerud
- 149 Glømme
- 150 Nes
- 151 Hovde
- 152 Saastad
- 153 Skjelbred
- 154 Gunnhus
- 155 Asbjørnhus
- 156 Hilsen søndre
- 157 Hilsen nordre
- 158 Lofthus
- 159 Prestegaarden
- 160 Braaten
- 161 Olavsby
- 162 Gubberud øvre
- 163 Gubberud nedre

Tok skjegget og fikk jobb

Da Johan Helgesen i 1897 som 43-åring søkte jobb på Drammenselva, sa fabrikkbestyreren at han var for gammel. Han gikk hjem, tok skjegget og søkte på nytt. Han ble ansatt, og 30 år senere fikk han Norges Vels medalje for lang og tro tjeneste. Etter ytterligere fire år måtte han slutte på grunn av en arbeidsulykke, 77 år gammel.

I 1934 ble han intervjuet av «Busken» på sin 80-års dag. Der beskriver han møtet med ledelsen på Drammenselvans Papirfabriker på Geithus slik: Jeg

Norges Vels medalje har blitt mindre med årene. Til høyre medaljen som Johan Helgesen fikk i 1927.

var 43 år og hadde helsekjegg, så jeg så vel eldre ut enn jeg virkelig var. I allfall ble min ansøknings avslått med den bemerkning at man helst ville ha yngre folk. Jeg gikk derfor hjem til kona og bad henne klippe av meg skjegget. Dagen etter kjente ikke fabrikkbestyreren meg igjen, og jeg kunne begynne på mandag.

Det var begynnelsen på 34 år som fabrikkarbeider, preget av lange skift og ikke minst lang arbeidsvei. I alle disse årene gikk han fra Drolsum til Geithus, en strekning på ni kilometer. Det vil si 18 kilometer for hvert skift. Det må ha vært helse i hvert skritt. Han var en spreking og ble 92 år gammel.

I mai 1900 ser det ut til at han søker ny jobb, i hvert fall ber han om attest fra fabrikkbestyreren. Det får han og i den gode skussmål, som for eksempel: »Han har i den tid været: Meget dyktig. Absolut ædruelig. Meget ordentlig. Særdeles omgjengelig.» Men det ble ingen ny jobb, han var trofast mot Drammenselva til han var 77 år.

Skomaker

Før han begynte på Drammenselva, hadde han 25 år bak seg som skomaker og ytterligere ni år på jernbanen som linjearbeider, riktignok sesongjobb. Han var bare ni år gammel da han begynte i skomakerlære hos Abraham Kongsrud. Skolegang ble det kanskje så som så med. Som skomaker var det å gå fra gård til gård med skreppe og lesteknippe på ryggen. Noen steder ble det flere dagers arbeid, andre bare en dag eller noen timer. Betaling var det dårlig med, noen

Maren (1863-1957) og Johan Helgesen (1854-1946).

ganger ingen, men han ble invitert til bordet ved alle måltidene.

Johan Helgesen var gift med Maren Olsdatter, og i 1897 hadde de fått seks barn. Småbruket Bakken på Drolsum ga ikke nok inntekt for å brødfø så mange. Det var årsaken til at Johan måtte skaffe andre inntekter. Senere kom det tre barn til, og alle levde opp.

Det gjorde de i trange kår og under streng disiplin. – Streng, men rettfærdig, fortalte et av barna i en samtale på 70-tallet. Mer streng enn rettfærdig, sa andre. Barna ble satt i arbeid så tidlig som mulig, og alt skulle spares på. Selv om han var utdannet skomaker, var det om å gjøre å spare på skoene. Så fort det var bært om våren, var det forbud mot å bruke sko. Alle barna ble nokså harde i huden.

Høyremann

Johan Helgesen var ivrig høyremann hele sitt liv. Han representerte Høyre i en periode i Modum herredsstyre. Det var en dårlig kombinasjon med medlemskap i fagforeningen på Drammenselva, der miljøet var temmelig radikalt. Det var langt mellom høyrevelgerne på Geithus og enda lengre på fabrikkgulvet. Det førte til gnisninger, for å si det mildt.

I intervjuet i «Busken» i forbindelse med sin 80-års dag fikk han spørsmål om det ikke var vanskelig å være høyremann på arbeidsplassen. – Å jo, det var mange skubb å få, men jeg har alltid holdt på mine meninger. Fagorganisasjonen er en ting, en arbeiders politiske mening er noe annet, svarte han.

Under fløterkonflikten i Henåa i 1930-årene ble situasjonen tilspisset. Helgesen sto, som god høyremann, på skogeierens side. Det likte hans gamle fag-

Johan Helgesen i Rud kapell, der han var kirketjener fra innvielsen i 1917 og til han var over 80 år. Da overtok hans sønn Edvart.

foreningskamerater dårlig, og da var «skubbing» bare forbokstaven. To av hans sønner, som fulgte sin fars linje, ble kastet i elva under konflikten. Men det hører med til historien at sønnene senere ble gode sosialdemokrater.

Kirketjener

I mange år arbeidet han for å få bygget kirke på Drolsum. Han var dypt religiøs og avhengig av nattverd. Veien til Heggen var lang, og han var både glad og stolt da Rud kapell ble vigslet 27. september 1917 av Christiania-biskopen Jens Frølich Tandberg. Gjestene samlet seg på eiendommen til Maren og Johan Helgesen, og derfra gikk de i prosesjonen til kapellet i nydelig høstvær. Han var kirketjener i Rud fra innvielsen og til han var over 80 år, en stilling han ivaretok med stor omhu.

For Johan Helgesen skulle søndagen være både hellig og hviledag. Dersom han ikke kom til kirken, var det fram med bibel og salmebok søndag formiddag. – Da var familien samlet og far ledet oss gjennom samlingen, har barna fortalt. På småbruket var det forbud mot arbeid på søndager. Selv om høyet var tørt, var det ikke snakk om å få det i hus. Men desto lengre og hardere var hverdagene på småbruket.

Kortspill var ikke god tone i det kristne miljøet på 20-tallet. Men Johan elsket kortspill og regnet med syndsforlatelse. Han samlet familie og venner rundt kortbordet uten å ha dårlig samvittighet. Presten var en hyppig gjest hos Maren og Johan. Han kom gjerne rett opp jordet og forbi stuevinduet. Det gjorde han også under et kortspillag. Da samlet Johan kortstokken sammen i duken og feide den under kommoden.

Johan Helgesen hadde en lang arbeidsdag, var småbruker med melkekuer, politiker og kirketjener og hadde mange små barn. Hvordan fikk han dagen til å strekke til? Det er ikke rart at Maren i folketellingen i 1900 står oppført som «Gårdmandskone. Sysselsatt med hus- og fjøstell».

Attesten fra Drammenselvens Papirfabriker er datert 25. mai 1900.

KILDER:

Johan Helgesen var min bestefar. Opplysningene er fra samtaler med mor og flere onkler, samt fra en artikkel i *Buskerud Blad* 17. januar 1934.

Sokneprest Bogerud

– en omsorgsfull og livsglad forkynner med praktisk sans
Glimt fra forhenværende sokneprest Per Bogeruds virke i Modum 1950–64

«Glede uten Gud ei finnes...»

... uten Gud ei finnes fred». Salmen med disse kjente strofene stod som et ufravikelig motto i min fars prestegjerning. Allerede fra seksårsalderen hadde han stukket ut kursen for sitt liv: Det var prest han ville bli. Han skriver i et brev til meg november 1960: –«Jeg var i den lykkelige situasjon at fra jeg var liten gutt, hadde jeg min plan klar. Forholdene var alt annet enn opplagte. Men for Gud er ingen ting umulig. Så har jeg etterhånden lært å legge alle ting frem for Ham.»

Da fars liv ebbet ut 30. desember 1973, hadde han nådd sitt store mål: Å få glede seg med de glade, og trøste og hjelpe alle dem som lever i nød og sorg.

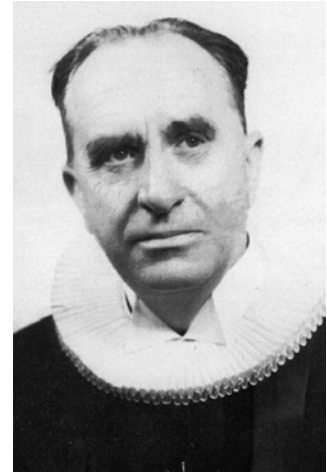
Praktiske gjøremål i kø

Etter en lang togreise fra Sørlandet – fylt av atskillig spenning omkring reises mål – kom sokneprest Per Bogerud og hans familie til Modum en sen kveld 14. august 1950. Det skulle vise seg at Heggen prestegård, med mange års manglende vedlikehold blant annet som følge av krigsårene, sårt skulle trenge en betydelig oppgradering. Den første tiden, ja, faktisk i alle fars år som sokneprest i Modum, ble det en kamp om å få Det kongelige Kirkedepartement til å bevilge penger til restaurering av så vel hovedbygning som driftsbygning. Det hører med til denne «historien» at da håndverkerne gikk til verks, måtte deler av kontorgulvet bæres bort i bøtter! Verst var situasjonen i fjøset, hvor en dyretragedie var nær ved å skje: Jernbjelkene i gulvet var gjennomrustet!

Ultimatum

Takket være min fars innstilling om aldri å gi opp, i tillegg til hans praktiske sans, fikk prestegården i årenes løp en standard som gjorde husstellet enklere for min mor. De omfattende utbedringene førte også til at oppvarming av hovedbygningen ble atskillig mer effektiv vinterstid. Aller verst var det at vannforsyningen til hus- og dyrebruk var prekær. Når kyrne skulle ha vann, måtte privat vannforbruk reduseres. I motsatt fall ble vanntrykket borte. Søknader ble gang på gang sendt til Kirkedepartementet, som like mange ganger avslo på grunn av manglende midler. Da reiste «presten Bogerud» resolutt inn til Departementet, der han stilte et ultimatum: Enten kjøre vann

året rundt til hele be-
setningen pluss to hus-
holdninger, eller bevilg-
ning til ny vannled-
ning! – Jeg hadde med
meg planer og om-
kostningsoverslag, og
denne gangen fikk jeg
respons omgående,
skriver far med tilfreds-
het i sin beretning om
de 14 årene i Modum.
Departementet stilte kr.
10 000,- til disposisjon!
I løpet av få uker var
«vannsaken» lykkelig
løst for både «folk og
fe»!

Sokneprest Per Bogerud.

Prestens hverdag

I krigsårene i sin sørlandsmenighet hadde soknepresten mang en gang en tung bør å bære: Gjennom Norges Røde Kors mottok han atskillige dødsbudskap om sjømenn som var blitt torpedert av tyske krigsskip og omkommet. Det falt i prestens lodd å overbringe familiene de mange dødsbudskapene. Min far hadde en egen innlevelsesevne og kunne således forstå og støtte de pårørende. Han måtte i hele sin prestegjerning – i Alta og Kåfjord i Finnmark, Dypvåg og Flosta på Sørlandet og til sist i Modum, den ene dagen være deltakende i de pårørendes sorg, for den neste dagen å være glad med dem, som hadde noe å glede seg over. Det er bare slik en prests hverdag er. For far var det et kall å vise medmenneskelighet.

Kirken den er et gammelt hus...

Fars virkedager i Modum var fylt av mange åndelige utfordringer, som ofte fikk utløp i nybrottsarbeide. Også Heggen hovedkirke var moden for vedlikehold, som ikke var ivaretatt som følge av krigen og lite med penger til bevilgninger. Men takket være velvillig innstilling hos kommunen ble det installert elektrisk oppvarming i hovedkirken til erstatning for «utbrente» vedovner. Samtidig ble kirken «vasket ned» innvendig da ovnene hadde forårsaket soting

Konfirmanntilde Heggen 1960.

gjennom mange år. Vaskingen var ikke før kommet i gang, før vakre malerier kunne skimtes på himlingen. Da slo far alarm til Riksantikvariatet, som sporenstreks sendte sin fargeekspert Finn Krafft. Han var klar i sin faglige bedømmelse: Her gjaldt det å fare varsomt frem med takmaleriene! Fargeeksperten anbefalte derfor å vaske himlingen med parafin. Takket være hans gode råd har menigheten siden den gangen kunnet glede seg over den vakre utsmykningen!

Under en inspeksjon av kirkens tilstand ble det oppdaget pil råtne takbjelker som kunne være til fare for menigheten. Deler av taket stod i fare for å skli ut. Nå gjaldt det ikke å være rådløs: Kommunen ble alarmert og omgående bevilget den kr. 30 000,- til utskifting av deler av takkonstruksjonen. Som om ikke takets dårlige beskaffenhet var nok, måtte også en del treverk i kirketårnet skiftes ut. Igjen var kommunen «rundhåndet»; denne gangen med en bevilgning på kr. 25 000,-! Tårnet hadde i alle år vært dekket med skjemmende sinkplater, som nå ble skiftet ut med kopperplater. Disse ga tårnet et smekrere utseende.

På denne tiden arbeidet far med tanken om å flombelyse Heggen kirke. Prosjektet ble delvis finan-

siert gjennom privat innsamling, men et restbeløp manglet. Da tilbød en av Modums tidligere sognebarn, sangeren Olav Werner, å holde en konsert til inntekt for tiltaket. Konserten innbrakte de manglende midlene, og julaften 1958 ble «kronen satt på verket»: Kirken ble synliggjort på lang avstand i flombelysning! Plutselig lå Heggen kirke der som en åpenbaring og en symbolsk understrekning av en velkjent formaning: Kom til meg, alle dere som har tungt å bære!

... og kirkegjengerne kom!

Når sant skal sies, var det ikke akkurat kø utenfor Heggen kirke når kirkeklokkene ringte inn til søndagens gudstjenester! Her så far en ny utfordring: Kirkebuss! Ikke før var ideen blitt unnfanget, før han inviterte bygdens busseiere til en rådslagning i prestegården. Deltakerne viste godvilje, men med ett forbehold: Det måtte være økonomi i prosjektet! Men far så bare muligheter, mens problemer var til for å løses! Under forhandlingene tilbød han en bestemt pris pr. tur, slik at ingen skulle løpe noen risiko. Han tilbød seg også, ved eventuelt underskudd, at dette skulle bæres av Kirkebussen ved ham selv. Mulig

overskudd skulle tilfalle «busskassen». Partene skiltes under enighet om å sette i gang med kirkebuss. Ordningen ble «prøvekjørt» vinteren 1952. Den første kirkebussen var fullt belagt, og nok en buss måtte settes inn!

Men interessen for kirkebuss måtte holdes ved like: Det ble laget billettehefter i serier på 10 turer a kr. 15,-. 35 menighetslemmer kjøpte i starten slike hefter, mens «løsgjengere» som far kalte det, måtte betale kr. 2,- pr tur. Billetteftene solgte han der han fór omkring i menigheten! For å trygge kirkebussens økonomi arrangerte han også en gjettekonkurranse (hva premiene var, vites ikke!), som ga kr. 1 500,- til et driftsfond. Etter at ordningen hadde «gått seg til», ble det kjørt to busser til hver gudstjeneste i Heggen kirke; ved høytider opptil 5 busser! Det hjalp godt på oppslutningen og økonomien at kjøreruten ble lagt om Modum Bad, Vikersund Bad og Modumheimen. – Dette var en god begynnelse. Det var jo dem som spådde at dette ikke ville vare ved. Men de ble heldigvis til skamme, skriver far i sin avskjedsberetning.

Menighetsbladet

Menighetsbladet, som ble utgitt av menighetsrådene i Modum, var også ett av sokneprest Bogeruds mange «hjertebarn». Sognet er stort og for å nå flest mulige lesere, la han vekt på å ha et regelmessig tale-rør. Hans drøm var at menighetsbladet skulle nå inn til alle hjem i bygden, men i sin beretning beklager han at han ikke hadde våget å satse på et slikt prosjekt, som ville kreve en trygg økonomi. Derimot resulterte innkrevning av kontingent over girokonto i at innbetalingene kom mye raskere inn! Utgivelsen i sitt begrensede omfang var derved sikret.

Ungdommens beste venn

Min far lot seg tidlig i sin prestetid rive med i ungdomsarbeide. I slutten av perioden som sokneprest i Dypvåg og Flosta, viet han mye av sin tid til konfirmanter og ungdom generelt. Han var den første av landets prester som gikk i gang med sommerleir for konfirmanter. Det var i 1947. Leseren bør merke seg at han som 51-åring ikke akkurat var noen ungdom lenger! Men hadde han først fått en ide som han trodde på, måtte den utprøves. Han allierte seg med flere kolleger, lærere og ungdomsledere, som engasjerte seg i de årlige sommerleirene. De ble arrangert på Strandheim, Nærnes i Røyken. Leirstedet ble ledet av Nils Seim, en namngjeten omsorgsperson, som i årene etter krigen «holdt hus» for unggutter med behov for omsorg på et fredelig sted om sommeren.

Konfirmantleirene, som utgjorde et supplement til konfirmasjonsforberedelsene, ble videreført i fars Modumtid. Leirene var så populære at tidligere konfirmanter kom igjen, år etter år. Og far hadde sans for markedsføring: Takket være kommunal støtte fikk han bevilget et mindre beløp til filming av livet på disse leirene. De første årene reiste han rundt i byg-

Fra venstre: sokneprest Bogerud, prost Norseth, kallskapellan Riiber, residerende kapellan Hansteen i Snarum kirke 1961.

den og holdt filmfremvisninger, som tidligere leirdeltakere og årets konfirmanter kom for å se. Samtidig fortalte far og hjelpeprest Sven Eeg om spennende leirdager. – Jeg har de rikeste minner fra disse konfirmantleirene, fremhever far i sin beretning om «rikets tilstand».

Ungdomsprest

Stor var fars glede, som menigheten delte med ham, da cand. teol. Kjell Otto Halvorsen søndag 26. oktober 1952 ble ordinert i Heggen kirke av biskop Bjarne Skard. Halvorsen var blitt tilsatt som ungdomssekretær/ungdomsprest. Forut for tilsetningen måtte lønnsforholdet være avklart. Fars talent som «problemløser» kom til sin rett igjen: På begynnelsen av 50-tallet var det ennå vanskelig å få kjøpt bil, men det var ingen hindring. Far skriver i sin beretning: «Det ble å ta sykkelen fatt, og på min ferd besøkte jeg samtlige bedrifter, forretninger og «formuende» personer, for å lodde interessen for å støtte menighetens tilsetting av ungdomsprest. Og i takknemlighet legger han til: «De fleste bedrifter ga tilsagn om årlig støtte, enkelte sågar for 3 år ad gangen.»

Det fremgår videre av fars beretning at kommunen nok en gang viste storsinn og lovet kr. 2 000,- pr. år i støtte til stillingen som ungdomsprest. Etter 2 ½ år valgte ungdomspresten å ta imot et kall som hjelpeprest i Antwerpen sjømannskirke. Sikkert med vemod skriver far videre: «Den lønnen vi kunne tilby

ungdomspresten var så altfor liten. Dessuten viste det seg at det i det lange løp var vanskelig å skaffe ytterligere midler. Optimist som far alltid var, konkluderte han: «Den korte tiden var ikke resultatløs.» En ny innsamlingsaksjon måtte således skrinlegges.

Diakoni

Diakoni var til å begynne med et fremmed begrep for mange på denne tiden. En ide fra tiden med ungdomsprest ble tatt opp igjen: Innføring av en diakonstilling. Omsorg i ordets videste forstand er vel det som i dag dekker feltet diakoni best. Forslaget ble lagt frem for Heggen menighetsråd, som stilte seg positivt til ansettelse av en diakon. Men aller først måtte saken utredes og finansiering måtte være i orden. Både ordfører og rådmann engasjerte seg, og enden på det hele ble at kommunen besluttet å opprette en diakonstilling, kombinert med klokkestillingene i Heggen og Vikersund.

Diakonen ble behørig ønsket velkommen ved en gudstjeneste i Heggen kirke, og om ettermiddagen ble det holdt velkomstfest i Åmot kapell. Den nye stillingen ble godt mottatt av bygdefolket og forståelsen for en diakons arbeid økte etter hvert. Tilbudet ble holdt «varmt» gjennom diakonihelger, som samlet ekspertise innen feltet diakoni. «Måtte denne gavnlige institusjonen få leve og stadig vinne mer og mer innpass i bygden,» var fars oppriktige ønske, slik han understreker i sin beretning. Han var glad i Modum og ville alle moingene det aller beste.

Sjelesørger på Modum Bad

Islutten av 50-årene ble Modum Bads Nervesanatorium opprettet, og far hadde den glede å være knyttet til sanatoriet som sjelesørger hele tiden. Den geistlige delen av sjelesorgen var hans ansvar. Oppgavene omfattet ukentlige andakter og deltakelse i hver ukes «store fredagskonferanse», med etterfølgende sjelesørgeriske samtaler når noen av belegget ønsket det. Han forrettet dessuten ved nattverdsgudstjenester, som alltid hadde stor søkning. Far og sanatoriets leder, den legendariske overlegen Gordon Johnsen, hadde et nært samarbeid også om menighetsoppgaver. «I dyp takknemlighet minnes jeg det gode vennskap jeg fikk stå i til overlege Gordon Johnsen,» understreker far i sin beretning.

Kirken og idretten

Da far kom til Modum, ville han gjerne føre videre praksisen med sportsgudstjenester i starten av hopprennene i Vikersundbakken. Men for ham føltes tiltaket nærmest som en fiasko: I det første året møtte kun 11 tilhørere, inkludert prestefamiliens 4 medlemmer, kirkens funksjonærer og et fåtall eldre kvinner. Den dårlige tilslutningen fortsatte i de nærmeste årene. Dette medførte at far ble enig med rennledelsen om at det ville være mer gagnlig å holde andakt i bakken i stedet. Far så her en ny mulighet for Kirken: Hvor-

for ikke komme sportspublikummerne i møte på deres arena? Selv om far ble anmodet om selv å holde frem med andaktene, mente han at en yngre mann burde være bedre egnet til å ivareta denne oppgaven (kvinnelig prest var jo den gangen utenkelig). Ordningen ble derfor slik at hver vinter alternerte frivillige personer om å holde andakt som del av hopprennets offisielle åpning.

Far kunne også glede seg over god kontakt med Modums idrettsungdom og dens ledere. Han tok del i samtaleaftener i Vikersund Idrettsforenings klubblokale, og en lørdags aften åpnet mor og far prestegårdens dører for «et idrettsting». Her var også Carl Krohn-Hansen, Bisdømmerådets idrettslige «talsmann» representert. Far var alltid opptatt av «en sunn sjel i et sunt legeme», og det bedrøvet ham derfor at det i Vikersundbakkens tilskuerskare årlig ble konsumert merkbart med alkohol, med dertil hørende «uro og støy». Dette fant han upassende, så nært kirken og gravlunden. Han berømmet alltid det sportslige, men han syntes at ærefrykten for Guds hus og de døde ble neglisjert. Far var heller ikke glad for alt søndagsarbeidet som ble utført i tilknytning til Vikersundbakken. «Men heldigvis – så vidt jeg vet – ikke under gudstjenestene,» konstaterte han med behersket glede. Om alt dette og de store «sammenstimlinger» på søndager trekker far følgende konklusjon: «Jeg er redd for at disse forhold vil komme til å volde vanskeligheter i fremtiden nu når bakken bygges ut i «verdensformat». (Sitatet er hentet fra fars beretning datert 01.06.65). Han hadde evnen til å se fremover også.

Storstilt menighetsaksjon

Som mange andre steder i Norge, ble det i 1958 også i Modum arrangert en menighetsaksjon. Menighetens tre prester, sammen med en bredt sammensatt forberedende komité, planla alle detaljer, som skulle ivaretas i løpet av aksjonsuken. Ulike møter og samlinger ble holdt. Siste aksjonsdag var Heggen kirke overfylt, og mange kom ikke inn. Til nattverdbordet var det stor søkning; flere for første gang, kunne sokneprest Bøgerud med glede konstatere. Det var som om en vekkelsens vind strøk over Modum den gangen. Så kom «nedturen», og far skriver: «Dessverre ble det med dette blaffet, da en manglet folk til å følge opp aksjonen.» Som aktivt delaktig i planlegning og gjennomføring var nok dette en stor skuffelse for sognets prester og de mange moingene som hadde «lagt sin sjel» i forarbeidet med menighetsaksjonen.

Jeg finner det naturlig i dette tilbakeblikket å referere fars oppsummering av menighetsaksjonen. Til tross for aksjonens «engangstilfelle» hadde den satt sine spor, som også utgjorde spor som far satte i all sin gjerning:

Men vi hadde uten tvil en besøkelsestid under menighetsaksjonen. For mitt vedkommende var det så mange

andre krevende oppgaver som trengte seg på, at jeg ikke maktet å føre saken videre. Men sikkert er det, at mange er de som med glede og takk minnes de rike dager da hele Modum stod i aksjonens tegn, og der kom folk, kveld etter kveld, for å få noe for sin sjel. Aksjonen satte uten tvil merker i mange sinn og flere var nok dem som kunne ha kommet til liv i Gud, om vi bare hadde brent mer for dem og hadde vist dem den rette omsorg! Jeg husker jeg så folk komme til oppbyggelige møter, som de tidligere ikke hadde oppsøkt. En av disse vet jeg kom til liv i Gud før Herren kalte ham hjem.

Fars evaluering av menighetsaksjonen kan stå som et vitnesbyrd om at han – fullt og helt – var fast i sin gudstro! Han levde og handlet etter den planen han hadde lagt allerede i sine yngste år.

Min mors rolle

Jeg kan ikke avslutte denne tilbakeskuende «krønike» uten å nevne mors rolle i «team Bogerud». Som prestedatter visste hun fra sitt barndomshjem, først i Fyresdal og senere i Askim, hva som kreves av «prestefrua», som ansvarlig for en stor prestegård og et gjestfritt hjem – åpent for misjonsforeninger, menighetsmøter, biskoper på ukelange visitasbesøk og langveisfarende emissærer. Jeg husker særdeles godt et besøk som den omstridte og namngjetne teologen og forfatteren Ole Hallesby en gang avla i Heggen prestegård. Han gjorde med sitt markerte vesen et uutslettelig inntrykk på en ung prestesønn. Mor engasjerte seg gjerne med opplesning av meningsfylte fortellinger, og med hennes bakgrunn som pianolærer, falt det lett for henne å spille til sanger på ulike arrangementer rundt omkring i menigheten. Hun var en verdifull rådgiver for far i hans krevende gjerning og stod ham alltid bi – så vel i medgang som i motgang.

Farvel i takknemlighet

Her jeg sitter og skriver, minnes jeg mange «lykkliga da'r» hjemme hos mine foreldre, og jeg blader i fars siste nummer av Modum Menighetsblad. Som redaktør «satte han strek» i nr. 7/juli 1964 med en førstesidehilsen under overskriften «Takk og farvel». Det var så likt ham: Om det så gjaldt bare en ubetydelig håndsrekning som ble gitt far, kvitterte han alltid

med en takk. Men aller mest takket han sin Gud for at han hadde fått tjene Ham gjennom et meningsfylt liv. Det var også likt ham på fallrepet å minnes og takke spesielt all ungdom han hadde møtt i Modum menighet. Slik formulerte han sin avskjedstakk i menighetsbladet:

Jeg tenker på de mange konfirmanter: Mitt første kull i Alta i 1927, det siste der i 1933, de 17 kullene mine i de to sørlandsmenighetene, Dypvåg og Flosta. Men de fleste konfirmanter fant jeg nok her i det folkerike Modum. Varm om hjertet blir jeg når jeg minnes de glade dager på Strandheimleiren sammen med vår venn Nils Seim – helt tilbake til 1947. Her kjenner jeg vemod og øyet dugges ved tanken på at de minnerike leirdagene, vil jeg kanskje aldri mer få oppleve. Men mine tanker og bønner går tilbake til de unge som jeg fikk være sammen med på sommerleirene. Jeg blir ung og glad med de rike minner, som jeg alltid vil lukke inn i mitt sinn.

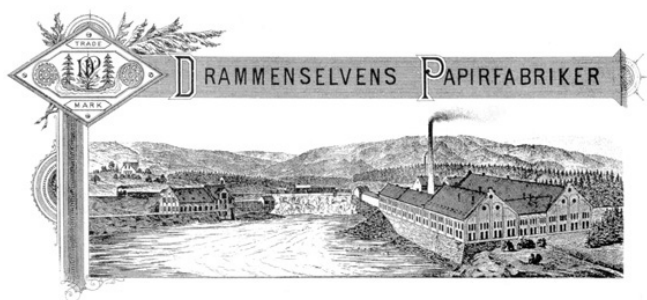
Etterskrift

Per Bogerud ble sommeren 1964 av helbredshensyn innvilget avskjed i nåde. Han og min mor (Ingrid) bosatte seg på Nøtterøy syd for Tønsberg. Her vant far, gradvis, en vesentlig del av sine krefter tilbake. Han fungerte som vikarierende prest i flere menigheter, som stod ledige i påvente av tilsetting av ny prest.

Per Bogerud lot seg etter hvert utrettelig engasjere som sekretær i Det Norske Bispemøtets utvalg for «Sjelesorg blant hørselsvekkede» (han hadde selv sterkt nedsatt hørsel). Han besøkte en rekke menigheter, sykehus og institusjoner, hvor han talte de hørselsvekkedes sak, og veiledet i bruken av tekniske hjelpemidler. Som ledd i dette arbeidet foretok Per Bogerud også studiereiser til Danmark, Sverige, Finland og Tyskland. For sin mangeårige innsats som menighetsprest og sitt arbeid for hørselsvekkede, ble Per Bogerud i januar 1972 av daværende biskop i Tønsberg, Dagfinn Hauge, overrakt Kongens for-tjenstmedalje i gull.

Per Bogerud døde 30. desember 1973. Hans kone, Ingrid Bogerud, gikk bort 26. oktober 1979. Begge ligger begravd på Nøtterøy kirkegård.

Mannen som førte den moderne treforedlingsindustrien til Drammensvassdraget

Jørgen Henrik Meinich ble født i Søndre Land 24. mars 1820 og vokste opp på slektsgården Kronviken ved Randsfjorden. Etter skolegang i Skien og examen artium i 1839 studerte han jus og ble cand.jur. i 1845. Meinich giftet seg 19. november 1847 med Claudine Birgitte Gulbranson. Han tjenestegjorde en tid som sorenskriverfullmektig på Ringerike og var deretter ansatt i Finansdepartementet, inntil han i 1853 trakk seg tilbake og bosatte seg på sin eiendom, Bjølsen ved Akerselven, rett utenfor Christiania.

Jørgen Meinich var en foregangsmann innen norsk treforedling og en pådriver i utnyttningen av vannkraftressursene i østlandsområdet elver for industrielle formål. Den juridiske virksomheten måtte etter hvert vike for et stadig sterkere engasjement innen industrien. På Bjølsen anla Meinich i 1865 et lite tresliperi – Bjørsheim Træsliiberie – som var Norges andre i sitt slag. Tremassen ble hovedsakelig levert til Bentse Brug (Drewsen & Søn) som to år tidligere hadde brakt denne teknologien til Norge. Meinich var også medeier i Bentse Brug.

I 1866 medvirket Meinich til opprettelsen av Agerselvens Brugseierforening og var gjennom de første 25 år foreningens formann. På foreningens vegne førte han forhandlingene med Nordmarkas eier, baron Harald Wedel Jarlsberg. Forhandlingene førte til at vannrettighetene ble overdratt til brukseierne, som også medvirket til å sikre Kristianias økende behov for drikkevann.

Som nevnt ble Jørgen Meinich tidlig en foregangsmann innen norsk treforedling. Høsten 1872 gikk han i kompaniskap med Harald Lyche, Abraham Simers Kiøsterud og Harald Heiberg fra Drammen, som i 1856 hadde overtatt haugianernes Eker Papiirmølle – i de tidligste tider kalt Den Eegerske Papiir Fabrique

– på Fredfos ved Vestfossen i Øvre Eiker. Det viste seg snart at dette anlegget ikke hadde muligheter for utvidelse i særlig grad. Jørgen Meinich var en fremsynt mann som tidlig innså at dersom man ville drive det til noe innen treforedling, var det av avgjørende betydning å skaffe seg kontroll over vannkraftressurser. Ved overtagelse av eiendommene Ilaug og Skredsvik ved Geithusfossen i Modum skaffet konsortiet seg både vannkraft og byggetomt for det som skulle komme til å bli Nordens første, moderne integrerte tresliperi og papirfabrikk. Selskapet Ekers og Giethuus Papirfabriker ble grunnlagt 19. mars 1873. Meinich ble valgt til «Formand for Bestyrelsen». Dette var utvilsomt rett mann på rett plass – og til riktig tid. Den nye fabrikk på Geithus produserte det første papirarket 20. desember 1876. Firmanavnet ble i februar 1879 forandret til A/S Drammenselvens Papirfabriker. Meinich hadde vervet som styreformann til sin død.

Fra 1885 til 1908 var Meinich formann i direksjonen for Kongeriget Norges Hypotekbank. Han var medeier i Nydalens Compagnie der han ble valgt inn i direksjonen i 1868 og var direksjonens formann fra 1896 til sin død. Utover dette hadde han verv i Selskabet for Norges Vel og Styrelsen for Norges Statsbaner. Før byutvidelsen i 1878 var han medlem av herredsstyret i Aker (ordfører 1875–1877) og senere medlem av bystyret i Kristiania. Meinich ble utnevnt til ridder av St. Olavs Orden i 1873 og fikk kommandørkorset i 1879. Han var også kommandør

Maleri av Meinich.

av Dannebrogordenen og ridder av den svenske Nordstjärneordenen.

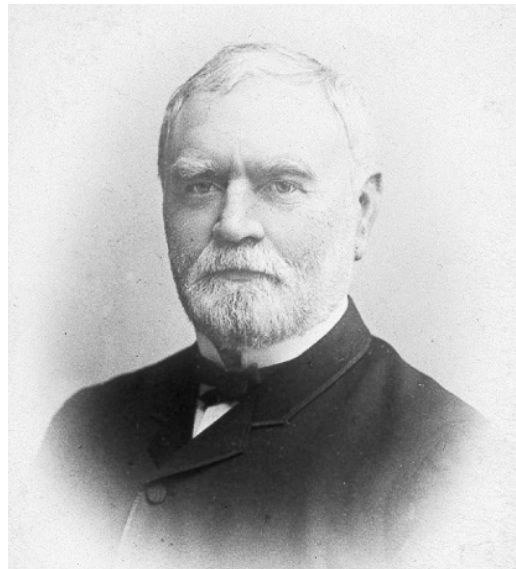
Men det var i treforedlingsindustrien han satte sine dypeste spor, og Drammenselvans Papirfabrikker må betraktes som hans livsverk. Gjennom de 38 år han virket for bedriften, utviklet den seg voldsomt. Anlegget på Vestfossen brant ned i 1878, mens fabrikken på Geithus var i drift frem til sommeren 2006 – de siste årene under navnet Nordic Paper Geithus AS.

Siste gang Meinich møtte i fabrikkens direksjon var 8. august 1911. Møtet fant sted på Geithus, og det heter at Meinich selv førte protokollen – som vanlig.

Jørgen Henrik Meinich ble 91½ år gammel. Han døde på Bjølsen 8. september 1911 og ble gravlagt i Vår Frelsers Gravlund i Kristiania.

Den siste papirmaskinen ved Drammenselvans Papirfabrikker stanset for godt kl. 12.00 fredag 29. juni 2006.

KILDER:
Drammenselvans Papirfabrikers arkiv.
Internett

Jørgen Henrik Meinich.

Arnt Berget:

Ekstremvær for 130 år siden

På småbruket Nedre Haugen ved Snarumselva rett over for Snarum Koboltverk bodde Johan Guliksen Haugen f.1845. Han livnærte seg som snekker ved siden av jordbruket og har etterlatt seg en notisbok med notater om været og andre viktige hendelser i 1870- og 80-åra. Haugen ble fraflyttet og tilplantet med skog på slutten av 1950-tallet. En av de siste som bodde der, Per Hansen, har gitt meg denne notisboka. Her kan en lese om ekstremvær for 130 år siden før noen hadde hørt om global oppvarming og CO₂-utslipp:

1877 var den strengeste vinter nogen kan oppleve i Norge. Jeg hadde utført Dører og Vinduer til Modum Bad og under befraktingen av disse nedover Snarumselven den 14 mai, måtte vi trække våre sager over isbroen i BØEN-STØEN. Per Kaggestad kjørte mine Dører og Vinduer med hest og slæde fra Opkjørelsen til Badet. Sneen laa i en alens dybde der ude.

Med andre ord var det over en halv meter snø og sledeføre midt i mai, og isbrua ved fergestedet Bøenstøen lå fremdeles! Videre skriver han:

Sommeren derefter var så dårlig at ingen kan mindes så liden avling.

Året etter derimot, var vinteren mer lik våre dagers vintre. Sitat fra boken:

Aar 1878 var en fortreffelig Winter da det ikke sneede fra nytaar til den siste uge i Marts maaned. I mitten av Februar blev det mildveir med saa overmaade mild Luftning som det skulde været de sidste dage i April maaned. Det var endog en dag sidst i Februar at jeg saa en hel sværm med mygg som holdt sig fortreffelig lystig i det behagelige veir.

Ikke et eneste snøfall fra nyttår til 29. mars har vi vel aldri opplevd i dette århundret! Men 29. mars kom snøen, da skriver han:

Det sneede i tre dage og dem forteller at inde i Holleispiren er den faldentil på den tredie alens dybde.

1878 var nok et bra år for jordbruket, for han avslutter med:

Den 3 juli fik vi indhød vordt Høe og vi fik saa meget deraf at vi ikke fik det ind i vaare lader! Den 5 august skar jeg vaar Byg.

Arnt Berget:

Bombefelle på Vikersund bad

Foran fra venstre: Steinar Ødegården, Narve Båsum, Knut Vik, og Arvid Dalen. Bak: Thorbjørn Bye, Steinar Justad, Anders Svendsby, Ole Lien og Johansen. Disse karene var med i vaktstyrken som rykket inn på Vikersund bad.

Vikersund bad var Gestapos hovedkvarter i Modum under krigen, og under evakueringen etter tyskernes kapitulasjon ble det lagt ut en bombefelle for de norske styrkene i ren terrorstil.

Denne ble avdekket av Heimefrontens vaktstyrke, som overtok bygningene. I kjelleren under den søndre bygningen fant de en kasse med 25 kilo dynamitt. En tennperle med lunte var stukket inn i en av dynamittgubbene, og enden av lunta plassert inntil et tent stearinlys. Til alt hell hadde tyskerne hatt hastverk under evakueringen og bare plassert lyset stående på gulvet uten noen stake. Kanskje hadde de smelt kjellerdøra litt for hardt igjen i hastverket, for lyset hadde veltet og trillet litt vekk fra lunta. Hvis dynamittladningen hadde eksplodert med fullt av heimefrontsoldater inne i og omkring den store murbygningen, ville nok mange liv gått tapt.

Heimefrontsoldater fra Modum marsjerer mot Vikersund bad. Vi gjenkjenner Torbjørn Bye, Einar Hæhre og Ottar Hæhre.

KILDE:

Steinar Ødegården, soldat i vaktstyrken.

Tømmerfløtingen i Kvernelva

Tømmermåling ved Kvernelva.

Fra venstre: Odvar Bolstad, Per Korsbøen, Helge Amundrud, O. Hov, Thure Lund og Medrud.

Kvernelva

Kvernelva kalles elva som renner fra Håvaldsrudtjern på Finnerudskogen til Korsbøentjern i Snarumselva. I dag har elva ingen særlig betydning bortsett fra at den er en viktig gytebekk for fisken i Snarumselva. Men tidligere hadde denne vesle elva, som nærmest er en stor bekk, stor betydning for lokalsamfunnet på vestre Snarum. På et kart fra 1816 er to møller eller kverner avmerket. Den ene lå i fossen ut fra Håvaldsrudtjern og ble nok brukt av plassene Håvaldsrud, Medrud og Finnerud som lå i hver sin kommune, for her oppe er hjørnedelet mellom Modum, Krødsherad og Sigdal. Den andre kverna tilhørte gårdene Svendsby og Korsbøen og lå i fossen ved veien til Ødegårdene. I «Øgarn», som snaringene sier, var det på slutten av 1800-tallet 5 småbruk. Nå er to av dem borte, de andre er feriesteder.

Da Snarum koboltverk startet drift i Svendsbyklevgruvene i 1830-åra, bygde de knuseverk i Kvernelvfossen, og mølla ble fjernet. På denne tiden ble trolig de to husmannsplassene Øvre og Nedre Kvernelven også etablert. Herfra har familiene Olufsen og Hansen på Kløtgefoss og Snarum sine aner. Oppe ved den gamle bygdeborgen fra folkevandringstiden lå det også en husmannsplass. Berte Briskemyrplassen som bodde her, sultet i hjel, fortalte Hjørvar Grøstad.

Litt nedenfor lå Heggebekkplassen, og lenger syd Hølabråtan. Her vokste originalen «Svendsbyskomakeren» opp. Han var kjent for noen merkelige avgjørelser den tiden han var ansatt i politiet: Under et skirenn i Gustadbakken begynte to karer å slåss så

blodet skvatt. På spørsmål om hvorfor han ikke grep inn, svarte politimannen: «Slagsmål ser jeg på som en privat affære!» På sine eldre dager livnærte han seg som skomaker og urmaker. Han ble litt for glad i alkohol og fikk stundom noen merkelige syner. En gang mente han å se styggen sjøl i toppen av ei gran og løstnet skudd mot denne.

På oversiden av Kvernelvfossen lå Føykjemoen. Her står husene fremdeles, men på de andre plassene er det bare tuftesteiner å se.

Driften ved knuseverket stanset i 1850-åra. Da ble ei sag etter hvert oppført på østsiden av veien. Ei trenne førte vannet fra fossen til et stort vannhjul som dro sagbladet. I 1925 ble vannhjulet erstattet med en røljemotor, men utnyttelsen av kraften i Kvernelva tok ikke slutt med det.

Tømmerfløting

Nedre del av Kvernelva hadde nok blitt brukt til tømmerfløting i en årrekke da eierne av Korsbøen og Svendsby først på 1900-tallet bygde ei tømmerrenne for å kunne benytte hele elvestrekningen til fløting. Renna, som var ca halvannen km lang, startet ved Håvaldsrudfossen og endte i Februkulpen ovenfor Skomakerfossen ved Ødegården. Den var nærmere to meter bred og lagd av tømmer og halvklyvvinger sammenføyd med 8 og 10 toms «rennespiker». Nå kunne også skogeiere i Sigdal sende tømmer ned Kvernelva og videre med Snarumselva. Hos Steinar Ødegården finnes en kontrakt mellom hans far Halvor og bonden på Hovlandsmoen, som måtte betale 100 kroner for fløting ned til Snarumselva. Med en høydeforskjell på over 100 meter måtte renna

2000 tyllfter tømmer kunne ligge på velta ved Heggebekk, klar til å fløtes ut den vesle Kvernelva.

bli bratt, noe som førte til stor fart på tømmeret og tilsvarende slitasje på renna. I tillegg hadde de problemer med at «Skaubøringene» moret seg med å slippe vannet i dammen. Halvor Ødegården, som hadde oppsyn med renna, måtte mange ganger sprengfly opp til Håvaldsrudtjern for å tette luka. Lønnsomheten ble dårlig, og i 1920 ble renna tatt ut av bruk I noen år fungerte den da som snarveg til Finnerudskogen. På denne tiden var det folksomt i Ødegården, her møttes skaubøringene og ramfossinger til fest og dans hver vår. Tresliperiet var i drift, og «kørja» som gikk på vaier over Ramfoss, var i hyppig bruk.

Fløtingen fortsatte i årene fremover, nå fra Skomakerfossen og nedover. Dammene ved Håvaldsrudtjern, Bjørmyr og Kvernelvfossen ble benyttet, for det var store tømmermengder, og det trengtes mye vann. I 1930-åra kunne det ligge opptil 3000 tylfter på Heggebekkvelta, derfor ble det temmelig hektisk når vannet ble sluppet. 20–30 mann og guttunger var i arbeid langs de mange svingene for å hindre tømmeret i å sette seg fast.

KILDER:

Steinar Ødegården, Guldbrand Næss og Thure Lund

Arnt Berget:

Kristian Foss

Aromarik tyttbær

En kar som hette Ludvig livnærte seg i sommerhalvåret mest med fiske og bærplukking. Han farta mye omkring i Holleia med fiskestang og bærsjann. En kveld kom han til Bjølgerudbua, der Kristian Foss lå på tømmerhogst. Ludvig var både frossen og sliten og ba pent om husrom for natta. Siden han sjelden eller aldri vasket seg, var han ganske illeluktende og dermed en lite populær overnattingsgjest hos tømmerhoggerne i området. Kristian syntes synd på fanten og lot han få lov til å ligge på hemsens. Utpå natta ble Ludvig nødig. Han vekket Kristian og ba om lov til å pisse på gulvet! «*Neigu kan du mige på gulvet lell,*» var svaret han fikk. «*Da må du sende opp bærsjannet som ligger i sekken min,*» sa Ludvig. Kristian så gjorde, og om litt sildret og rant det oppe på hemsens.

Da morgenen kom, tømte Ludvig sjannet ut gjennom døråpningen og stappa det ned i sekken igjen. «*Itte no rart at ingen tyttbær har så fin aroma som bæra hans Ludvig,*» sa'n Kristian.

De nære ting

Den 9. april 1940 drev Kristian Foss med tømmerhogst ved Øyvann. Han holdt på med å barke ei diger gran da Søren Hellum kom forbi. Han hadde store nyheter å fortelle: «*Norge er i krig, tyskerne har kommet til landet i dag!*» «*Jasså,*» sier Kristian, han var mest opptatt av sitt og fortsatte: «*Je lurar på å mye kubikk det er i denna grana je!*»

Men Søren ville ikke forlate temaet om krigen: «*Je trur itte penga våre blir noe verdt nå som vi har kommet i krig!*» Da våkna Kristian, han bråhivde seg rundt: «*Farin sprette å er det du sier, blir itte peenga mine brukane!*»

KILDE:

Fortalt av Sverre Skjeldbred.

Sulusa

Jeg var vikarlærer på den gamle Flattum-skolen på Drolsum vinteren 1958. Det var Jens Tandberg som var læreren. Sjøl hadde jeg «lærerinneposten», fem timer småskoleundervisning tre dager i veka.

Jens var godt voksen, noe uti sekstiåra og en pratanes og koselig kar. «Ja,» sa'n Jens en dag, «Tida går. Neste år har je jammen vært her i førti år!» «Ja, kom du hit straks du var ferdi' med lærerskolen a'?» sa je. «Nei, je gikk ut a' lærerskolen åre' før, så første lærerjobben min hadde je i Sigdæl. Je var enda tel lærer i skolen på Finnerudskauen. Det var my' som var ansless oppå der den tid, enn nå for tida. Men folk var koselie, og etter som je måtte losjere der, vart je i grunn godt kjent med folk, sjøl om je var der bare ett år.

Å så hadde dom respekt for lærer'n, veit du. Sjøl for en sånn jypling som meg! Så det hendte dom spørte mi om forskjellig. Je som var lærer, mente dom sku'ha greie på my' mer en alminnelige folk.

Je huser godt en gammel en der je losjerte, spørte mi åssan de' hadde si med sulusa (svala). «Du som er lærer,» sa'n. «Du veit vel håssen det har sei med sulusa om vinter'n? Je har nå hørt de'je, atte når det lir på høsten, å sulusa flokker sei, så søkker'a sei ner på bønn ta tjenna, åsså ligger a' der te' vår'n, å så kommer'a flyganes oppatt.»

Je prøvde å fortelle'n det je hadde lest mi te, at sulusa flaug hele veien tel Afrika om vinter'n, å var der te det vart sommar her att. «Å nei lell!» sa'n. «Åsså den vesle fuggel'n!». Så je trur itte'n trudde så my' på mi!» sa'n Jens Tandberg og lo.

Jeg har ikke sett denne folkelige forestillingen referert noen steder, helt til jeg kom til å lese noe mer systematisk i det store standardverket: «Historia om de nordiska folken» av Olaus Magnus, utgitt første gang i 1555. Olaus Magnus var for øvrig Sveriges siste katolske erkebiskop.

I det meget omfangsrige skriftet, inndelt i 22 bøker på til sammen ca 1100 sider, har den nittende boken, det tjueniende kapitlet overskriften; «*Om svalor, som dragas upp ur vattnet.*»

Etter først å ha gjort rede for at en oppfatning er at «svalorna byta um uppehollsart, dvs. draga til varmare trakter, redan då det så smått börjar arta sig til vinter», forteller han at fiskerne i vannene i Norden ikke så sjelden drar opp svaler, som «har pakkat ihop sig som i en hopgyttrad massa», dvs. en sammenpakket masse, nebb ved nebb, vinge ved vinge, fot ved fot for å senke seg ned i vannet.

Olaus Magnus' historieverk er kjent for sine fine illustrasjoner. Så også til dette kapitlet. Illustratøren har forestilt seg to fiskere som drar inn en liten landnot/dragnot med fugler i. Slike nøter var mye brukt både i ferskvann og saltvann helt opp i nyere tid.

Som i mangt annet Olaus Magnus skrev ned, refererer han til noe han har hørt av andre. Når bokverket ble gitt ut i Italia (Roma) vil en tro dette var tilfelle også for illustratøren.

Fenomenet bør derfor trygt kunne plasseres innenfor området «folkelige forestillinger om naturfenomener», som det ikke har vært så reint lite av.

Jeg husker f eks Karl Holter* herma etter en rukkedøl han hadde jakta hara sammen med, jeg trur det var straks før 1905; «Lomhund, » sa'n Eirik Jansgar'n, «det er *islandsk mus*, de' ser'u. Når dessa fæle vindane herja bortpå Island, då syga dei lomhund opp'i sjyn, å så regna dei ne'atte i fjello her!» I Valdres mente de til sammenlikning at den samme lomhunden, (lemen) var *russisk mus*, og at det var skodda som trakk den til værs. (Hermundstad 1985)

Viktigst i vår sammenheng er å notere seg hvor lenge slike forestillinger kunne holde seg, og at de kunne ha et temmelig stort utbredelsesområde. Olaus Magnus var født i Linkøping i 1490. Derfor må vi kunne tru at dette er forklaringer de holdt for sant også på Modum langt fram i tida.

For å bli litt privat helt til slutt: Det eneste muntlige frasagnet jeg har om en av mine tippoldeforeldre, han hette for resten Nils**, var at han holdt det for udiskutabelt at jorda var flat. «Det kan de da se sjøl, det!» sa'n. Og sett fra Drolsum, der han bodde, må en langt på vei kunne si seg enig!

* Karl Holter, f. 1884. Skuespiller og forfatter, bosatt på Åmot.

** Nils Ludvigsen Hære f. 1804

Det hvite huset ved Geithus torg

Geithus torg i 1915. Teilmans hus i forgrunnen til venstre.

Den hvite boligen som ligger ved torget i Geithus, har en meget spesiell forhistorie. Huset er omtrent 200 år gammelt og sto opprinnelig på Heggen. Det ble bygget av Christian Teilman, som var sogneprest på Heggen fra 1792 til 1813. Teilman fikk anlagt bygningen tett inntil hovedbygningen på prestegården med bare 1,5 m avstand, og med en gang mellom bygningene.

Teilman hadde planlagt denne bygningen som en livvøbygning for seg. Som en foregangsmann innen landbruket i Modum, og spesielt innen fruktdyrking, fikk han også beholde halvparten av prestegårdsjorda etter at han gikk av som sogneprest. Han hadde nok også tenkt at hans sønn Andreas skulle arve embetet. Slik gikk det imidlertid ikke. Men Teilman ble boende i sidebygningen til sin død i 1821. Bygningen ble stående på Heggen til 1862. Da ble den revet, solgt til jernbanen og flyttet til sin nåværende plass i Geithus. På denne tiden var nemlig anleggsarbeidene på Randsfjordbanen i full gang, og huset ble brukt som brakke for anleggsarbeiderne, eller «slusken» som de ble kalt.

I desember 1876 ble det første papir produsert

på A/S Drammenselvans Papirfabriker. Fabrikken trengte øvede arbeidere av alle slag, og de måtte for en stor del komme langveis fra. Mange kom fra Sverige. Fabrikken kjøpte da «Brakka», som huset ble kalt på denne tiden. Her ble kvinnelige arbeidere, papirsortererer, innkvartert i den første tiden.

Senere ble huset ombygget til familiebolig for funksjonærer. Her bodde i tur og orden ingeniør Christensen, kontorsjef Harald Hjorth og ingeniør Johannes Larssen, alle med familier.

På 1950-tallet ble huset bygget om til en tomannsbolig. Senere solgte fabrikken det til private. Og fortsatt står sogneprest Teilmans hus ved torget i Geithus.

KILDER:

Peter Bjerkeseth: «Hovedbygningen på Heggen», Modum menighetsblad, nr. 3, 1935

Roar Tank: «Tre hundreårs kirker og prester», Modums historie, bd I, 1952

Øyvind Haugen: Union Geithus – A/S Drammenselvans Papirfabriker. Lokalhistorisk Forlag 1993

Muntlige overleveringer fra ingeniør Johannes Larssen til datteren Torgunn

Ingar Hellerud:

Buskerud Landbruksskole

Et 50-årsminne

Det å begynne som elev ved Buskerud Landbruksskole var en stor opplevelse. Gården var stor, selv om den hadde vært langt større for en del år tilbake. Skolen hadde tradisjoner tilbake til 1912. I en periode i starten hadde det vært husmorskole på gården også. Gården hadde gitt navn til fylket den lå i.

Fram til 1958 hadde mange tatt sin landbruksutdannelse her, de fleste fra Buskerud fylke. De fleste elevene var menn, noen fra gårdsbruk, andre hadde ingen tilknytning til landbruket. Utover i 1950-årene begynte flere unge kvinner å søke til Buskerud. I året 1958 var det flere kvinner her som elever.

I 1958 finner vi følgende elever fra Modum ved landbruksskolen: Gerd Eli Overn, Asle Varsla, Randi Skretteberg, Per Norheim, Arne Strand, Asbjørn Andersen, Ingar Hellerud, Aase Hanna Fure, Thorbjørn Hartz, Arne Holm, Finn Holm og Kåre Dalby. Noen av disse elevene forlot landbruksskolen etter eksamen våren 58. Andre hadde ett år igjen på skolen. Og noen begynte på skolen høsten 58.

Vi som var elever ved landbruksskolen i 1958 kan se tilbake på en utvikling i landbruket vi aldri hadde drømt om.

Bygningene

Det var mange store bygninger på Buskerud, og de imponerte oss elever.

Internatet var fra 1912 og hadde tre etasjer.

Kjøkken og spisesal lå i 1. etasje i søndre del av bygningen. Her var Johanne Lunde bestyrerinne. Det var mange elevrom i bygningen, alle tomannsrom. Det var en stor bygning, med trapp til 2. etasje i begge ender. Det hendte nok i blant om kveldene at noen av elevene satte i gang vannkrig, og da ble brannslangen flittig brukt til stor forargelse for læreren som hadde tilsyn om kvelden. I en slik bygning måtte det være tilsyn av hensyn til sikkerheten. Det var selvsagt viktig at brannslangen var tilgjengelig til enhver tid. Denne bygningen er nå borte.

Undervisningsbygningen vi hadde, står fortsatt. I dag er det kontorer i 1. etasje. I 2. etasje er det klasserom og kontorer. Den gang var det to undervisningsrom i 1. etasje, bibliotek og kontor, samt rektors kontor. I 2. etasje var det tegnesal (festsal) med stor scene.

Driftsbygningen var imponerende. Det var stort fjøs i søndre ende og stor stall nord for fjøset. Lengst

i nord var det lagerrom m.m. I fjøset stod kuer, ungdyr og en stor okse med navnet Bamse. Utover i 50-årene ble det kjøpt inn flere NRF-dyr. I 1958 var det nesten ren NRF-besetning.

Melkeytelsen pr. årsku økte nå betraktelig. Om sommeren gikk kuene ute og ble melket i et melkeskur som stod på Kalveløkka. Ola Bolset var dyktig fjøsmester, stor staut kar fra Nordvestlandet, og Joten var sveiser. Opprinnelig kom han fra Østerdalen. Han var ofte med elevene når de skulle fremføre sketsjer ved ulike tilstelninger. På stallen var noen hester. Selv om mekaniseringen hadde kommet til Buskerud, ble hestene av og til brukt i arbeid. Men det var ikke vanlig å ri på hester den gang. Dette var siste året Bernhard Hansen var stallmester, noe han hadde vært siden 1912.

Låven var stor og hadde en imponerende stor låvebru. Gresset ble høstet og lagt i silo. Silosvansen var et nyttig redskap. Høytørke (kaldluft) hadde skolen nettopp anskaffet. Det samme med kornetørke. Slepertesker hadde skolen hatt fra 1952. Slåttonna gikk nå lett, i og med at skolen hadde anskaffet høytørke. Hesjing og bakketørking ble nå mer sjelden. Graset ble fortørket en kort tid før de med høysvansen fraktet det til høytørka. Alt høyet og halmen ble lagret i låven den gang, upresset. Mye av halmen som skulle brukes til fôr, ble lutet på skolen. Det skulle mye plass til alt fôret som skulle vare helt til våren.

Grisehuset stod øst for driftsbygningen. Driftsmåten i grisehuset var basert på mye hjemmeavlet for, kokte poteter og kraftfôr. Også skyller ble brukt. Det var oppforing av slaktegris, livdyrsalg og smågrissalg. Det var hønehus i 2. etasje. Det var litt tungvint, men folk var ikke så godt vant den gang. Skolen hadde egen rugemaskin. Det var alltid spennende å se kyllingene som ble klekket ut. I 1958 var en ekspert fra Japan der og sorterte daggamle kyllinger etter kjønn. Han sorterte opp til 1000 kyllinger i timen. Det var salg av 6 ukers gamle kyllinger. Anton Sørensen var populær røkter i avdelingen for svin og fjørfe. Han hadde stor interesse for fotball og fikk lett kontakt med elevene.

Hovedbygningen var nok da som nå det som imponerte mest. Den ble bygget allerede i 1760 da familien Collett overtok Buskerud Hovedgård. I denne bygningen bodde rektor Jens B. Heldal med familie. Foran bygningen lå en imponerende park med store

Dette er et historisk bilde. Lærer Gunnar Hovland underviser en gruppe i landmåling ved veien som går mot Kalvebakken. Terrengnet her ble senere fylt opp mange meter med masse fra utbyggingen av kraftverket ved Døvikfossen.

trær. Det var hagebrukets ansvar å holde parken i stand. Den hadde visstnok vært mer imponerende tidligere med en allé ut fra hovedbygningen og østover. Den gedigne parken med alléen ble sannsynligvis plantet i 1770-årene med presten Teilman som arkitekt. Han ble utdannet prest og hagebruker i København og kom til Modum i 1771 og ble en god venn av Peter Collett.

I parkveien var tre bolighus som lærerne bodde i. Mellom internatet og hovedbygningen sto det et flott stabbur. Øst for gården var det 2 bolighus. Her bodde Knut Smestad og Torkild Hansen med sine familier.

Gartneriet var flott, med stort veksthus. Fyrkjelen i veksthuset ble ombygd til oljefyring i 1958. Det var for det meste tomater og agurker som ble produsert her. Det var også vekstbenker, kaldbenker og varmbenker. Disse ble brukt til gulrøtter og kepaløk og tiltrekking av utplantingsplanter av grønnsaker og blomster. Frukthagen besto av ca. 200 epletrær, men også noen plommetrær, samt kirsebærtrær. Av epler var det säftaholm, cox pomona og åkerø som dominerte. Skolen hadde også areal med rips, solbær, stikkelsbær og bringebær. Jordbær ble ikke dyrket den gang. I kontorbygget var det lager for grønnsaker i kjelleretasjen. Sortering foregikk utover høsten og

Time	Kl.	Mandag	Tirsdag	Onsdag	Torsdag	Fredag	Lørdag
8.00-8.45	1	Hagebruk	Maskinlære	Norsk	Maskinlære	Kjemi	Kjemi
	2	Skogbruk	Regning	Maskinlære	Hagebruk	Husdyr 2	Hagebruk
8.55-9.40	1	Kjemi	Maskinlære	Geologi	Maskinlære	Bokføring	Zoologi
	2	Jordbruk	Jordbruk	Maskinlære	Husdyr 1	Jordbruk	Kontr.regnsk.
9.50-10.35	1	Botanikk	Maskinlære	Hagebruk	Geologi	Regning	Samfunnslære
	2	Jordbruk	Jordbruk	Maskinlære	Husdyr 2	Jordbruk	Husdyr 2
10.50-11.35	1	Anatomi	Botanikk	Botanikk	Skogbruk	Norsk	Plantesykdommer
	2	Hagebruk	Husdyr 1	Driftslære	Kontr.regnsk.	Skogbruk	Driftslære
11.45-12.30	1	Husdyr 1	Tegning	Fysikk	Zoologi	Husdyr 1	Hagebruk
	2	Regning	Hagebruk	Jordbruk	Prøve	Bokføring	Jordbruk
12.40-13.25	1	Fysikk	Tegning	Skogbruk	Bygningslære	Fysikk	
	2	Husdyr 1	Skogbruk	Jordbruk	Prøve	Bokføring	
15.00-18.00	1	Handverk	Handverk	Handverk	Handverk	Handverk	

Timeplan fra 1958.

vinteren. I 1. etasje var det rom for kontor og redskaper. Skolen hadde en liten bigård, som var viktig i bestøvningen av frukt og bær. Are Kjølstad var dyktig hagebrukslærer.

De som jobbet på gårdsbruket hadde mye å gjøre. De sørget for transport av melk til Åmot meieri. Den gang ble det brukt en Fordson Major. På glatt føre ble belter satt på. Men traktoren hadde da tendens til å skli sideveis på glatt føre, og spesielt i hellingen ned mot Åmot. Da ble pigger påsveiset beltene. Det ble kjørt poteter til Hokksund for koking med skolens Renault lastebil. Kokte poteter var bra for til griser og høner. Folk fra gårdsbruket deltok også i fjøsstellet og ved utkjøring av gjødsel vinter som vår. Våronna var en hektisk tid for de som jobbet på gårdsbruket. Når høsten kom, leverte landbruksskolen mye poteter til folk i Åmot og omegn. Med 50 kg sekker reiste dette året Erik Endeberg rundt med 25 tonn.

Verkstedene

På snekkerverkstedet var det obligatoriske timer. Her lærte elevene å bruke de maskinene som var den gang. De lærte å file stikksag og sette opp handhøvl av forskjellige slag og annen redskap. Skarpt verktøy var viktig. Alle elevene laget noe de hadde lyst til. Mange laget seg trillebår. Alt på trillebåren ble laget av eleven. Jernbeslag ble laget i det mekaniske verkstedet. Gummihjulene ble innkjøpt. I 1958 var Neri H. Baklid handverkslærer, han kunne sitt fag.

Det mekaniske verksted med smie var populært. Dette verkstedet og maskinhallen var bare et par år gammelt. Her foregikk smiing og sveising under kyn-dig ledelse av lærer Knut Smestad, opprinnelig fra Hallingdal. Elevene laget også andre nyttige ting de hadde bruk for i gårdsarbeid hjemme. Det å kunne bruke hammer og sag samt mestre sveising var nyttig for en som skulle drive en gård eller for de som ville ta seg jobb på en gård.

Skogen

Skogens totale areal var 659 daa. Dette var nok i minste laget som øvingskog for alle elevene. På denne tiden hadde skolen egen skogplanteskole. På gårds-saga lærte elevene om bord og plank. Her så elevene nødvendigheten av å kappe riktig ved hogst av sagtømmer.

I Posthusdalen bodde lærer Fredrik Marstrander, populær lærer i skogbruk.

Undervisningen

Det var halvannet års og to vinters agronomkurs. Forskjellen mellom klassene var at de som gikk halvannet års-kurset, hadde praksis på skolen om sommeren. De som gikk to vinters kurs, hadde praksis hjemme eller hvor de måtte ønske. Det var partiundervisning i fag som hønehus/grisehus, fjøs og i verkstedene. Om sommeren var elevene samlet på skolen til øvelse i landmåling.

Teoriundervisningen startet kl. 08.00 og varte fram til kl. 14.00. Det var også praksisundervisning på ettermiddagen. Lørdag var også skoledag. Det var tavleundervisning som var vanlig den gang. Mye skriving ble det, men elevene var interesserte og fikk mye ut av timene. Teorilærerne kunne sitt fag. Alle som fullførte eksamen, kunne kjøpe skolens sølvring som bevis på at de var agronomer. Motivet var et plogskjær i sort emalje og initialene BL.

Ellers kunne Buskerud landbruksskole by på 6 mnd. praksiskurs i husdyrrøkt, 6 mnd. praksis i jordbruk og 6 ½ mnd. praktisk kurs i hagebruk.

Utferder

Fagturet og utferder var det lite av. Lærer Kjølstad tok oss med på tur til Glomsrudkollen zinkgruver. Her fant vi en del svovelkis. Når vi slo stein mot stein, luktet det svovel. På veien opp og ned ble det stopp flere steder for å lære om sjeldne planter. På denne turen tilbakela vi noen kilometer, men elevene var vant med å bruke beina.

Skogbrukslærer Marstrander tok i blant elevene med ut i skogen for at de skulle lære noe om praktisk arbeid. Ikke minst var det interessant når det var demonstrasjon i riktig arbeidsteknikk ved hogst og barking av tømmer samt aptering.

Vi hadde også en skoletur med buss. Første stopp var Rjukan. Salpeterfabrikken var meget interessant. Vi tok også en tur med Krossobanen. Turen gikk så til Tokke. Her spiste vi medbrakt brødmat ved Tokkevannet. Drikke hadde vi på melkespann. Neste stopp var Grimstad. Vi overnattet på Holt landbruksskole, hvor det var servering. Når vi først var i Grimstad, måtte vi besøke Fjære kirke med Terje Vigens gravsted.

Fritid og festlig samvær

Nesten alle elever og lærere bodde på skolen. Det ble derfor mange elevaftener. Elevene selv stod for disse arrangement med sketsjer og diverse underholdning. En protokoll, «Buskerudgutten», var populær. En gang i måneden ble det lest opp hva som var skrevet om elever og lærere siden forrige elevkveld. Månedens redaktør skrev i protokollen alle bidrag som kom inn, og disse ble lest opp på elevkvelden.

I dagligstuen sto en radio, og det var utlagt ulike dagsaviser. Det var alltid kamp om disse. TV fantes ikke den gang. Agnar Mykle hadde nettopp gitt ut boken «Sangen om den røde rubin». Den ble ivrig lest og debattert. Narkotiske stoffer hadde vi så vidt hørt om. Vi hadde hørt om hippier i USA som brukte stoff, men det var langt fra Norge. Noen få røyket sigaretter, noen rullet sine egne. Skulle en på fest, var det karslig å ha en «blås» i lomma: Blue Master, Hobby, South State, Chesterfield, Frisco, Camel, Teddy eller hva nå disse forskjellige merker het. Men dette var ikke det store problemet.

Elevforeningen

Den 18. januar var det valg møte i elevforeningen. Det fikk dette utfallet: Arne Strand (formann), Marta Helle (nestformann), Asle Varsla (kasserer) og Jørgen Ohren (sekretær). I velferdsrådet ble valgt: Arvid Helgesen (1. klasse) og Aase Hanna Fure (2. klasse). Nye tillitsmenn ble: Gunnar Emrud (1. klasse) og Magne Løiten og Gudbrand Kjos (2. klasse).

Den 21. mars 1958 ble det 365. elevmøte avholdt. Formann Arne Strand åpnet møtet. Mange lærere, andre ansatte og elever var til stede. Etter åpningen ble det sunget: «Hu hei kor er det vel lyst og lett opp på fjellet.» Så leste Gunnar Emrud referat fra forrige møte. Thor Fagerås viste smalfilm fra treningsleir og fra skolen. Opptakene var meget gode. Deretter var det servering av kakao og kaker. Det var loddsalg med påfølgende premieutdeling fra skoleskirennnet noen uker tidligere. Formann Strand takket så for frammøtet. Til slutt sang alle «Mellom bakker og berg ut med havet». Lærer Emil Åsheim var forsanger.

Den 3. november var det valg møte. Disse ble valgt: Gjermund Fuglåsén (formann), Eivind Kodahl (nestformann), Asle Varsla (kasserer) og Jørgen Ohren (sekretær). Medlemmer i velferdsrådet: E. Hefte og Arvid Helgesen, i idrettsutvalget: Gunnar Emrud, Ingar Hellerud, Odd Rustand, Neri Kongsjorden, Arne Holm, Finn Holm, Olav Opsata og Øyvind Øy.

Valg av revykomite: Formann Ingar Hellerud og medlemmer Gjermund Fuglåsén, Eivind Kodahl og Øyvind Øy.

Kinobesøk

Kino i Åmot var populært. Det var å gå i flokk ned til Døvikfossen, over jernbanebrua til stasjonen, opp den gamle Sigdalsvei syd for Åmot Hospits og opp til Folkets hus. Og hjem samme vei. Dette var på onsdagskveldene. På søndagene var mange av elevene hjemme og kom med tog eller buss til Åmot stasjon. Flere tok en kinotur før de gikk til skolen om kvelden. Når de passerte stasjonen på vei til skolen om søndagskveldene var det fullt av folk på stasjonen. Det kom alltid folk til stasjonen for å se på trafikken søndagskveldene, og mange skulle til arbeid og skole. Mange skulle også til militærforlegningene etter helgeperm.

Det hendte at flere av oss tok drosje til kinoen en gang i blant. Ofte var det Nils Fosbæk, Sverre Markusen eller Torstein Hulbak vi leide. Noen elever disponerte bil, som også tok med passasjerer.

Ellers var besøk hos Katrinus Moen populært. Han drev en liten kiosk på Nordbråtan, like nord for veien som går til Setersberg. Her kunne vi få kjøpt ulike drikkevarer, tobakk og sjokolade m.m. Elever som hadde lang vei hjem, reiste ikke alltid hjem i helgene. Da var det populært å ta en tur til Katrinus, populært kalt «Kat».

Idrettsplassen nede på Langjordet ble en del brukt til fotballkamper. Av og til var det kamper mellom

Fra skolemesterskapet i langrenn.

Noen av Buskerudrevyens skuespillere fremfører ballett.

Grever og Griser. Her kunne en også trene i friidrett. Her var ei sportsstue med rom for omkleddning.

Skolefester

De årlige festene på skolen, nyttårsball og dusfest, var alltid populære.

Nyttårsballet var i februar. Som vanlig ble det servert middag. Rektor Jens B. Heldal holdt kveldens hovedtale. Elever ved Sjøstad husmorskole var invitert. Elevene på skolen hadde med en venn eller venninne. En elev holdt damenes tale. Som vanlig takket en elev for maten. Det var levende musikk ved Leifs rytmetrio. Kl. 01.00 var det kaffe og kaker. Og dansen fortsatte til kl. 03.30. Da sa lærerne stopp.

Den tradisjonelle dusfesten ble holdt i november. Her var det også middag med tale av rektor Jens B. Heldal. Søstrene Bye fra Geithus underholdt med sang, og det var levende musikk. Også nå var lærere med ledsagere, andre ansatte med ledsagere, samt elever med foreldre til stede. Skolens egen revy «Buskerudrevyen» bød på sketsjer til stor begeistring fra publikum. Revyen åpnet med en sang. Og revyen avsluttet slik: «Vi sier takk for oss her med denne sang, og håper å få se deg her en annen gang. Og bli nu ikke lei om du fikk høre deg fra scenen her i kveld. For du skjønner det er bare tull og røre, derfor må du ta det med et godt humør. Så derfor takk for oss her med denne sang, takk for denne gang.»

Skirenn

Om vinteren gikk mange av oss på ski. Snøscooter var ukjent, vi måtte selv trække opp skiløyper. I Buskerudbakken ble det hoppet en god del. Dette året var Thor Fagerås fra Veme elev. Han ble norsk mester i kombinert for junior i 1957 og ble det også i 1958. Men bakkerekorden til Erling Kroken, som var elev 1950–51, på 36 meter fikk stå i fred.

I mars ble det arrangert skolemesterskap i hopp, langrenn og kombinert. Hopprennet foregikk i Buskerudbakken. Resultatene var slik:

Langrenn gutter, 10 km

- 1) Tor Fageraas 40,43, 2) Ingar Hellerud 42,23,
- 3) Iver Ohren 47,19, 4) Asbjørn Andersen 48,37,
- 5) Kåre Kristiansen 50,16, 6) Bjørn Oluf Berg 52,12,
- 7) Arvid Rustand 52,36, 8) Thorbjørn Låg 55,53,
- 9) Oddvar Letmolie 56,06, 10) Niri Kongsjorden 51,11, 11) Gunnar Emrud 56,15, 12) Helge Blakkisrud 57,30, 13) Bjarne Thales 60,56.

Jenter 5 km:

- 1) Gerd Eli Overn 32,18, 2) Aase Hanna Fure 41,27,
- 3) Marta Helle 47,44, 4) Randi Skretteberg 54,48.

Hopp:

- 1) Thor Fageraas 221,0, 2) Gunnar Emrud 206,3,
- 3) Bjørn Oluf Berg 199,6, 4) Arvid Rustand 197,3,
- 5) Kåre Hunstad 190,9, 6) Oddvar Letmolie 189,4,
- 7) Neri Kongsjorden 187,6, 8) Thorbjørn Låg 187,4,
- 9) Iver Ohren 186,0, 10) Reidar Tveiten 179,1,
- 11) Helge Blakkisrud 160,5.

Kombinert:

- 1) Thor Fageraas, 2) Iver Ohren, 3) Bjørn Oluf Berg,
- 4) Arvid Rustand, 5) Gunnar Emrud, 6) Oddvar Letmolie, 7) Thorbjørn Låg, 8) Neri Kongsjorden, 9) Helge Blakkisrud.

KILDER:

Buskerudgutten
 Buskerud Landbruksskole i gjennom 75 år
 Egne opplevelser
 (Fotos: Ingar Hellerud)

Dyrlege Grylling – en skøyer!

Sven Grylling blei født 26. august 1926 i Hønefoss, og han døde i 1988. Han var sønn av lensmann Grylling på Norderhov. Han utdanna seg til veterinær og jobba i distriktet her hele sitt yrkesaktive liv. Skjønt distriktet her – han kunne også være langt oppi Hallingdal og helt ut til Lier, så det sier seg sjøl at det blei lange dager og mange kilometer. Han var derfor avhengig av driftsikre biler og kjørte kun Mercedes. Disse bilene blei kjørt helt til de var utslitt, og det blei mange hundre tusen kilometer på hver av dem. Han sleit ut sju Mercedeser på arbeidskjøringa si. Han hadde bestandig 2 stykker av dem, slik at han hadde en i reserve ved nødvendige verkstedbesøk. Det gikk mye på grusveier og gårdsveier, og han tok seg ikke tid til å reingjøre bilen inni. Det lå derfor et tjukt støvlag overalt i bilen, unntatt på rattet, førersetet og girspaken. Der var det blankslitt og gullande reint.

I de seinere åra anskaffa han seg ei lita bikkje, Buster, som bestandig lå i bakvinduet når Grylling var på farta. Uansett hvor sliten bikkja var når de kom hjem, var den klar til ny tur med en gang telefonen ringte.

Sven Grylling var en språkmektig mann, han snakka både tysk, engelsk og fransk. Han var også glad i å reise – når han hadde tid. Han hadde godt ord på seg som dyrlege, og han var rask i arbeidet sitt. Folk sa at på den tida en annen dyrlege brukte på å skifte tøy, hadde Grylling gjort seg ferdig med jobben. Han skifta aldri, han bare bretta opp skjorteerma og satte i gang.

Grylling var en stor skøyer som likte «å gjøra et spik», som det heter på Modum. Som regel var det uskyldig moro og ablegøyer han dreiv med, men det hendte nok at han gikk «litt over streken» også. En slik mann blir det mange historier (eller «strofer») etter. Jeg har skrivi ned de historiene jeg kjenner, men det finnes nok mange flere av dem rundt på Modum. Noen av historiene finnes det varianter av. Jeg håper folk fremdeles forteller sånne historier til hverandre – vi har en lang fortellertradisjon å ta vare på.

Skilpadda

Grylling studerte ved veterinærhøyskolen i Göttingen i Tyskland. Mens han studerte der kom det inn ei gammal, bekymra dame med ei sjuk skilpadda. «Kom tilbake om ei uke,» sa Grylling, «så er skilpadda frisk og fin igjen!»

En nærmere undersøkelse må ha vist at dyrets helsetilstand nok ikke var så bra, for dyret måtte avlives. Grylling gikk så ut og kjøpte ei ny skilpadda.

Dyrlege Grylling.

Den gamle dama blei veldig fornøyd da hu uka etter kunne hente hjem et friskt og «raskt» dyr.

Overtru

På et lite småbruk på Rundskauen hadde Grylling vært innom flere ganger for å inseminere ei ku. Inseminasjon er kunstig befruktning, noe som er mer praktisk enn å ta med seg oxen rundt for å befrukte etter naturmetoden. Men kua «tok seg ikke», og det blei altså ingen kalv. Neste gang Grylling var innom på det vesle bruket bestemte han seg for å gjøra nok et forsøk. «Men,» sa Grylling, «denna gangen trenger jeg hjelp av dere alle sammen.» Alle sammen var faktisk ganske mange, for det bodde tre generasjoner på bruket. Og de var alle sammen villige til å hjelpe til. Etter det lille inngrepet tok derfor Grylling med seg alle ut i den månelyse kvelden. Der tok de hverandre i henda og gikk tre runder rundt fjøset.

Denna gangen tok kua seg!

(Tegning: Birger Hammerstad)

Galskap

Grylling hadde sitt virke lenge før mobiltelefonen. Han var derfor avhengig av stadig å ringe kontoret for å sjekke om det var meldt om nye sjukdomstilfeller som han kunne ta seg av mens han var i området. Han lånte derfor gjerne telefonen når han var innom for å se til et dyr, eller han stoppa på en gård i forbi-farten. Det kan nok hende at han brukte telefonen som en unnskyldning en gang i mellom, så han kunne stikke innom og ta en prat og kanskje få en matbit. For det var sånn at kom det folk innom, så måtte de ha mat før de fikk dra videre. Og Grylling var en kjær gjest, han skapte liv og røre og hadde gjerne ei god historie eller lokale nyheter å fortelle.

Grylling likte godt å ha med seg folk i bilen når han var på farta rundt i bygda. Hvis du blei med en tur, måtte du regne med at dagen gikk med, og det kunne bli seint før du var hjemme igjen. Bestefar min, Thomas Eriksen Formo, likte godt å være med Grylling rundt omkring. På en slik tur stoppa de i Mohyttene på Kløtgefoss for at Grylling skulle låne telefonen. Bestefar satt igjen ute i bilen og venta. Grylling lånte telefonen og prata litt om løst og fast før han sa: «Nå har jeg vært oppe på Soknedals-skauen og henta'n Thomas Formo. Han har blitt klor gær'n og har flydd rundt på skauen i dagevis. Den eneste som fikk lov å hente'n, var jeg.»

Sjølfolket i Mohyttene stod bak gardinene og kikka diskret ut på mannen som satt i bilen og var skjønt enige i at han var klart prega av galskapen. Bestefar hadde nok et frynsete rykte der oppe lenge etterpå.

Graut

En annen gang kom Grylling innom en gård på Drolsum midt i medda'n, som det het.

Middagsmaten var nok ikke så spennende – det

var graut. Sannsynligvis var det vassgraut, som var lagd av byggmjøl, og som var ganske vanlig kost før. Grylling blei, etter vanlig skikk, selvsagt bedt på mat. Husfrua syntes nok at graut var dårlig kost å by sjølve dyrlegen, så hu satte i gang med å laga noe annet. Denne særbehandlinga likte nok Grylling dårlig, for han satte seg rolig ned bak ryggen på husfrua og åt opp grauten hennes, før han takka for maten og drog videre.

Glatt føre

Grylling hadde kontor i Hilsen-gården, som er den gården hvor Nilkris holder til i dag. Det var Hilsen-jentene, to godt voksne damer, som eide gården. Fra gårdsplassen var det en bratt liten bakke som nok kunne være litt lei på vinterføre. Mercedesen var bakhjulsdreven og lett bak, så Grylling fikk problemer med å komme seg opp den vesle kneika. Det kan nok hende han lagde problemet litt større enn det egentlig var. Han trengte følgelig ballast bak i bilen, og Hilsen-jentene blei beordra opp i bagasjerommet. Bilen kom seg nå greit opp bakken, så Grylling tok like godt en runde opp og ned ei travel Vikersund-gate med to hylende damer godt plassert i bagasjerommet.

Detta var en spøk Grylling var glad i – det er mange moinger som har fått seg en ekstra kjøretur bak i bagasjerommet til Grylling, mens bagasjelokket har dunka dem i «hue».

Råkjøring

Grylling kjørte bestandig fort – veldig fort. Vi unger lekte ofte i veien og fikk formaninger fra de voksne om at vi måtte passe oss, for Grylling kunne komma. Vanlig trafikk var altså regna for å være relativt ufarlig, men hvis Grylling kom, var vi sjanseløse hvis vi befant oss i veibanen. Vi må vel anta at øvrigheta lot

detta passere fordi dyrlegen gjorde en veldig viktig jobb rundt på bygdene.

Grylling hadde altså kontor i Vikersund, men han bodde i Hønefoss. Han hadde lange arbeidsdager, for han passerte gjerne Drolsum på samme tidspunkt hver kveld, nemlig klokka tjue på elleve, og da hadde han bestandig god fart.

En kveld i januar hadde Gabriel Hellum og kona hans, Elfi, vært på besøk hos venner på Drolsum. De kjørte en Commer varevogn, som heldigvis var nok så rusten. Litt før elleve om kvelden prøvde de å krysse veien samtidig som Grylling kom i godt driv. Det gikk ikke noe særlig bra – den tunge Mercedesen traff Commeren rett bak førersetet og regelrett delte varevogna i to deler. Utrolig nok kom alle fra smellen med bare lettere skader. Ekteparet var nok noe sjokk-skada, mens Grylling fikk et kutt i haka etter rattet. Dette arret var godt synlig så lenge han levde.

Lensmannen kom til ulykkesstedet for å ta opp forklaring. «Detta gikk fort Grylling,» sa'n, «du må ha hatt 100 kilometer i timen!» «Å nei,» svarte Grylling, «jeg hadde mye mer enn det, a' gitt.»

Jerven (i to varianter)

Historiene etter Grylling er blitt gjenfortalt gjennom mange ledd og kan ha endra seg underveis. Her følger to historier som nok i utgangspunktet har vært den samme, men hvor innholdet har forandra seg:

Grylling hadde vært innom en dyrebutikk i Hønefoss og avliva en sjuk apekatt. Denne hadde han fremdeles liggende i bagasjerommet på bilen da han var innom en bonde på Thorsby. Denne bonden hadde gitt inntrykk av å ha svært god greie på dyra i naturen rundt oss, så Grylling forteller at han har kommet over et underlig dyr som han ikke helt veit hva er. «Du får bli med ut i bilen og se på'n,» sier Grylling. «Kanskje du kan fortelle meg hva det er for no' rart».

Bonden blei med ut og kasta et raskt blikk på det døde dyret før han sa: «Detta er jerv, det, veit du!»

Her kommer så den litt mer elleville varianten, som handler om den samme bonden og en «jerv»:

Grylling hadde vært hos en sjømann og avliva en vaskebjørn som han hadde hatt som kjæledyr. Grylling kommer til bonden på Thorsby en mørk høstkveld og danderer den døde vaskebjørnen oppe i en apal (et epletre) foran inngangen før han går inn. Han setter seg ned, som vanlig, og prater både langt og lenge. I det han skal til å gå, sier han, liksom i forbifarten: «Du må passe godt på krøttera dine, forresten. Det er observert jerv i området her nå. Den kan være slem med dyra dine!». Han sier så takk for seg og rusler ut på trammen. Der bråstopper han og skriker: «Der er jerven!» mens han peker på omrisset av dyret oppe i apalen.

Bonden løper inn, henter bøssa og brenner av flere skudd inntil «jerven» detter død ned fra treet.

Parykken

Turid Grylling, kona til Sven Grylling, hadde vært på handletur i Hønefoss sammen med ei venninne. Der hadde hun kjøpt seg en lekker parykk med langt, brunt og bølgende hår.

Samme kvelden kommer en bonde på døra hjemme hos ekteparet Grylling. Bonden trenger en resept på medisin til en gris. Turid roper opp til Sven, som sitter på kontoret, bøynd over regnskapene sine. Han kommer ned – med konas nye parykk på hodet. Bonden kikker fælt, men han framfører ærendet sitt og får resepten. Både Grylling og kona later som ingenting og Grylling rusler opp til regnskapene sine igjen.

«Hva synes du om hårfasongen hans, da,» spør Turid.

«Han kunne jo kløppe seg,» sier bonden.

«Ja», sier Turid, «men jeg får'n ikke til det.»

«Du kunne jo kløppe'n mens'n sover,» sier bonden.

Noen dager seinere kom bonden kjørende mens Grylling stod ute i veikanten. Bonden stoppa bilen og sveiva ned vinduet før han sa: «Har'u kløpt deg nå'a?»

Rotta

Grylling var onkel til Per Olafsbye på Snarum. Da Per gikk på gymnaset i Hønefoss, bodde han på hybel hos Grylling. En gang han kom hjem fra skolen var vindusruta i 1. etasje knust. Per undra seg litt på dette, men fikk fort klarhet i hendelsesforløpet:

Grylling hadde oppdaga ei rotte i søppelbøtta. Han fant derfor fram pistolen sin for å skyte rotta. Problemet var bare at hver gang han prøvde å åpne vinduet, forsvant den sky rotta av lyden. Da var det bare en ting å gjøre – nemlig å skyte rotta uten å åpne vinduet først.

Katta

På en gård på Sysle hadde de tilkalt Grylling for å avlive en katt. I det Grylling går inn døra forsøker en katt å smette ut gjennom dørgløtten. Grylling smeller igjen døra og tar livet av katta direkte. «Det var denna katta, vel?» sa Grylling.

Våpenlast

I Vikersund bodde det en kar som var fryktelig glad i å kjøre bil og spesielt lastebil. Han hadde sertifikat både på personbil og lastebil, men han hadde ikke råd til egen bil. Han var god å ha til forskjellige kjøreoppdrag, kanskje spesielt om lørdagskvelden når tørste karer skulle på fest og trengte sjåfør. Det fortelles om en bileier som sovna mens de var på vei hjem. Den kjøreglade sjåføren benytta sjansen og fortsatte å kjøre. Da bileieren våkna utpå morrasia i passasjerse-

tet var de langt nede i Vestfold.

Denne kjøreglade karen var nok også litt lettlurt, noe Grylling selvsagt hadde moro av. Da de traff hverandre en dag i Vikersundgata, sier Grylling:

«Nå har jeg en skikkelig langtur med lastebil til deg! Men, detta er strengt hemmelig, og du må ikke fortelle noe til en eneste sjel. Du skjønner, vi er en gjeng karer her fra Vikersund som skal ha frakta et lass med våpen ned til Afrika.»

I Afrika pågikk det på dette tidspunktet en borgerkrig, og det var blitt vist skremmende bilder på

TV. Sjøføren var nokså betenkt over hele oppdraget.

«Du behøver selvsagt ikke å svare nå,» sier Grylling. «men du skal få 10.000 kroner for turen. Hvis du bestemmer deg for å ta jobben må du få gitt oss et hemmelig signal. Da må du gå inn til barberer Weggersen førstkommande lørdag klokka elleve. Der går du 3 runder midt på gølv, så sier du «simsalabim» før du går ut igjen. Da veit vi at du tar jobben!»

Historien sier at han tok på seg jobben!